

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE İNTERNET BAĞIMLILIĞININ
YORDAYICILARI:
BİR YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ

Adil KAVAL

**İzmir
2018**

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE İNTERNET BAĞIMLILIĞININ
YORDAYICILARI:
BİR YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ

Adil KAVAL

Danışman
Prof. Dr. Diğdem M. Siyez

İzmir
2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yordayıcıları: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi” adlı tez çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak yazıldığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirterek bunu onurumla doğrularım.

Savunma Tarihi:

03/12/2018

Adil KAVAL

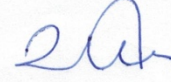
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Diğdem M¼ge SİYEZ

¼ye : Dr. Öğr. Üyesi Hatice Zekavet KABASAKAL

¼ye : Dr. Öğr. Üyesi Erol ESEN

Onay
Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

3.12.2018

Prof. Dr. Süha YILMAZ
Enstitü M¼d¼r¼ V.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada kendisinden çok şey öğrendiğim değerli hocam Diğdem Müge SİYEZ'e teşekkürlerimi sunarım. Değerli bigi ve yönlendirmeleri için sayın Esin FİRUZAN'a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca sayın Erol ESEN ve Hatice Zekavet KABASAKAL hocalarıma da bu çalışmaya sundukları katkı için teşekkür ederim.

Özellikle veri toplama sürecimde uygulama yaptığım ve ziyaret ettiğim okullarda görev yapan psikolojik danışman arkadaşlarıma desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Tez sürecimde hep yanımda olan eşim Nesibe OLGUN KAVAL' a ve biricik oğlum Yusuf KAVAL'a sabır ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Problem Cümlesi	8
1.5. Alt Problemler	9
1.6. Sayıtlılar	9
1.7.Sınırlılıklar	10
1.8. Tanımlar	10
1.9. Kısaltmalar	11
BÖLÜM II.....	12
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	12
2.1. İnternet Bağımlılığı	12
2.2. İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri	13
2.2.1. Goldberg'in Tanı Kriterleri	14
2.2.2. Young'un Tanı Kriterleri	15
2.2.3. Suler'in Tanı Kriterleri	16
2.2.4.Shapira ve Diğerlerinin Tanı Kriterleri	17
2.2.5. Ko, Yen, Chen ve Chen'in Tanı Kriterleri	18
2.2.6. İnternette Oyun Oynama Bozukluğu Tanı Kriterleri	19

2.3. Lise Öğrencilerinde Görülme Sıklığı	21
2.4. İnternet Bağımlılığı ile Sosyo-demografik Değişkenlerin İlişkisi	23
2.4.1. Cinsiyet ve Yaş	23
2.4.2. İnternet Kullanım Süresi ve Gerçekleştirilen Etkinlikler.....	24
2.4.3. İnternete Ulaşım Araçları	27
2.5. İnternet Bağımlılığını Açıklayan Kuramsal Modeller	28
2.5.1. Suler'in İnternet Bağımlılığı Modeli	28
2.5.2. Young'un Dört Kategori Modeli	30
2.5.3. Grohol'un Sosyalleşme Modeli	31
2.5.4. Caplan'ın İnternet Bağımlılık Modeli.....	32
2.5.5. Davis'in Patolojik İnternet Kullanım Modeli	33
2.5.5.1. İşlevsel Olmayan Bilişler	37
2.5.5.2. Psikopatoloji	39
2.5.5.3. Durumsal Tetikleyiciler	41
2.6. İnternet Bağımlılığı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	42
2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	42
2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	50
BÖLÜM III.....	60
YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırma Modeli	60
3.2. Evren ve Örneklem	60
3.3. Veri Toplama Araçları	65
3.3.1. İnternet Bağımlılık Ölçeği	65
3.3.2. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği	66
3.3.4. Kısa Semptom Envanteri	67
3.3.5. Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi	68
3.3.6. Kişisel Bilgi Formu	68
3.4. Verilerin Toplanması	69
3.5. Veri Çözümleme Teknikleri	69

BÖLÜM IV	71
BULGULAR VE YORUMLAR	71
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	71
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	72
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	80
4.3.1. Ön Analizler	81
4.3.1.1. Kısa Semptom Envanteri (KSE) Doğrulayıcı Faktör Analizi	82
4.3.1.2. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi	83
4.3.1.3. İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi	84
4.3.1.4. Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi (DTDA) Doğrulayıcı Faktör Analizi	86
4.3.2. Modeli Betimleme	87
4.3.3. Modeli Tanımlama	88
4.3.4. Uyum Test Etme	95
4.3.4.1. Ölçüm Modelini Test Etme	95
4.3.4.2. Yapısal Modeli Test Etme	98
 BÖLÜM V	 108
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	108
5.1. Tartışma	108
5.1.1. İnternet Bağımlılık Oranlarına Yönelik Bulguların Tartışılması	108
5.1.2. Sosyodemografik Değişkenlere Yönelik İnternet Bağımlılığı Bulgularının Tartışılması	109
5.1.3. Yapısal Eşitlik Modeli Bulgularının Tartışılması	113
5.2. Sonuç ve Öneriler	118
5.2.1. Sonuç	119
5.2.2. Öneriler	119

KAYNAKÇA.....	121
EKLER	146
Ek-1 İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ) Örnek Maddeleri.....	146
Ek-2 İnternet Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) Örnek Maddeleri	147
Ek-3 Kısa Semprom Envanteri (KSE) Örnek Maddeleri	148
Ek-4 Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi (DTDA) Örnek Maddeleri .	149
Ek-5 Kişisel Bilgi Formu	150
Ek-6 Araştırmaya Katılım Onam Formu	151
Ek-7 Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Kullanım İzinleri.....	152
Ek-8 Uygulamaya İlişkin Yasal İzin Belgesi.....	154
Ek-9 Yüksek Lisans Tez Çalışması Orjinallik Raporu.....	155

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Tabakalara ve İlçelere Göre Okul Bilgileri ile Öğrenci Sayıları	62
Tablo 2. Örnekleme İlişkin Sosyo-demografik Bilgiler	64
Tablo 3. İnternet Bağımlılık Düzeylerine Göre Oranlar	72
Tablo 4. Cinsiyete Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin <i>t</i> Testi Sonuçları	73
Tablo 5. Yaşa göre İnternet Bağımlılığı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	73
Tablo 6. Yaşa Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	74
Tablo 7 İnternet Kullanım Süresine Göre İnternet Bağımlılığı Puanlarının Betimsel İstatistikleri ve Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	75
Tablo 8. İnternette Gerçekleştirilen Etkinliklere Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin <i>t</i> Testi Sonuçları	76
Tablo 9. İnternete Ulaşım Araçlarına Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin <i>t</i> Testi Sonuçları.....	79
Tablo 10. Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri	90
Tablo 11. Ölçüm Modeline İlişkin Faktör Yükleri, Standart Hata ve T Değerleri	97
Tablo 12. Ölçüm Modeli Uyum İyiliği Değerleri	98
Tablo 13. Nihai Model Uyum İyiliği Değerleri	105

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı İnternet Bağımlılığı Modeli	5
Şekil 2. Suler'in Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisini Temel Alan İnternet Bağımlılığı Modeli	29
Şekil 3. Grohol'un Sosyalleşme Modeli	31
Şekil 4. Bilişsel Davranışçı Patolojik İnternet Kullanım Modeli Modeli	34
Şekil 5. Kısa Semptom Envanteri (KSE) Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	82
Şekil 6. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	83
Şekil 7. İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	85
Şekil 8. Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi (DTDA) Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı	86
Şekil 9. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı İnternet Bağımlılığı Modeli	87
Şekil 10. Ölçüm Modeli Path Diyagramı	96
Şekil 11. Doğrudan İlişkilerin Test Edildiği Modelin Path Diyagramı	100
Şekil 12. İşlevsel Olmayan Bilişlerin Aracılığıyla Açıklanan Modelin Path Diyagramı	101
Şekil 13. Nihai Model Path Diyagramı	104

ÖZET

Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yordayıcıları: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi

Bu araştırmada, lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı ve sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi ile birlikte bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modelinin yapısal eşitlik modeli ile test edilmesi amaçlanmaktadır. Bu modelde internet kullanım süresi, psikopatoloji ve durumsal tetikleyicilerin işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla lise öğrencilerinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi incelenmektedir.

Betimsel yöntemli ilişkisel tarama modelli bir yordama çalışması niteliğinde olan bu araştırmada çok aşamalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini İzmir ilinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında 34 liseden seçilmiş 2197 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrenciler 14-19 yaş aralığında ($\bar{X} = 16.03$, $SS = 1.06$) olup % 26.7'si ($n = 586$) 9. sınıfa, % 24.5'i ($n = 539$) 10. sınıfa, % 23.5'i ($n = 516$) 11. sınıfa ve % 25.3'ü ($n = 556$) 12. sınıfa devam etmektedir. Araştırmada veri toplama aracı olarak İnternet Bağımlılık Ölçeği, İnternette Bilişsel Durum Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Durumsal Tetikleyiciler Değerlendirme Anketi ile Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığını belirlemek için frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Sosyo-demografik değişkenlere göre internet bağımlılığının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine yönelik bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü ANOVA analizleri gerçekleştirilmiştir. Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modelinde yer alan doğrudan ve dolaylı etkileri test etmek amacıyla yol analizi uygulanarak, elde edilen verinin oluşturulan model ile uyumluluğu Yapısal Eşitlik Modeliyle test edilmiştir.

Araştırma sonucunda lise öğrencilerindeki internet bağımlılık oranının % 10.2 olduğu; internet kullanım süresi, internette gerçekleştirilen etkinlikler ve internete ulaşım araçlarına göre internet bağımlılık puan ortalamalarının anlamlı şekilde farklılaştığı, ancak cinsiyet ve yaşa göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı bulunmuştur. Gerçekleştirilen Yapısal Eşitlik Modellemesinde internet kullanım süresi, durumsal tetikleyiciler, psikopatoloji ve işlevsel olmayan bilişlerin internet bağımlılığını yordadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte durumsal tetikleyiciler ve internet kullanım süresinin internet bağımlılığını doğrudan yordadığı; psikopatolojinin ise doğrudan etkisinin yanı sıra işlevsel olmayan bilişlerin kısmi aracılığı ile de internet bağımlılığını yordadığı ve araştırmada test edilen modelin yeterli düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu model ile lise öğrencilerindeki internet bağımlılığına ilişkin varyansın % 76'sı açıklanmıştır.

Sonuç olarak lise öğrencilerindeki internet bağımlılığı, bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modeli ile önemli düzeyde açıklanmış ve bu problemin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler bu araştırma kapsamında ortaya konmuştur. İnternet bağımlılığı üzerinde birden fazla faktörün etkisi ve bu faktörler arasındaki ilişkilerin rolü ilerideki araştırmalar için yol gösterici olabilir. Alanda internet bağımlılığını önleme ve müdahale programları oluşturulurken modelde yer alan faktörlerin ele alınması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İnternet bağımlılığı, bilişsel davranışçı model, lise öğrencileri, işlevsel olmayan bilişler, yapısal eşitlik modeli, yol analizi

Bu araştırma, 2017.KB.EGT.003 no'lu "Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının İncelenerek İnternet Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Psikoeğitim Programının Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi" başlıklı Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

ABSTRACT

Predictors of Internet Addiction Among High School Students: A Structural Equation Modelling

In this study, it was aimed to test the internet addiction model based on the cognitive-behavioral approach with structural equation model with together determined that the prevalence of internet addiction among high school students and whether internet addiction were significantly different according to socio-demographic variables. In this model, the effect of internet usage time, psychopathology, and situational cues on internet addiction of high school students are examined through maladaptive cognitions.

In this research, which is a descriptive method based on relational screening model, the multistage sampling method is used. The sample of the study consisted of 2197 students selected from 34 high schools in the 2017-2018 academic year in İzmir province. The ages of the students who participated in the study were between the ages of 14-19 ($\bar{X} = 16.03$, $SD = 1.06$), 26.7% ($n = 586$) were 9th, 24.5% ($n = 539$) were 10th, 23.5% ($n = 516$) were 11th, and 25.3% ($n = 556$) were 12th grade. In this study Internet Addiction Scale, Online Cognition Scale, Brief Symptom Inventory and Situational Cues Assessment Questionnaire and Personal Information Form were used. In order to determine the frequency of internet addiction in high school students, frequency and percentage values were calculated. Independent samples t-test and one-way ANOVA analyzes were performed to determine whether there was a significant difference in internet addiction mean scores in terms of socio-demographic variables. In order to test the direct and indirect effects of the Internet Addiction Model Based on The Cognitive-Behavioral Approach, path analysis was applied to determine the compatibility of the data obtained with the model with the Structural Equation Model.

As a result of the research, it was found that the prevalence of internet addiction in high school students was % 10.2. Moreover, internet addiction mean scores were

significantly differed in terms of internet usage time, internet activities and internet access tools, while no significant differences were found according to sex and age. However, internet addiction is directly predicted by situational cues and internet usage time; psychopathology is predicted by partial mediation of maladaptive cognition as well as direct effect and the model tested in the study has been determined to have adequate fit values. With this model, % 76 of the internet addiction variance in high school internet is explained.

Shortly, internet addiction in high school students has been explained in a significant way with the internet addiction model based on the cognitive-behavioral approach and the factors that have an impact of this problem have been revealed in this research. The impact of multiple factors on internet addiction and the role of relationships between these factors may be a guide for further research. It is recommended that the factors involved in the model should be addressed when preparing internet addiction prevention and intervention programs in the field.

Key Words: Internet addiction, high school students, cognitive-behavioral model, maladaptive cognitions, structural equation model, path analysis

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde sırasıyla, araştırmanın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, sayılılar, sınırlılıklar, tanımlar ve kısaltmalara yer verilmektedir.

1.1 Problem Durumu

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte internetin yaşamımızdaki yeri, önemi ve kullanım alanları giderek artmaktadır. İster gündelik kullanım ister profesyonel iş hayatı olsun birçok alanda internet işimizi kolaylaştıran vazgeçilmez bir araç haline almıştır. Başlangıçta insanlar arasında yalnızca iletişim aracı olarak kullanılan internet, gün geçtikçe insanlığa sunduğu hizmet ve özelliklerle birlikte toplumda bambaşka bir noktaya ulaşmıştır. İnternetin sağladığı olanak ve özelliklerin artmasıyla hem kullanım süresi artmış hem de kullanım alanı genişlemiştir. İş, eğitim veya sosyal yaşamımızda günün önemli bir zaman dilimini internet kullanımı doldurmaktadır. Örneğin film izleme, bir konu araştırma, hastane randevusu alma, fatura ödeme, görüntülü veya sesli konuşma, oyun oynama vb.

İnternet, bir yandan sunmuş olduğu birçok özellik ile kullanıcılarına vakit kazandırırken bir yandan da kullanıcıların farkına varmadan aşırı vakit harcamalarına neden olan bir araç haline gelmiştir (Şenormancı, Kokan ve Sungur, 2010). Kişinin yaşamında internet kullanımının sebep olduğu birtakım olumsuz etkilerle birlikte internetin normal olmayan kullanımı konusu gündeme gelmiştir. Bu konu çoğunlukla internet bağımlılığı olarak ele alınmış ve araştırılmaya başlanmıştır (Goldberg, 1996; Ko, Yen, Chen, Chen ve Yen, 2005; Shapira vd., 2003; Suler, 1996; Young, 1998a).

Bireylerin internet kullanım problemlerinin adlandırılmasında farklılıklar bulunmaktadır. Alanyazında internet bağımlılığı; patolojik internet kullanımı, problemlili internet kullanımı, kompulsif internet kullanımı şeklinde isimlendirmelerle anılmaktadır (Shaw ve Black, 2008). İsimlendirmelerdeki bu farklılıklar internet bağımlılığını tanımlarken farklı sınıflandırmalara başvurulmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Goldberg (1996), madde bağımlılığının tanı kriterlerini kontrol edilemeyen türdeki internet kullanımına uyarlamıştır. Young (1998b), patolojik kumar oynama tanı kriterlerini esas alarak internet bağımlılığı tanı kriterlerini açıklamıştır. Shapira ve diğerleri (2003) ise internet bağımlılığındaki genel yapının dürtü kontrol bozukluğuyla benzerlikler gösterdiğini ve tanılandırmanın DSM-IV dürtü kontrol bozukluğu kriterlerinin temel alınarak yapılabileceğini önermiştir. Farklı adlandırmaların varlığının yanı sıra alanyazında daha yaygın olarak kullanılan kavram “internet bağımlılığı”dır. Problem durumunu daha anlaşılır şekilde temsil etmesi ve alanyazında daha yaygın kullanımının olmasından dolayı bu araştırmada “internet bağımlılığı” kavramı kullanılacaktır.

İnternet bağımlılığı, internetin aşırı kullanılmasına yönelik isteğin önüne geçilememesi, kişi için internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, internetten yoksun kaldığında kişide aşırı öfke ve saldırganlığın ortaya çıkması ve iş, sosyal ve ailevi hayatın giderek bozulması şeklinde tanımlanmaktadır (Young, 2004). Alanyazında, bir davranışsal bağımlılık olan bu problemin görülme sıklığını araştıran birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2016 verilerine göre 16-24 yaş arasında internet kullanımı % 84.3 ile diğer yaş gruplarının oldukça üzerindedir. Eğitim kademelerine göre incelendiğinde ise lise ve dengi okullarda internet kullanım oranlarının % 86.4 ile üniversite öğrencilerinin ardından ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Lise öğrencileri arasında internet kullanım oranının yüksek oluşu, internet bağımlılığı anlamında risk oluşturabileceğini akla getirmektedir.

Hem yurt içinde hem de yurt dışında internet bağımlılığının görülme sıklığını araştıran çalışmalara rastlanmaktadır. Alanyazındaki bu araştırmalarda, internet

bağımlılığını tanılamada kullanılan ölçeklerin çeşitliliği, hedef kitle, kültürel ve sosyal yapı farklılıkları ve araştırma desenlerindeki farklılıklar internet bağımlılığının görülme sıklığına ilişkin farklı sonuçlar vermektedir (Şenormancı vd., 2010). Türkiye’de yapılan araştırmalarda lise öğrencilerinde internet bağımlılığı oranlarının % 1.1 ile % 14 arasında değiştiği ortaya konmaktadır (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar ve Gün, 2006; Canan, Ataoğlu, Nichols, Yıldırım ve Öztürk, 2010; Canbaz, Sunter, Peksen ve Canbaz, 2009; Tahiroğlu, Çelik, Uzel, Özcan ve Avcı, 2008). Yurt dışında yapılan çalışmalarda ise ergenlerdeki internet bağımlılığı yaygınlığının % 1.6 ile % 38 arasında olduğu görülmektedir (Jang, Hwangh ve Choi, 2008; Kim vd., 2006; Leung, 2004; Wang vd., 2011).

İnternet bağımlılığı ile ilgili çalışmaların çoğu kesitsel niteliktedir. İnternet bağımlılığının birçok değişken ile ikili ilişkilerinin incelendiği çalışmalar giderek artmaktadır. İki değişken arasındaki ilişkiyi vurgulayan bu kesitsel çalışmaların bir neden sonuç ilişkisi ortaya koymadığı; daha doğru kestirimler için neden sonuç ilişkisini ortaya koyabilecek araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu nedenle, neden sonuç ilişkisini ortaya koyabilecek modelleme çalışmaları önem arz etmektedir. Alanyazında, internet bağımlılığının nedenlerini açıklamaya ilişkin bazı kuramsal modellerin öne sürüldüğü dikkati çekmektedir. Davis’in (2001) bilişsel davranışçı yaklaşımı esas alan Patolojik İnternet Kullanımı (PİK) Modeli, Young’ın (1997) Dört Kategori Modeli, Grohol’un (1999) Sosyalleşme Modeli, Caplan’ın (2003) ve Suler’in (1996) modelleri internet bağımlılığını açıklayan kuramsal modeller arasında yer almaktadır. Bu kuramsal modeller altta yatan faktörleri betimleyerek internet bağımlılığını daha kapsamlı şekilde açıklamaya çalışmaktadırlar.

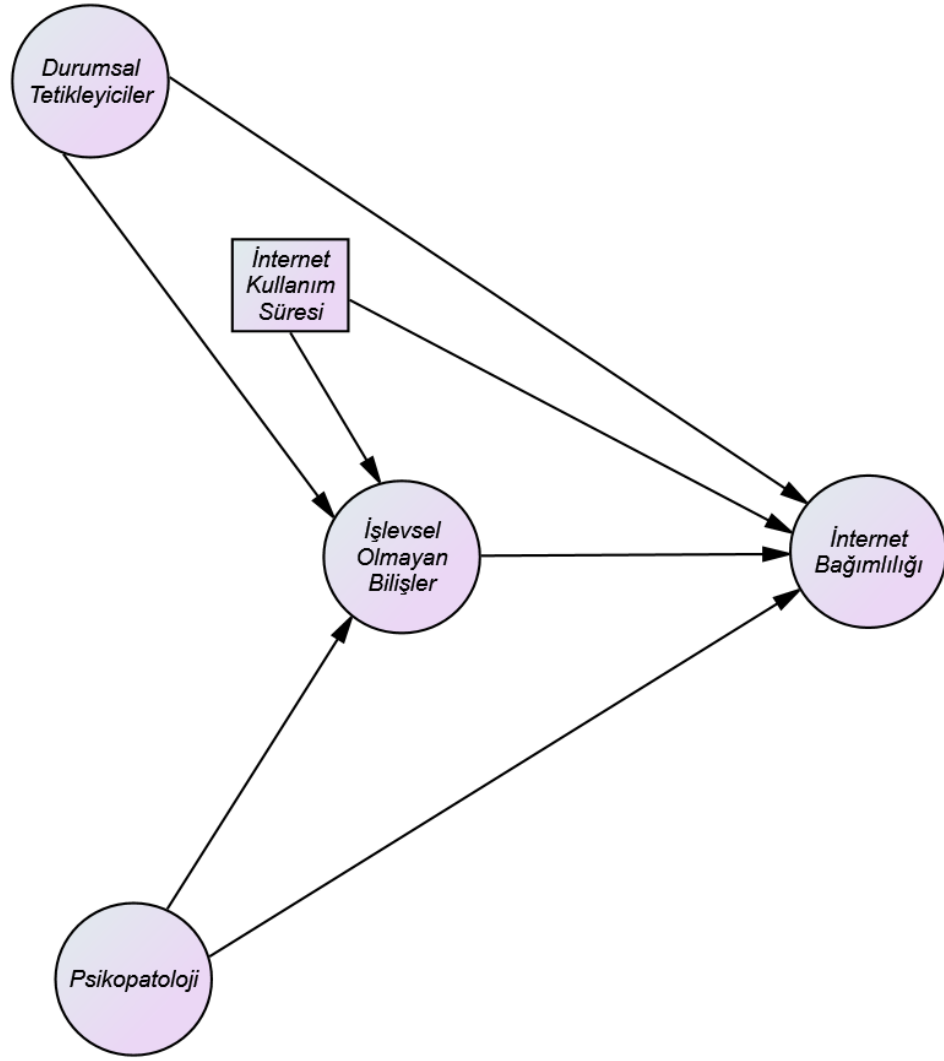
Modelleme çalışmalarının bir kısmı kuram oluşturmaya yönelikken (Caplan, 2003; Davis, 2001; Grohol, 1999; Suler, 1996; Young, 1997); bazı modelleme çalışmaları da var olan kuramları test etmeye yöneliktir. Bu test etme çalışmalarında sıklıkla bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı olan Davis’in (2001) PİK Modeli esas alınmaktadır (Mai vd., 2012; Lu ve Yeo, 2015; Noh ve Kim, 2016). Model test etmeye

yönelik bu çalışmadaki hipotetik modeli belirlemede, Davis'in (2001) Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Dayalı PİK Modelinden yola çıkmıştır.

İnternet bağımlılığını açıklayan kuramsal modeller içerisinde Davis'in (2001) PİK Modeli, temelini bir psikolojik akımdan almasıyla öne çıkmaktadır. Diğer modellerde internet bağımlılığı sosyalleşme (Grohol, 1999), ihtiyaç (Suler, 1996) ve sosyal beceri eksikliği (Caplan, 2003) gibi değişkenlerle ilişkilendirilerek ya da bağımlılık evreleri kategorikleştirilerek (Young, 1997) açıklanmaya çalışılırken; Davis'in (2001) Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Dayalı PİK Modelinde ise işlevsel olmayan bilişler, durumsal tetikleyiciler, psikopatoloji, sosyal destek eksikliği ve internet kullanım süresi arasındaki ilişkilerle oluşan çok değişkenli bir yapı ile internet bağımlılığının gelişimi ortaya konmaktadır. Bu yönüyle Davis'in PİK modelinin diğer modellerden daha kapsamlı oluşu dikkat çekmektedir. Ayrıca internet bağımlılığında sıklıkla bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı önleme ve müdahale programlarının kullanıldığı göze çarpmaktadır (Du, Jiang ve Vance, 2010; King, Delfabbro, Griffiths ve Gradisar, 2012; Khazaal vd., 2012; Lemos, Abreu ve Sougey, 2014; King ve Delfabbro, 2014). Bu bağlamda bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı bir modelin test edilmesinin, internet bağımlılığını açıklamada etkili bir sonuç ortaya koyacağı düşünülmektedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı ve internet bağımlılığının sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi ile birlikte bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modelinin yapısal eşitlik modeli ile test edilmesi amaçlanmaktadır. Bu modelde internet kullanım süresi, psikopatoloji ve durumsal tetikleyicilerin işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla lise öğrencilerinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi incelenecektir. Araştırmada test edilecek olan bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modeli Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Dayalı İnternet Bağımlılığı Modeli

1.3 Araştırmanın Önemi

İnternet, faydaları ve hayatımızı kolaylaştırması açısından gündelik yaşamın neredeyse vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş olmasına rağmen, birçok zararı da beraberinde getirmektedir. İnternet pek çok insan tarafından fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan bir takım ihtiyaçların karşılanmasında problemlili bir şekilde kullanılmaktadır. Dünya çapında internetin problemlili kullanımı sonucunda meydana gelen internet bağımlılığı sorunu, çözülmesi gereken büyük problemlilerden biri haline gelmiştir. Bu yüzden öncelikle soruna sebep olan faktörlerin ayrıntılı bir şekilde

incelenmesi ve tespit edilmesi önemlidir. Bu amaçla bu çalışmada, internet bağımlılığına sebep olduğu düşünülen bazı faktörler (psikopatoloji, işlevsel olmayan bilişler, internet kullanım süresi ve durumsal tetikleyiciler) ele alınacaktır.

Klinik bir problem haline dönüşmeye başlamasıyla birlikte internet bağımlılığını açıklamaya yönelik bazı modeller geliştirilmeye başlanmıştır. Davis'in bilişsel davranışçı yaklaşımı esas alan modeli de internet bağımlılığını açıklayan en kapsamlı modellerdendir. Bu model, patolojik internet kullanımının uyumsuz tepkileri pekiştiren ya da sürdüren davranışların sorunlu bilişlerle birleşmesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu teori, anormal davranışın ana kaynağı olarak bireyin biliş veya düşüncelerini vurgulaması yönüyle diğer kuramlardan ayrılmaktadır (Davis, 2001). Bu modele göre; psikososyal sorunlar, bireylerin öz düzenleme eksikliğine yol açan işlevsel olmayan bilişler geliştirmelerine zemin hazırlamakta ve bu bilişler internet kullanımı ile ilgili olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Davis, 2001; Caplan, 2005, 2010). Dolayısıyla da internet bağımlılığına sebep olan tek bir faktör aramak yerine birden fazla faktörün etkileşiminden bahsetmek mümkündür.

Türkiye'deki internet bağımlılığı araştırmaları çoğunlukla lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aynı zamanda cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi ve okul türü gibi temel sosyodemografik değişkenlerle birlikte; akademik başarı (Ceyhan, 2011), işlevsel olmayan inançlar (Taymur vd., 2016), psikopatoloji (Sakarya ve Doğan, 2011; Çam ve Nur, 2015), empati ve sosyal fayda (Siyez, 2015), utangaçlık (Ayas, 2012) sosyal kaygı ve depresyon (Durak ve Şenol-Durak, 2013; Özdemir, Kuzucu ve Ak, 2014), yalnızlık ve sosyal destek (Esen ve Siyez, 2011) kendini açma (Arslan ve Kiper, 2018), yalnızlık ve bilişsel öğrenme (Çelik, Yeşilyurt, Korkmaz ve Usta, 2014), sosyal öz yeterlilik ve kontrol odağı (İskender ve Akın, 2010) gibi değişkenlerin internet bağımlılığı ile ilişkisi üzerine araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmaların çoğunun betimsel yöntemli ve çok azının da yapısal eşitlik modellemesi olduğu dikkat çekmektedir. Bu araştırmalarda bulguların, çoğunlukla internet bağımlılığı ile ilgili değişkenlere yönelik korelasyon veya regresyon değeri üzerinden elde edildiği görülmektedir.

Dolayısıyla da ülkemizde internet bağımlılığını, bir model test ederek açıklamaya çalışan araştırmalar oldukça sınırlı sayıdadır. İnternet bağımlılığını açıklayan modeller içerisinde ise en kapsamlı olanlardan biri Davis'in (2001) PİK modelidir. İnternet bağımlılık durumunun bu kapsamlı model üzerinden test edilmesinin, internet bağımlılığının yordayıcılarının belirlenmesinde önemli sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de Davis'in (2001) bilişsel davranışçı yaklaşıma yönelik PİK Modeli esas alınarak lise öğrencilerinde test edilen bir modelleme çalışmasına rastlanmamıştır. Davis'in PİK Modelinden yola çıkılarak gerçekleştirilen modelleme çalışmalarının yalnızca Çin, Kore ve Malezya gibi ülkelerde yapıldığı dikkat çekmektedir (Lu ve Yeo, 2015; Mai vd., 2012; Noh ve Kim, 2016). Bu çalışmaların görece farklı kültürel özelliklere sahip olan ülkelerde gerçekleştirildiği dikkate alındığında, özellikle bireyci ve toplulukçu kültür özelliklerinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin ortaya konması için farklı kültür özelliklerine sahip ülkelerde bu modelin test edilmesi önem arz etmektedir. Bu anlamda, Davis'in modelinden yola çıkılarak oluşturulan bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı modelin internet bağımlılığını açıklama düzeyini değerlendirmek ve internet bağımlılığına etki eden faktörlerin incelenmesine yönelik çalışmaların sayısını arttırmak açısından bu çalışmanın alana önemli bir katkı sunacağı öngörülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de internet bağımlılığı ile psikopatoloji, işlevsel olmayan bilişler ve internet kullanım süresi gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. (Ceyhan, 2011; Çam ve Nur, 2015; Durak ve Şenol-Durak, 2013; Kırcaburun, 2016; Özdemir vd., 2014; Sakarya ve Doğan, 2011; Taymur vd., 2016). Ancak bu araştırmalarda söz konusu değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki ortak etkisinin bir arada değerlendirilmemiş olduğu, farklı araştırmalar kapsamında ayrı ayrı incelendiği görülmektedir. Örneğin Davis'in PİK Modelinde internet bağımlılığı ile ilişkili olan ve diğer modellerde olmayan en temel kavramlardan biri psikopatolojidir. Depresyon ve diğer psikopatolojik değişkenlerin birçoğu ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin farklı araştırmalar kapsamında ayrı ayrı araştırıldığı görülmektedir. Psikopatolojik kavramların dahil edildiği

araştırmalarda, internet bağımlılığıyla depresyon arasındaki ilişkinin sıklıkla incelendiği ancak elde edilen sonuçların tutarlı olmadığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda depresyonla internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunurken (Caplan, 2002; Kim vd., 2006) bazı çalışmalarda ise internet bağımlılığı ile depresyon arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir (Niemz, Griffiths ve Banyard 2005; Turnalar-Kurtaran, 2008). Bu araştırmada geniş bir örneklemede Davis'in (2001) PİK modelinde psikopatoloji ile birlikte öne sürdüğü internet kullanım süresi, durumsal tetikleyiciler ve işlevsel olmayan bilişler gibi değişkenler bir bütün olarak yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle incelenecektir.

İnternetin ergen ve genç yetişkinler üzerindeki olumsuz etkileri düşünöldüğünde; bu olumsuz etkilerin belirlenmesi ve önlenmesi hem bireyler hem de toplum için önem arz etmektedir. Ailelerin, öğretmenlerin ve ruh sağlığı çalışanlarının bu problemin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlere yönelik bilgilerinin artırılmasının, internet bağımlılığının olumsuz etkileriyle baş etmeyi güçlendirmesi hedeflenmektedir. Özellikle ortaokul ve lise düzeyindeki eğitim kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisinde görev yapan psikolojik danışmanların, bu çalışma sonunda test edilmiş olan veya önerilen modele dayalı önleme ve müdahale programları oluşturabilecekleri düşünölmektedir. Modelin işlemediği durumunda ise yeni bir model önerisinin ortaya konulmasının alanyazına ışık tutması beklenmektedir.

1.4 Problem Cümlesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda; iki problem cümlesi bulunmaktadır:

1. Lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı nedir ve internet bağımlılığı hangi sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir?
2. Lise öğrencilerinde internet kullanım süresi, psikopatoloji ve durumsal tetikleyicilerin hem doğrudan hem de işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla lise öğrencilerindeki internet bağımlılığını açıkladığı yapısal eşitlik modelinin veri uyumu nasıldır?

1.5 Alt Problemler

Yukarıda yer alan iki problem cümlesine dayalı olarak şu alt problemler belirlenmiştir:

1. Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı açısından bağımlı grup, sınırlı semptom gösteren grup ve semptom göstermeyen grupta olan öğrencilerin oranı nedir?
2. Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı, sosyo-demografik değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, internet kullanım süresi, internette gerçekleştirilen etkinlikler, internete ulaşım araçları) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. İşlevsel olmayan bilişler internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
4. Durumsal tetikleyiciler internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
5. İnternet kullanım süresi internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
6. Psikopatoloji internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
7. Durumsal tetikleyiciler, işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili midir?
8. İnternet kullanım süresi, işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili midir?
9. Psikopatoloji, işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili midir?

1.6 Sayıtlar

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçek maddelerini içtenlikle yanıtlayacakları varsayılmaktadır.
2. Araştırmada seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
3. Araştırmada kullanılacak ölçme araçlarının ölçmek istenen niteliği tam ölçtüğü varsayılmaktadır.

1.7 Sınırlılıklar

1. Araştırma İzmir il merkezinde lise öğrenimine devam eden öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Araştırma, veri toplamak için kullanılan İnternet Bağımlılığı Ölçeği, İnternette Bilişsel Durum Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.8 Tanımlar

İnternet Bağımlılığı: İnternet bağımlılığı, internetin aşırı kullanılmasına yönelik isteğin önüne geçilememesi, kişi için internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, internetten yoksun kaldığında kişide aşırı öfke ve saldırganlığın ortaya çıkması ve iş, sosyal ve ailevi hayatın giderek bozulması şeklinde tanımlanmaktadır (Young, 2004).

Psikopatoloji: Psikolojinin ruhsal bozuklukları inceleyen, kişide var olan ruhsal bozukluğun durumunu ve gidişatını araştıran dalıdır (Budak, 2003).

İşlevsel olmayan bilişler: İşlevsel olmayan bilişler, bilginin hatalı işlenmesi sonucunda, duruma uygun olmayan ve duygusal sıkıntıya neden olan düşünce yapılarıdır (Beck, Rush, Shaw ve Emery, 1979; Türkçapar, 2007).

Durumsal Tetikleyiciler: Çevrimiçi bir servise bağlanan bir bilgisayarın sesi, klavyede yazmanın dokunsal hissi veya o yerin kokusu gibi dolaylı olarak kişi için meydana gelen koşullanmalar, PİK (Patolojik İnternet Kullanımı) semptomlarının gelişimini güçlendiren ve ilişkili semptomların sürdürülmesine katkı sağlayan harekete geçiricilerdir (Davis, 2001).

1.9 Kısaltmalar

YEM: Yapısal Eşitlik Modeli

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

PİK: Patolojik İnternet Kullanımı

DSM: Diagnostic Statical Manual

APA: American Psychology Association

İOOB: İnternette Oyun Oynama Bozukluğu

DEHB: Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu

OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde alanyazın desteği ile internet bağımlılığı, internet bağımlılığı tanı kriterleri, lise öğrencilerinde görülme sıklığı, internet bağımlılığı ile sosyo-demografik değişkenlerin ilişkisi ve internet bağımlılığını açıklayan kuramsal modeller ile birlikte internet bağımlılığıyla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 İnternet Bağımlılığı

Bağımlılık alanyazında maddesel (kimyasal) ve davranışsal (eylemsel) tür olarak ikiye ayrılmaktadır. Bedene girdiğinde ruhsal, davranışsal ve bedensel değişikliklere neden olan kimyasal maddelerin gerçekleştirmiş olduğu bağımlılık türü madde bağımlılığı şeklinde tanımlanmaktadır. Opiyatlar, uyarıcılar, merkezi sinir sistemini baskılayanlar, halüsinojenler, uçucu maddeler, esrar ve benzerleri, sigara ve alkol bu kapsamda değerlendirilmektedir (Ögel, Tamar, Evren ve Çakmak, 2001). Davranış bağımlılığı da tıpkı madde bağımlılığı gibi zihinsel meşguliyet, duygudurum değişikliği, tolerans, yoksunluk, kişiler arası çatışma ve tekrarlama gibi evrelerle kişide gerçekleşmektedir (Arısoy, 2009). Birçok davranışa ilişkin bağımlılık gelişebilse de kumar, alışveriş, cinsellik, fazla yeme, fiziksel egzersiz ve bilgisayar oyunlarına yönelik davranış bağımlılığının daha sık görüldüğü dikkat çekmektedir (Griffiths, 2000).

İnternetin aşırı veya problemlili kullanımının da bir davranış bağımlılığı şeklinde ruhsal rahatsızlık olarak kabul edilebileceğini 1995 yılında yolladığı şaka amaçlı bir maille bildiren Amerikalı psikiyatrist Ivan Goldberg, internet bağımlılığı

kavramının gelişmesindeki ilk isimlerdendir. Goldberg'in bu bildirimini ardından 1996 yılında psikolog Kimberly Young obsesif internet kullanıcılarıyla yaptığı çalışma sonrasında internet bağımlılığı kavramını dile getirmiştir (Young, 1996a). Young giderek çalışmalarını internet bağımlılığı üzerine yoğunlaştırmış ve bu davranış bağımlılığını tanımlamıştır. Young (2004) internet bağımlılığını, internetin aşırı kullanılmasına yönelik isteğin önüne geçilememesi, kişi için internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, internetten yoksun kaldığında kişide aşırı öfke ve saldırganlığın ortaya çıkması ve iş, sosyal ve ailevi hayatın giderek bozulması şeklinde tanımlanmaktadır.

Birçok araştırmacı internetin problemleri kullanımı farklı sınıflandırmalarla tanımladığı için bu problemin adlandırılması da çeşitlilik göstermektedir. Alanyazında internet bağımlılığı (Young, 1996a; Goldberg, 1996; Griffiths, 2000; Shaw ve Black, 2008), problemleri internet kullanımı (Shapira vd., 2003; Ceyhan, 2008), kompulsif internet kullanımı (Greenfield, 1999) ve patolojik internet kullanımı (Davis, 2001; Gönül, 2002) gibi adlandırmalar yer almaktadır. İnternet kullanımı ile ilgili problem durumunu daha anlaşılır şekilde temsil etmesi ve alanyazında daha yaygın kullanımından dolayı bu araştırmada "internet bağımlılığı" kavramı kullanılacaktır.

2.2 İnternet Bağımlılığı Tanı Kriterleri

İnternet bağımlılığının tanılanmasında, alanyazındaki araştırmacıların probleme kuramsal bakışının veya internet bağımlılığı semptomlarının diğer psikopatolojiler ile benzerliğinin etkili olduğu görülmektedir. Araştırmacılar internet bağımlılığı tanı kriterlerini madde bağımlılığından (Goldberg, 1996), patolojik kumar oynama bozukluğundan (Young, 1996), kişide var olan karşılanmamış ihtiyaçlardan (Suler, 1999) ve dürtü kontrol bozukluğundan (Shapira vd., 2003; Ko vd., 2005) yola çıkarak oluşturmuşlardır. Aşağıda bu tanı kriterlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmektedir.

2.2.1 Goldberg'in Tanı Kriterleri

Goldberg (1996) internet bağımlılığını madde bağımlılığı kriterlerini uyarlayarak tanımlamıştır ve internet bağımlılığı tanımını aşağıdaki kriterler ile açıklamıştır:

On iki aylık dönem içinde kişide ortaya çıkan ve aşağıdaki belirtilerden 3'ü veya daha fazlasıyla seyreden, klinik olarak belirgin bir bozulmaya ya da probleme neden olan problemlili internet kullanımı:

1. Toleransın gelişimi (a ve b'den herhangi birisiyle);

a. İstenen zevkin alınabilmesine yönelik internet kullanım süresinde belirgin bir artışın olması.

b. Aynı sürelerdeki internet kullanımından alınan keyifte azalma.

2. Yoksunluk gelişimi:

Ağır düzeyde ve uzun süren internet kullanımının sonunda aşağıdaki durumlardan en az 2 tanesinin (1 ay içinde) ortaya çıkması ve iş, okul gibi işlevsellikteki önemli alanlarda problem yaşama;

a. Psikomotor ajitasyonun olması.

b. Bunaltı hali.

c. İnternette nelerin gerçekleştiğine yönelik takıntılı düşüncelerin varlığı.

d. İnternete yönelik fantezi üretme ve hayal kurma.

e. İsteyerek veya istemeyerek tuşlara basmaya benzer şekilde hareket yapma.

f. Sıkıntılı durumdan kurtulmak amacıyla internete veya benzer çevrimiçi ağlara bağlanmaya çalışma.

3. İnternet kullanımının genellikle planlandığından daha uzun süreler alması.

4. İnternet kullanımını kesmek veya kontrol altına almaya yönelik sürekli olarak istek duyma veya boşa çıkan çabalar.

5. İnternette ilgili olan eylemlere çok fazla süre ayırma (yeni internet tarayıcılarını deneme, internette indirilen dosyaları düzenleme vb.).

6. İnternet kullanımından dolayı önemli sosyal, mesleki veya boş zamanı değerlendirmeye yönelik etkinlikleri bırakma ya da azaltma.

7. İnternet kullanımının fiziksel, sosyal, psikolojik veya mesleki problemlere (uykusuzluk, evlilik problemi, işe ve randevulara geç kalma, mesleki sorumluluk ihmali vb.) yol açtığı bilinmesine rağmen internetin aşırı kullanımına devam etme.

2.2.2. Young'un Tanı Kriterleri

Young (1998b) internet bağımlılığını tanımlamaya yönelik tanı kriterlerini internet kullanımındaki patolojik yapıyla benzerliği sebebiyle, DSM-IV'te yer alan patolojik kumar oynamanın tanı kriterlerinden yola çıkarak oluşturmuştur. Bunun yanı sıra internet terimini çevrimiçi etkinliklerin tümünü kapsayacak şekilde kullanıldığını ifade etmiş ve internet bağımlılığını sarhoş edici, madde içermeyen bir dürtü kontrol bozukluğu olarak tanımlamıştır.

Young'a (1998b) göre bir kişinin internet bağımlısı olarak tanılandırılabilmesi için bireyde aşağıdaki 8 kriterden 5'inin var olması yeterlidir:

1. İnternet ile ilgili zihinsel meşguliyet (önceki çevrimiçi aktiviteleri düşünme veya bir sonrakini planlama).
2. Doyuma ulaşmak amacıyla gittikçe internetin daha fazla kullanılma ihtiyacı duyulması.
3. İnternet kullanımını kontrol etmeye, azaltmaya veya durdurmaya yönelik başarısız denemeler.
4. İnternet kullanımını azaltma veya durdurmanın denendiğinde huzursuz, depresif ve asabi hissetme.
5. Başlangıçta planlandığından daha uzun süre internette kalma.
6. İnternet kullanımı sebebiyle eğitim, iş, önemli bir ilişki ya da bir kariyer fırsatını riske atma veya kaybetme.
7. İnternet kullanım süresi ile ilgili aile üyelerine, terapisteye ya da herhangi birine yalan söyleme.
8. İnterneti problemlerden kaçma ya da disforik duygu durumdan (örneğin depresyon, kaygı, suçluluk ve çaresizlik gibi) uzaklaşma amacıyla kullanma.

2.2.3. Suler'in Tanı Kriterleri

Suler (1999) bireyin sağlıklı, patolojik veya bu ikisinin ortasında yer alan türde internet kullanma alışkanlığına sahip olacağını ve bireyin bu gruplardan hangisinde yer alacağını çeşitli faktörlerin etkileşiminin belirleyeceğini ifade etmektedir. Özellikle kişinin altta yatan ihtiyaçlarının internet aktiviteleri üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Suler (1999) internet bağımlılığını belirlemede 8 faktörün kullanılabileceğini öne sürmektedir:

1. İnternet etkinliği aracılığıyla karşılanan ihtiyaçların sayısı ve türü: İhtiyaçlar içsel, kişilerarası, psikolojik ya da manevi (dini-spiritüel) olabilir. İnternet aracılığıyla ihtiyaçlar ne kadar fazla karşılanırsa, kişinin internette kalma isteği o kadar artar.
2. Altta yatan yoksunluğun derecesi: İhtiyaçların engellenme, bastırılma ya da inkâr edilme miktarındaki artış kişinin ihtiyacını farklı bir şekilde karşılama isteğinin artmasına yol açacaktır. Erişim kolaylığı, çekiciliği ve seçeneklerin fazlalığı nedeniyle yoksunluğun giderilmesinde, internet uygun bir seçenektir.
3. İnternet etkinliğinin türü: İnternette gerçekleştirilen bir etkinlik ne kadar çok niteliğe sahipse, kullanıcı interneti o denli fazla ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanacaktır. Farklı türlerdeki internet aktiviteleri ihtiyaçları etkilemesi bakımından çeşitlilik gösterebilir.
4. İnternet etkinliklerinin kişinin işlevselliği üzerindeki etkisi: Sağlık, aile, iş yaşamı ve arkadaş ilişkileri gibi kişinin işlevselliğini oluşturan yapıların internet kullanımı nedeniyle sekteye uğraması, internetin patolojik kullanımını akla getirmektedir.
5. Problemlerle ilgili öznel duygular: Artan düzeydeki depresyon, hayal kırıklığı, engellenmişlik, yabancılaşma, öfke ve suçluluk duyguları internetin patolojik kullanımına işaret edebilir. Bu duygular genellikle internet kullanımının altında yatan ihtiyaçların karşılanmamasından dolayı ortaya çıkar.
6. İhtiyaçların bilinçli farkındalığı: Kişi bastırıldığı ihtiyaçlarını internet aracılığıyla karşılamaktadır ve katartik bir etkinlik içerisine girmektedir. Gerçek doyurulmamış ihtiyaç karşılanmadığı sürece bu etkinlik devam edecektir. Kişi bu ihtiyaçlarla ve ortaya çıkan çatışma ve yoksunlukla ilgili bilinç düzeyinde farkındalık kazanmalı ve bu durumu çözmelidir.
7. Tecrübe ve dahil olma aşaması: Yeni kullanıcılar internetin sunduğu yeni olanaklardan daha kolay etkilenmektedirler. Ancak kişi bu yeni olanaklara alıştığında ve internet aktivitelerinin gerçek yaşamdaki ihtiyaçlarını doyuramaması,

internetin cazibesini yitirmesi gibi deneyimlerle birlikte bağımlılık aşamasını giderek sonlandıracaktır.

8. Gerçek ve sanal yaşam arasında etkileşim ve denge: İnterneti sağlıklı kullanan kişinin internet aktiviteleri ile gündelik yaşamı, aile ve arkadaş ilişkileri arasında dengenin olması beklenmektedir. Patolojik internet kullanımında ise genellikle gerçek yaşamdan tamamen sıyrılmış sanal bir yaşam söz konusudur.

2.2.4. Shapira ve Diğerlerinin Tanı Kriterleri

Shapira ve diğerleri (2003) problemlili internet kullanımını, kişilerin interneti kullanmadan önce yüksek düzeyde gerilim ve uyarım hissettiği, interneti kullandıktan sonra ise memnuniyet ve rahatlama duygularına yol açan bir dürtü kontrol bozukluğu olarak tanımlamaktadır.

Shapira ve diğerleri (2003), tanı kriterlerinin internet bağımlılığına ilişkin tüm özellikleri yansıtabilecek kadar kapsamlı olması ve bir başka psikopatolojiyi dışarda bırakacak kadar sınırlı olması gerektiğini ifade etmektedirler. Diğer kuramcıların madde bağımlılığı ve patolojik kumar oynama tanı kriterlerinden faydalanarak hazırladıkları tanı kriterlerinin yeterli olmadığını belirtmektedirler. Shapira ve diğerleri (2003) DSM-IV'teki Dürtü Kontrol Bozukluğu tanı kriterlerinden hareketle Problemlili İnternet Kullanımına ilişkin şu tanı kriterlerini ileri sürmüşlerdir:

A. İnternet kullanımıyla ilgili uyumsuz zihinsel meşguliyetlerden en az birinin bulunması:

1. İnternet kullanımında kişinin karşı koyamadığı bir zihinsel meşguliyet.
2. Planlanandan süreti aşan türde uzun süre internet kullanımı.

B. Klinik olarak kişiye sıkıntı verecek ya da sosyal, mesleki veya diğer önemli yaşam alanlarında kişinin işlevselliğini bozacak türde internet kullanımının olması veya aynı şekilde işlevselliği bozacak türde internet kullanımıyla ilgili zihinsel meşguliyet yaşanması.

C. Aşırı internet kullanımı, kişide hipomani veya mani atağı esnasında ortaya çıkmamalı ya da internetin aşırı kullanımı başka bir Eksen I bozukluğuyla daha iyi açıklanamamalı.

2.2.5. Ko, Yen, Chen ve Chen'in Tanı Kriterleri

Ko ve diğerleri (2005), dürtü kontrol bozukluğundan yola çıkarak belirledikleri tanı kriterleriyle internet bağımlılığını tanımlamışlardır. İnternet bağımlılığındaki ayırt edici özellikleri şu şekilde ifade etmektedirler:

3 aylık sürede herhangi bir zaman diliminde kendini gösteren, klinik olarak ciddi bir bozulma ya da probleme neden olan, internetin uyumsuz kullanım örüntüsü;

1. İnternet etkinlikleriyle ilgili zihinsel meşguliyet.
2. İnternet kullanma dürtüsüne karşı tekrarlayan başarısız karşı koymaların olması.
3. Tolerans: Doyum elde etmek amacıyla ihtiyaç duyulan internet kullanım süresinde ciddi bir artışın yaşanması.
4. Yoksunluk;
 - a. Birkaç gün internet kullanılmadığında kişide beliren disforik duygudurum, kaygı, sinirlilik ve can sıkıntısı belirtileri.
 - b. Yoksunluk belirtilerinden kaçınmak veya kurtulmak için interneti kullanma
5. Planlandığından daha uzun süre internet kullanımı.
6. İnternet kullanımını kesmek ya da azaltmaya yönelik sürekli istek duymayla seyreden başarısız girişimler.
7. İnternet etkinlikleri için ve interneti bırakmak için aşırı zaman harcama.
8. İnternete girmeyi sağlayan işlemler için aşırı çaba harcama.
9. Tekrar eden internet kullanımı sonucunda ev, okul ve sosyal ilişkilerde önemli sorumlulukları yerine getirememe.
10. İnternet kullanımının fiziksel veya psikolojik olarak kalıcı ya da tekrar eden bir probleme sebep olduğu ya da bu problemi şiddetlendirdiği bilinmesine rağmen internet kullanımına devam etme.

2.2.6. İnternette Oyun Oynama Bozukluğu Tanı Kriterleri

Bir davranış bağımlılığı olarak değerlendirilen ilk bozukluk kumar bağımlılığıdır ve Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı olan DSM-V'te "Maddeyle İlişkili Olmayan Bozukluklar" başlığı altında "Kumar Oynama Bozukluğu" ismiyle yer almıştır (APA, 2013). DSM-V'teki bu tanılandırmayla bir

davranış bağımlılığı ruhsal rahatsızlık olarak kabul görülmektedir. Bunun yanı sıra ileri düzey çalışma yapılması önerilen ve kitabın üçüncü araştırma ekinde yer alan İnternette Oyun Oynama Bozukluğu (İOOB) için de tanı kriterleri önerilmektedir (APA, 2013):

İnternetin sürekli ve tekrarlı olarak, genellikle başka oyunculara eşlik ederek oyunlara katılmak amacıyla kullanıldığı internette oyun oynamaya ilişkin klinik açıdan belirgin bozulma ya da probleme yol açan aşağıdaki belirtilerin 5 ya da daha fazlasının son 12 ay içinde görülmesi:

1. İnternet oyunları hakkında zihinsel meşguliyet (kullanıcı en son oynadığı oyun ya da bir sonraki oyun oynama aktivitesi hakkında düşünür; internet oyunu gündelik hayatta baskın bir aktivite haline gelir).

Not: Bu bozukluk kumar oynama bozukluğu altında tanımlanan internette kumar oynamadan farklıdır.

2. İnternet oyunlarından uzak kalındığında yoksunluk belirtileri (bu belirtiler öfke, kaygı veya mutsuzluk şeklinde tanımlanabilir; ancak farmakolojik yoksunluğun fiziksel belirtileri yoktur).

3. Tolerans; internet oyunu oynamaya yönelik gittikçe artan zaman ihtiyacı.

4. İnternet oyunları oynamayı kontrol etmek için başarısız girişimler.

5. İnternet oyunları sonucunda, internet oyunları hariç, eski hobilere ve aktivitelere olan ilginin kaybolması.

6. Psikososyal problemlerin olmasına rağmen internet oyunlarının aşırı oynanmasına devam edilmesi.

7. İnternette oyun oynamanın miktarıyla ilgili aile üyelerine, terapisteye veya başkalarına yalan söyleme.

8. Olumsuz ruh halinden (çaresizlik, suçluluk, kaygı gibi) kaçmak ya da rahatlamak için internet oyunları oynama.

9. İnternet oyunlarına katılım nedeniyle önemli ilişkilerini, işini, kariyer veya eğitim olanaklarını kaybetme ya da riske atma.

Bu bozukluk yalnızca kumar dışındaki internet oyunlarını kapsamaktadır. Kişinin işiyle ilgili olan ya da profesyonel etkinlikler gereği gerçekleştirilen internet

kullanımı, eğlence veya sosyal amaçlı internet kullanımı dahil değildir. Benzer şekilde cinsel amaçlı internet kullanımı da hariç tutulmaktadır.

İnternette oyun oynama bozukluğu kişinin işlevselliğindeki bozulmaya bağlı olarak hafif, orta veya ağır düzeyde yaşanabilir. Daha az şiddetli internette oyun oynama bozukluğu olan kişiler daha az belirti gösterebilir ve bu kişilerin işlevsellikleri daha az bozulabilir. Daha şiddetli internette oyun oynama bozukluğu olanlar ise özellikle bilgisayarda daha fazla vakit geçirirler. Bu kişilerin ilişkilerinde, kariyerlerinde ve eğitim olanaklarında kayıp daha fazladır.

Kumar oynama davranışına yönelik kişide gelişen bağımlılık durumu DSM-V'te "kumar oynama bozukluğu" olarak tanılandırılmıştır. Video oyun oynamaya yönelik bağımlılıkla ilgili ise "kumar oynama bozukluğu" gibi "internette oyun oynama bozukluğu" olarak ileri düzey araştırma yapılması önerilmiştir. Yine internetin problemlili kullanımıyla gelişen internet bağımlılığının bir ruhsal rahatsızlık olarak tanılandırılabilmesi için de ileri düzey araştırmalar yapılması önerilmektedir (APA, 2013).

İnternet bağımlılığının tanılanmasında önerilen kriterler incelendiğinde genelde benzer örüntülere (zihinsel meşguliyet, tolerans, yoksunluk belirtileri, kontrolü sağlamaya yönelik başarısız girişimler vb.) işaret edilmektedir. Ancak bunu Goldberg (1996) madde bağımlılığında, Young (1998b) patolojik kumar oynama bozukluğunda, Suler (1999) kişide var olan karşılanmamış ihtiyaçlardan, Shapira ve diğerleri (2003) ile Ko ve diğerleri (2005) ise dürtü kontrol bozukluğundan yola çıkarak açıklamaktadırlar. Bu durum internet bağımlılığının diğer bağımlılık veya psikopatolojilerle benzerlik gösterdiğini; ancak yapılacak olan çalışmalarla bu davranışsal bağımlılık türünün ileride daha da iyi açıklanabileceğini ortaya koymaktadır.

2.3. Lise Öğrencilerinde Görülme Sıklığı

İnternet bağımlılığı, başta ergen ve genç yetişkinler olmak üzere birçok farklı yaş grubunda görülmektedir. Türkiye’de internet bağımlılığı ile ilgili yapılan çalışmaların önemli bir kısmında internet bağımlılığının görülme sıklığı incelenmiştir (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar, 2001; Doğan, 2013; Durualp ve Çiçekoğlu, 2013; Gökçearslan ve Günbatır, 2012; Günüş ve Kayrı, 2010; Şimşek, Akça ve Şimşek, 2015). Yapılan bu çalışmalar incelendiğinde sıklıkla kullanılan ölçme araçlarının Young’un (1998b) geliştirdiği İnternet Bağımlılık Ölçeği ve Günüş ve Kayrı’nın (2010) geliştirdiği İnternet Bağımlılık Ölçeği olduğu görülmektedir. Young’un (1998b) İnternet Bağımlılık Ölçeğinin kullanıldığı çalışmalarda internet bağımlılığı oranının % 1.1 ile % 14 arasında değiştiği (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar, 2001), Günüş ve Kayrı’nın (2010) İnternet Bağımlılık Ölçeğinin kullanıldığı çalışmalarda ise internet bağımlılığı oranının % 2.3 ile % 35.8 arasında değiştiği ortaya konmaktadır (Durualp ve Çiçekoğlu, 2013; Gökçearslan ve Günbatır, 2012; Günüş, 2013). Araştırmalarda görülme sıklığına ilişkin elde edilen bulguların farklılık göstermesinde örneklem büyüklüğü ve çalışmaya katılan öğrencilerin kültürel, sosyal ve kişisel özellikleri etkili olmuş olabilir. Örneğin internet bağımlılık oranlarının değerlendirildiği yukarıdaki çalışmalarda örneklem büyüklüklerini, seçilmiş olan bir ile dört arasında okul, 52 ile 686 arasında da öğrenci oluşturmaktadır.

Yurt dışı alanyazını gözden geçirildiğinde de internet bağımlılık oranlarının değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bulguların karşılaştırılması kolay olması açısından ABD ve Avrupa’da yapılan çalışmalar bir arada değerlendirilirken Çin, Japonya ve Kore gibi uzak doğu ülkelerinde yapılan çalışmalar da bir arada değerlendirilecektir. Bu ayrımın yapılma sebebi Batı (ABD ve Avrupa) ve Doğu (Çin, Japonya ve Kore) ülkelerindeki bireyci ve toplulukçu kültürün özelliklerine dayanmaktadır. 25 Avrupa ülkesinde (Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Kıbrıs, Litvanya, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan) 18709 ergen ile gerçekleştirilen araştırmada 25 Avrupa ülkesindeki internet bağımlılığının yaygınlığı % 1.4 olarak

bulunmuştur (Blinka vd., 2015). Avusturya, Estonya, Fransa, Almanya, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Romanya, Slovenya ve İspanya olmak üzere 11 ülkede 11356 ergen ile gerçekleştirilen farklı bir araştırmada ise internet bağımlılığının yaygınlığı % 4.2 olarak bildirilmiştir (Kaess vd., 2014).

Batı ülkelerine kıyasla Çin, Japonya ve Kore gibi uzak doğu ülkelerindeki ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımı gibi pek çok riskli davranışın daha az görülmesine karşın, internet bağımlılığının görülme oranlarının ABD ve Avrupa'da yer alan Batı ülkelerinden çok daha yüksek oluşu dikkat çekmektedir. Öyle ki bu ülkelerde yapılan araştırmalarda ergenlerdeki internet bağımlılığı yaygınlığının % 1.6 ile % 38 arasında olduğu görülmektedir (Jang vd., 2008; Kim vd., 2006; Leung, 2004; Wang vd., 2011).

İnternet bağımlılığı oranları kullanılan ölçme aracı, kullanılan kesme puanı ve örneklemin belirlenme yöntemine göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin Türkiye'de aynı yıllarda gerçekleştirilen ve farklı ölçme araçlarının kullanıldığı farklı iki araştırma incelendiğinde ergenlerde internet bağımlılığının görülme sıklığı % 3.28 (Esen, 2010) ile % 10.1 (Günüç ve Kayri, 2010) olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra ABD ve Avrupa'daki araştırmalar gözden geçirildiğinde Young'un (1998b) İnternet Bağımlılığı Ölçeği ile yapılan araştırmalarda ergenlerdeki internet bağımlılığı yaygınlığının % 2 ile % 5.4 arasında olduğu görülmektedir (Christakis, Moreno, Jelenchick Myaing ve Zhou., 2011; Johansson ve Gotestam, 2004; Pallanti, Bernardi ve Quericoli., 2006). Çin, Japonya ve Kore gibi uzak doğu ülkelerinde yapılan araştırmalarda da Young'un (1998b) İnternet Bağımlılığı Ölçeği ile yapılan araştırmalarda ise ergenlerdeki internet bağımlılığı yaygınlığının % 1.6 ile % 38 arasında olduğu görülmektedir (Jang vd., 2008; Kim vd., 2006; Leung, 2004; Wang vd., 2011).

2.4. İnternet Bağımlılığı ile Sosyo-demografik Değişkenlerin İlişkisi

Alanyazın incelendiğinde internet bağımlılığıyla ilişkili olarak sosyodemografik değişkenlerin sıklıkla çalışıldığı görülmektedir. Bu araştırma

kapsamında sosyo-demografik değişkenler arasında cinsiyet ve yaşı, internette geçirilen süre, internete ulaşım araçları ve internette gerçekleştirilen etkinlikler ele alınmaktadır. Bu nedenle bu kısımda bu değişkenlere ilişkin alanyazın bilgisine yer verilmiştir. Bu değişkenler cinsiyet ve yaşı, internette geçirilen süre, internette gerçekleştirilen etkinlikler ve internete ulaşım araçları olarak alt başlıklara ayrılmıştır.

2.4.1. Cinsiyet ve Yaşı

İnternet bağımlılığı ile cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sonuçların olduğu görülmektedir. Erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda internet bağımlısı olduğunu (Gökçearslan ve Günbatır, 2012; Johansson ve Göttestam, 2004; Morahan-Martin ve Scumacher, 2000; Öztürk, Odabaşıoğlu, Eraslan, Genç ve Kalyoncu, 2007; Tahiroğlu vd., 2008), kızların erkeklere göre daha yüksek oranda internet bağımlısı olduğunu (Aksoy, 2016; Ha ve Hwang, 2004) ve cinsiyete göre bir farklılaşmanın olmadığını (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar ve Gün, 2006; Günüç, 2009; Hall ve Parsons, 2001; Kaltiala-Heino, Lintonen ve Rimpala, 2004; Kim vd., 2006; Subrahmanyam ve Lin, 2007) gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Cinsiyete göre internet bağımlılık durumunun farklılaşmasının altındaki nedenler kesin olarak bilinmemekle birlikte yapılan araştırmalarda bazı değerlendirmeler yapılmaktadır. Erkek ergenlerin internete ulaşım ve kullanım imkânının kız ergenlere göre daha fazla olduğundan dolayı erkeklerin daha yüksek oranda bağımlılık yaşadıkları ileri sürülmektedir (Gökçearslan ve Günbatır, 2012). İnternet kullanımı konusunda ailelerinin ve çevrelerinin ergenlere yönelik tutum farklılığının olması; özellikle izin verici, baskıcı veya sınırlandırıcı türdeki kültürel öğelerin cinsiyete göre bağımlılığı etkilediği düşünülmektedir. (Gökçearslan ve Günbatır, 2012; Shaw ve Black, 2008). Erkeklerin kızlara göre duygu ve düşüncelerini ifade etme veya liderlik yönünü öne çıkarma gibi gereksinimleri daha çok taşıdığı; bu gereksinimleri karşılamak için de internetin özelliklerini daha çok kullanmaları gereği erkeklerde internet bağımlılığının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Tsai vd., 2001). Bunların yanı sıra araştırmaların yöntem ve örneklem seçimi gibi faktörlerin de

erkeklerde internet bağımlılık oranının yüksek oranda bulgulanmasında etkili olduğu da varsayılmaktadır.

TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2016 verilerine göre 16-24 yaş arasında internet kullanımı % 84.3 ile diğer yaş gruplarının oldukça üzerindedir. Eğitim kademelerine göre incelendiğinde ise lise ve dengi okullarda internet kullanım oranlarının % 86.4 ile üniversite öğrencilerinin ardından ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında interneti oldukça yoğun kullanan bir yaş grubu olması sebebiyle ergenlerin bağımlılık geliştirme riski taşıdığı göze çarpmaktadır.

Ergenlerdeki internet bağımlılığının yaşa göre de farklılık gösterdiğine yönelik bulgular göze çarpmaktadır. Doğan (2013) internet bağımlılığının yaygınlığını araştırdığı çalışmada, 12-18 yaş aralığındaki ergenler içerisinde 16 yaşındaki ergenlerin diğer yaşlardaki ergenlere kıyasla daha yüksek oranda internet bağımlısı olduğunu bildirmektedir. Aksoy (2016) ise yapmış olduğu güncel bir çalışmada 17-18 yaş arasındaki ergenlerin internet bağımlılığı puanlarının 14-16 yaş arasındaki ergenlerden daha yüksek olduğunu bildirmektedir.

2.4.2. İnternet Kullanım Süresi ve Gerçekleştirilen Etkinlikler

İnternet, gittikçe insan yaşamının birçok alanını etkisi altına almakta ve buna bağlı olarak da internette geçirilen süre giderek artmaktadır. Artık bireyler iş, eğitim veya gündelik birçok ihtiyacını interneti kullanarak karşılamaktadır. Bu açıdan bakıldığı zaman yalnızca internet kullanım süresini bağımlılık açısından değerlendirmek doğru olmayacaktır. İnternet bağımlılığı, ilk başta internette geçirilen sürenin miktarı baz alınarak tanımlanırken, giderek internetle ilgili zihinsel meşguliyet, tolerans, yoksunluk hissi, aile-okul-iş yaşamında işlevselliğin bozulması gibi belirtilerin varlığı eşliğinde tanımlamalar yapılmaya başlanmıştır (Griffiths, 2000; Ko vd., 2005; Shapira vd., 2003; Suler, 1999; Young, 1998a).

Ergenler iletişim, sosyal paylaşım, müzik, oyun, alışveriş veya bilgi edinme gibi birçok etkinliği internet aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu da ergenlerin internette geçirdikleri sürenin azımsanmayacak düzeyde olduğunu göstermektedir. Bazı bireyler gereksinimlerini karşılamak amaçlı internet kullanım süresini sınırlandırırken, bazı bireyler ise bu sınırlandırmayı yapamadığı için yaşamlarının birçok alanında aksaklıklar yaşamaktadır (Gönül, 2002). Ergenlerde internet kullanım süresi arttıkça yalnızlık, dışlanma, akademik başarıda düşüş, agresyon ve depresif belirtilerin artmasının yanı sıra genel sağlık düzeyinin de bu durumdan olumsuz etkilendiği göze çarpmaktadır (Kerberg, 2005; Yalçın, 2006; Yang, Choe, Baity, Lee ve Cho, 2005;).

Hardie ve Tee (2007) internet bağımlısı olmayan kişilerin haftada ortalama 22 saat, internet bağımlısı olan kişilerin ise haftada ortalama 68 saat internet kullandıklarını bildirirken, Esen (2010) ise çalışmasındaki lise öğrencilerinin % 21.6'sının internette 'oldukça fazla' zaman geçirdiği, % 49.6'sının ise internette 'kabul edilebilir' ölçüde zaman geçirdiği yönünde süre algılarının olduğunu bildirmektedir. Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada da çocuk ve ergenlerin haftalık 12 saat ve üzeri internet kullanım oranının % 7.6 olduğu bulunmuştur (Tahiroğlu vd., 2008).

Kelleci, Güler, Sezer ve Gölbaşı'nın (2009) lise öğrencilerinde internet kullanım süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtilerle ilişkisine yönelik çalışmasında 5 saat ve üzeri kullanım sıklığı kız ergenlerde % 4.5, erkek ergenlerde ise % 16.8 olarak bulunmuştur. Günlük ortalama 3-4 saat arası internet kullanan öğrencilerin ortalama 1-2 saat arası kullanan öğrencilere göre psikiyatrik belirtilerin daha fazla olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada ayrıca ruhsal bozuklukların, günlük ortalama kullanımı 2 saati aşan ergenlerde ortaya çıktığı bildirilmektedir.

İnternetin kullanılış amacına göre gerçekleştirilen etkinlikler farklılık göstermektedir. TÜİK'in 2016 Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2016 verilerinde internet kullanım amaçlarına bakıldığında tüm yaşlardaki sıralamanın sosyal medya üzerinde profil oluşturma ve paylaşımında bulunma (% 82.4), paylaşım sitelerinden video izleme (% 74.5), çevrimiçi gazete, dergi ve haber okuma (% 69.5),

sağlıkla ilgili bilgi arama (% 65.9), mal ve hizmetler hakkında bilgi arama (% 65.5) ve internette müzik dinleme (% 63.7) olarak belirlenmiştir. Ergenler ise interneti birçok farklı amaçla kullanmakta ve dolayısıyla internette birçok türde etkinlik (sosyal paylaşım, iletişim, video izleme, müzik dinleme, çevrimiçi oyun oynama, alışveriş yapma, bahis oynama, bilgi araştırma vb.) gerçekleştirmektedir. Alanyazın incelendiğinde ergenlerin interneti farklı amaçlarla kullandıkları göze çarpmaktadır. Aksoy (2016) ergenlerin interneti sırasıyla eğlence, iletişim, eğitim ve diğer amaçlarla (alışveriş, bankacılık vb.) kullandığını bildirmektedir. Akar'ın (2015) ergenlerin aşırı internet kullanımında amaç, neden ve sonuçları araştırdığı çalışmasında ise interneti aşırı kullanan ergenlerin internet kullanım amaçlarının sırasıyla sosyalleşme, bilgilenme-genel kültür, psikolojik ihtiyaçlar, eğlence ve eğitim olduğunu bulmuştur. Aynı zamanda aşırı internet kullanan ergenlerin gerçek yaşam yerine sanal yaşamda sosyalleşmeye çalıştıklarını ve ergenlerin interneti bilgi ihtiyaçlarını karşılayan bir macera aracı olarak kullandıklarını belirtmiştir (Akar, 2015).

İnternette gerçekleştirilen etkinlikler cinsiyet üzerinden de ele alınabilir. Sosyal medya kullanımı her iki cinsiyette de giderek artmakla beraber kızların sosyal ağları erkeklere oranla daha fazla kullandıkları bildirilmektedir (Kimbrough, Guadagno, Muscanell ve Dill, 2013; Thompson ve Loughheed, 2012). Bunun yanı sıra erkeklerin de kızlara kıyasla daha fazla oyun oynadıkları ve sohbet servislerini daha sık kullandıkları göze çarpmaktadır (Li ve Kirkup, 2007). Amerikan Psikiyatri Derneği (APA) İnternette Oyun Oynama Bozukluğunu (İOOB) bir tanı olarak kabul edilmesi ve internet kullanımı ile ilişkili bozuklukların daha açık bir şekilde aydınlatılmasına yardımcı olmak için daha fazla çalışmanın yapılmasını önermektedir. Bununla ilişkili olarak güncel bir gözden geçirme çalışmasında DSM-V'te yer alan İOOB tanımına dayalı, yaş, ülke ve diğer özelliklere bağlı olarak yaygınlık oranlarının % 1 ile % 9 arasında olduğu bildirilmektedir (Gentile vd., 2017).

2.4.3. İnternete Ulaşım Araçları

Başlangıçta internete ulaşmak için sadece masaüstü bilgisayarlar kullanılabilirken günümüzde internet, giderek daha taşınabilir (mobil) bir şekilde cep telefonu, tablet, dizüstü bilgisayar, televizyon vb. ve birçok elektronik cihazla birlikte kullanılabilir. TÜİK (2016) verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 10 evin 8'inde internete erişim sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra evlerde cep telefonu bulunma oranı % 96 iken sabit telefon bulunma oranı % 25.6'dır. Günümüz cep telefonlarının hemen hepsinde internet erişiminin mümkün olması, birçok yerde kullanılabilmesi ve bireyin sürekli yakınında olması gibi faktörler dikkate alındığında ergenleri internet bağımlılığına götüren süreçte en zirvedeki aracın akıllı telefonların olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim internet bağımlılığı ile ilgili araştırmaların yanında akıllı telefon bağımlılığına yönelik araştırmaların da giderek arttığı görülmektedir (Çakır ve Oğuz, 2017; Davey ve Davey, 2014; Kim, 2018; Kuyucu, 2017; Lee vd., 2018; Lee, Kim ve Choi, 2017; Savcı ve Aysan, 2017; Yılmaz, Şar ve Civan, 2015)

Lee ve diğerlerinin (2018) 490 lise öğrencisi ile yapmış olduğu araştırmada akıllı telefona yönelik bağımlılık oranı % 26.61 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada akıllı telefon bağımlılığının çekingenlik, somatik yakınmalar, kaygı/depresyon, sosyal problemler, bilişsel problemler, dikkat problemleri, suça eğilim, saldırgan davranış, kendine yıkıcı davranma ve kimlik sorunları ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra aynı araştırmada akıllı telefon bağımlılık düzeyi ile benlik saygısı arasında negatif yönde ilişki olduğu da bildirilmektedir.

Yılmaz ve diğerlerinin (2015) ergenlerdeki mobil telefon bağımlılığı ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, günlük 5 saatten fazla akıllı telefon kullanan ergenlerin oranı % 24.7 olarak bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin mobil telefon bağımlılık durumlarıyla sosyal kaygılarının anlamlı şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Kız ergenlerin problemleri mobil telefon kullanım puanlarının erkek ergenlere göre daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Bu araştırmadaki lise öğrencilerinin günlük telefon kullanımları ve sosyal kaygıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken günlük telefon kullanım sürelerine göre problemleri mobil telefon

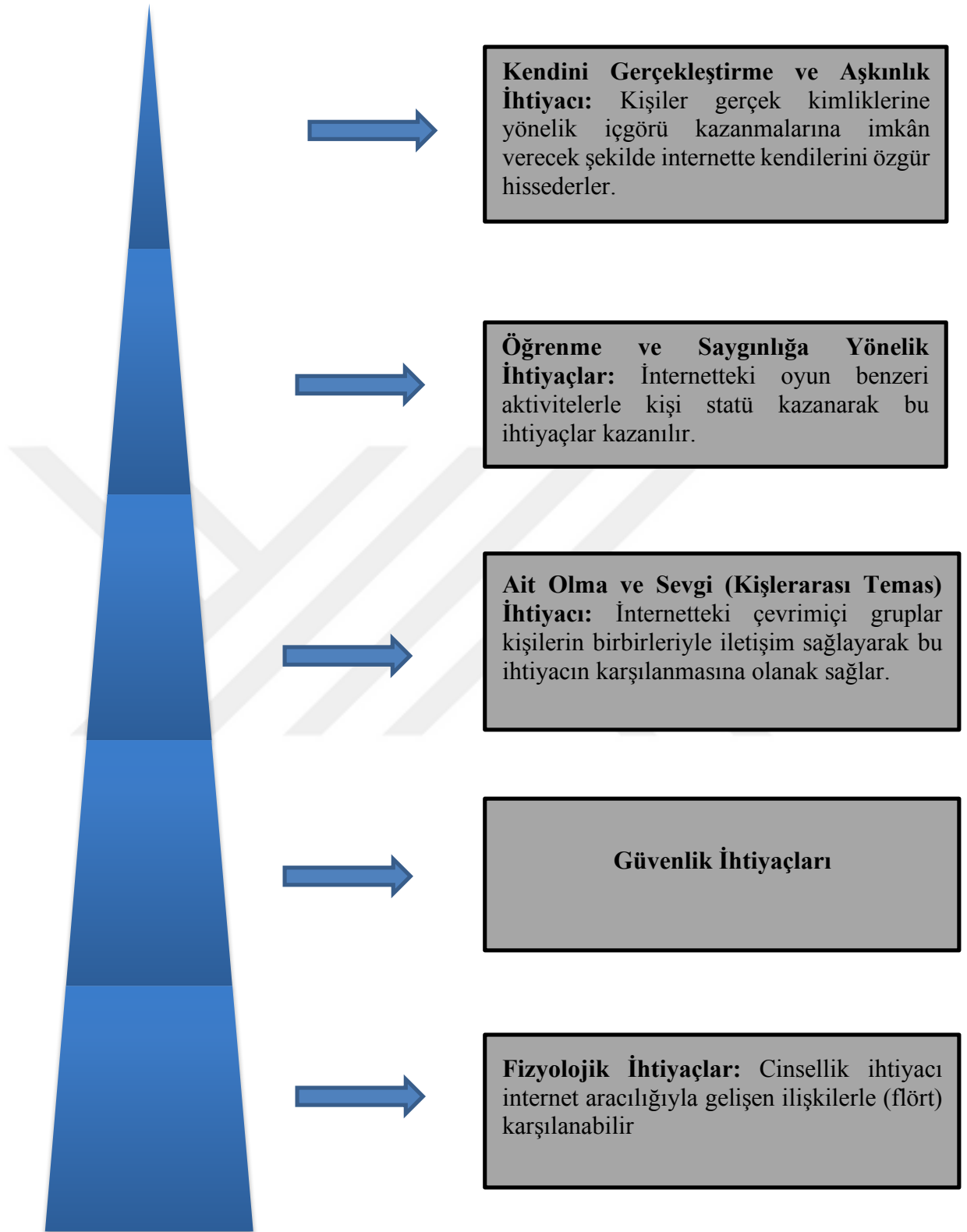
kullanımları anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Ergenlerin günlük telefon kullanma süreleri arttıkça problemlili akıllı telefon kullanım puanlarının da arttığı görülmüştür. 12. Sınıf öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeyleri diğer sınıf düzeylerindeki öğrencilere göre daha yüksektir (Yılmaz vd., 2015).

2.5. İnternet Bağımlılığını Açıklayan Kuramsal Modeller

İnternet bağımlılığının görülme sıklığının giderek artması araştırmacıları bu davranışın altında yatan nedenleri belirlemeye yönlendirmiştir. Bu bağlamda da farklı modeller geliştirilmiştir. Aşağıda internet bağımlılığını açıklayan Suler'in (1996) ihtiyaçlar hiyerarşisini esas alan modeli, Young'un (1997) dört kategori ile açıkladığı modeli, Grohol'un (1999) sosyalleşmeye vurgu yaptığı modeli, Caplan'ın (2003) sosyal beceri eksikliğine vurgu yaptığı modeli ve Davis'in (2001) Bilişsel Davranışçı Yaklaşımı esas aldığı PİK Modelinden bahsedilmektedir.

2.5.1. Suler'in İnternet Bağımlılığı Modeli

İnternet bağımlılığını kuramsal olarak açıklayan ilk yazarlardan olan Suler (1996), Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinden faydalanarak, kişinin ihtiyaçlarını interneti kullanarak karşılamaya çalıştığını; bu süreçte de internet bağımlılığının geliştiğini ifade etmektedir. Hiyerarşideki ihtiyaçların her birinin internet kullanımı ile karşılandığını öne sürmektedir. Suler'e göre bu ihtiyaçlar karmaşık ve birbirleriyle örtüşen bir yapıya sahiptir ve Suler, ihtiyaçlar kategorize edildiğinde internet bağımlılığının altında yatan sebeplerin doğasının daha kolay anlaşılabileceğini belirtmektedir.

Şekil 2. Suler'in Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisini Temel Alan İnternet Bağımlılığı Modeli

Kişi cinsellik, yeme, içme ve uyuma gibi fizyolojik ihtiyaçlardan özellikle cinsellik ihtiyacını internette flört etme ve benzeri aktiviteler aracılığıyla karşılamaktadır. Ait olma ve sevgi hissi gibi kişilerarası temas içeren ihtiyaçlar da internetteki çevrimiçi gruplar aracılığıyla karşılanır. Bu çevrimiçi gruplarda kişi kendini diğer bireylerle bağlantılı ve temas halinde hisseder. Bir üst düzey ihtiyaç öğrenme ve saygınlığa yönelik ihtiyaçlardır. Oyun ve benzeri internet aktiviteleri aracılığıyla kişi daha çok tanınır ve statü kazanır. Tanınma ve statü sayesinde kişi saygınlık ihtiyacını karşılamış olur. Hiyerarşinin en üst düzeyindeki ihtiyaç olan kendini gerçekleştirme ise kişi farklı bir kimlikle gerçekleştirmiş olduğu keşif ve araştırma olanağı sayesinde özgürce gerçek yaşamda deneyimleyemediği bir içgörü kazanabilir (Suler, 1996).

2.5.2. Young'un Dört Kategori Modeli

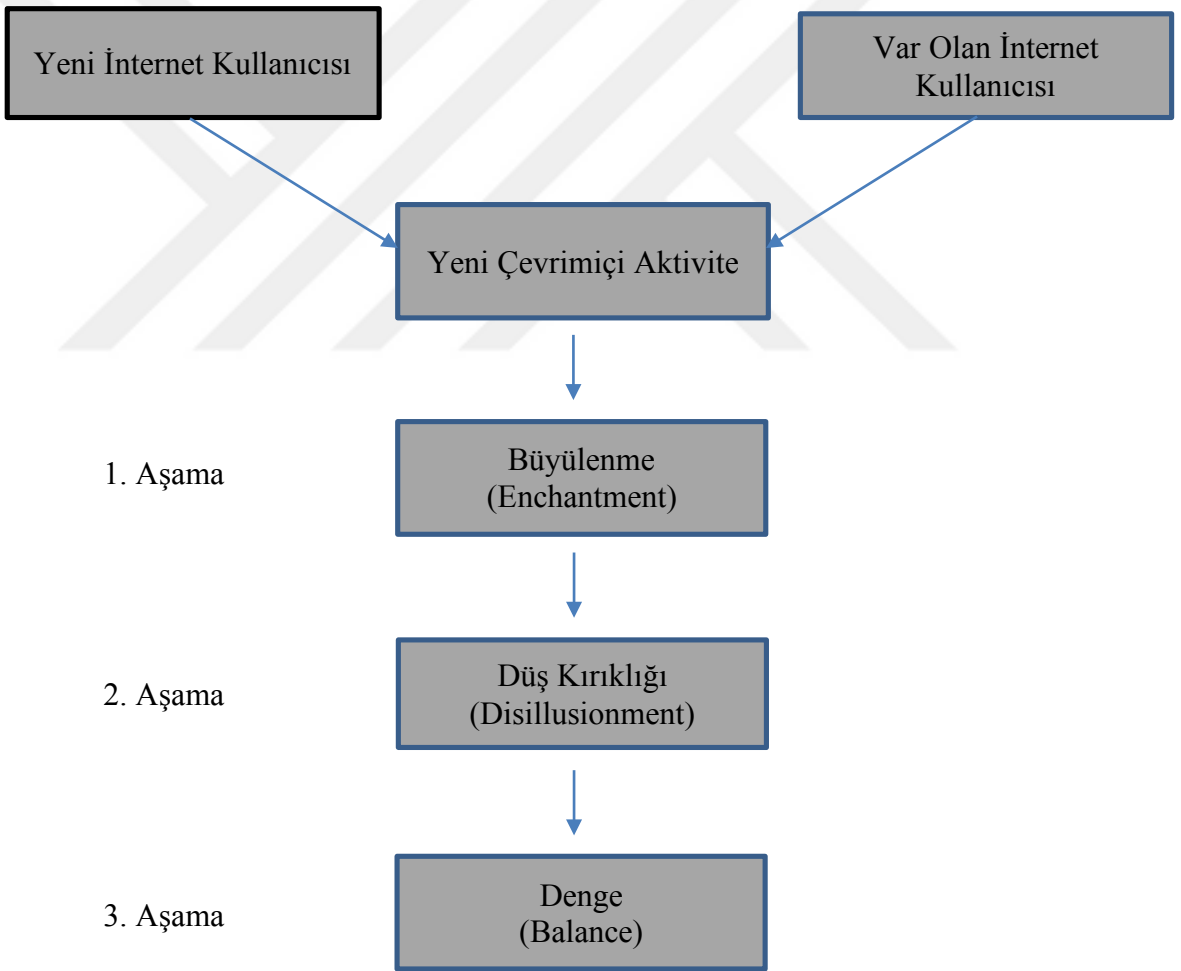
İnternet bağımlılığını, örüntüsü açısından patolojik kumar oynamaya benzeten Young (1997) bazı faktörlerin bir araya gelmesiyle kişinin internet bağımlılığı yaşadığını öne sürmektedir. Tanı kriterlerini oluştururken de patolojik kumar oynama kriterlerinden faydalanmıştır. Young (1997) internet bağımlılığının sebeplerini; sosyal destek, yaşam koşulları, cinsel ergi ve yeni kimlik oluşturma olmak üzere dört kategoriden yararlanarak açıklamaktadır.

Young sosyal desteğin, kişinin internette sürekli oyun, sohbet veya haber gruplarını takip etmeyle başlayabileceğini belirtmektedir. Young'a göre yaşam koşulları da internet bağımlılığında etkilidir; emekliler, ev işi yapanlar, bakıcılar ve başkalarıyla normal yollardan etkileşime girmede güçlük çekenler internet bağımlısı olmaya daha yatkındırlar. İnternet, birçok cinsel çıkış noktası sayesinde bireyin kimliğini bildirmeden tam bir gizlilikle cinsel fantezilerini araştırmasına olanak sağlamaktadır. Young, bunu cinsel ergi olarak nitelendirmektedir. İnternetin kişiye yeni bir kimlik oluşturma imkânı tanınması da Young tarafından internet bağımlılığı ile yakından ilgili olarak değerlendirilmiştir. Birey, internet kullanımını sayesinde ideal

benliğindeki kimlik imgesini yaratarak kişiliğinin diğer parçalarına da bürünebilmektedir (Young, 1997).

2.5.3. Grohol'un Sosyalleşme Modeli

Grohol (1999), internet bağımlılığının sosyalleşmeyle ilgili bir problem olduğunu öne sürmektedir. Young'un aksine Grohol, patolojik kumar oynama ile internet bağımlılığı arasında fark olduğuna dikkat çekmiştir. Patolojik kumar oynayan bir kişinin ödül arayışına yönelik davranışlar gösterdiğini, internet bağımlısı bir kişinin ise daha çok sosyalleşme arayışında olduğunu öne sürmektedir.

Şekil 3. Grohol'un Sosyalleşme Modeli

(Şekil <https://psychcentral.com/netaddiction/> adresinden alınmıştır.)

İnternetin hem yeni hem de var olan kullanıcılarının büyülenme, düş kırıklığı ve denge olmak üzere üç aşamadan meydana gelen bir döngüyü yaşadığını belirtmektedir. Büyülenme aşamasında yeni kullanıcı, internetten ve yeni birisiyle ilişki kurmaktan kaynaklı büyülenme yaşamaktadır. Bu aşamada internet kullanımı giderek artmaktadır. Düş kırıklığı aşaması, kişinin internetteki etkinliklerden ilk zamanki heyecanı alamadığı, artık sıkılmaya ve internet kullanımından kaçınmaya başladığı aşamadır. Denge aşamasında ise, kişi yaşadığı büyülenme ve hayal kırıklığının üstesinden gelerek gerçek yaşam ve internet arasında dengeyi kurmaktadır.

2.5.4. Caplan'ın İnternet Bağımlılığı Modeli

Caplan (2003), internet bağımlılığının gelişiminde kişinin internet kullanımı üzerindeki kontrolünü kaybedişine ilişkin düşünce ve duygularının etkili olduğunu öne sürmektedir. Bağımlı olan kişi, interneti planladığından daha fazla kullanmaktadır. Problemlerli internet kullanımı olarak nitelendirilen bu durum, Caplan'a göre akademik başarı, sosyal yaşam ve iş hayatını olumsuz etkileyen, internet kullanımıyla ilgili işlevsel olmayan biliş ve davranışı içermektedir.

Davis'in (2001) PİK modelinden yararlanan Caplan bilişsel davranışçı bir modeli ortaya çıkarmıştır. Araştırmalarında çoğunlukla internet bağımlılığı ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Modelinde internet bağımlılığının gelişiminin süreç içerisinde gerçekleştiğini belirtmektedir.

Depresyon ve yalnızlık gibi psikososyal problemleri olan kişilerin, bu tür problemleri olmayanlara göre sosyal beceri eksikliklerinin olduğuna dair algılarının daha belirgin olduğunu ileri sürmektedir. Bu eksiklik algısı da kişinin eksikliği telafi için internete yönelmesinde etkili olmaktadır. Psikososyal problemi olan kişiler yüz yüze iletişime bir alternatif yol olarak diğer kişilerle internet aracılığıyla iletişime yönelirler. İnternet aracılığıyla olan iletişimde kişi, kendisinin daha güvende, daha yeterli ve daha etkili olduğuna inanır. Bununla birlikte kişi sosyal etkileşimini bu şekilde devam ettirerek zaman içinde aşırı ve kompulsif internet kullanımı aşamasına

ulaşmış olur. Ulaşılan bu aşama kişinin aile, meslek ve okul gibi birçok alanda problemler yaşamasına neden olur (Caplan, 2003).

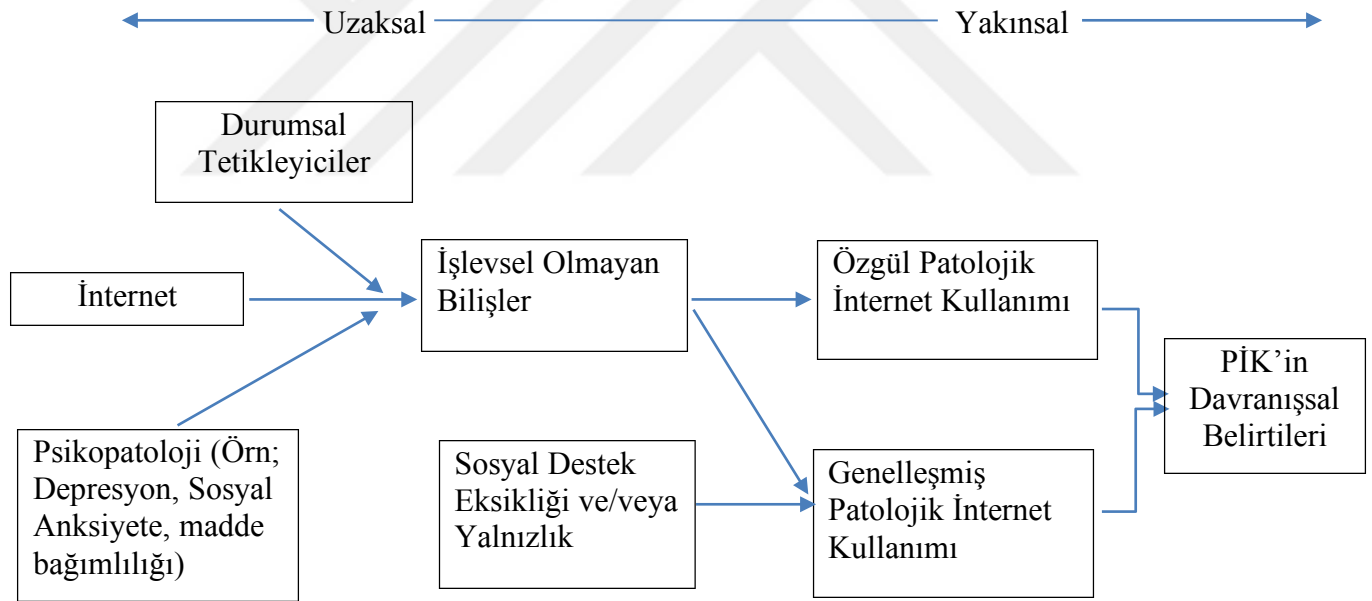
2.5.5. Davis'in Patolojik İnternet Kullanım Modeli

Davis (2001) internete yönelik normal olmayan kullanımın temelinde kişinin işlevsel olmayan bilişlerinin etkili olduğunu vurgulamasıyla diğer kuramcılardan ayrılmaktadır. Örneğin Young (1996a) internet bağımlılığında bazı davranışsal bileşenlere odaklanırken, Davis (2001) internet bağımlılığıyla ilgili işlevsel olmayan bilişlere odaklanmıştır. Geliştirdiği bilişsel davranışçı modelde, Abramson, Metalsky ve Alloy'un (1989) umutsuzluk depresyonu kuramından etkilenerek internet bağımlılığını patolojik internet kullanımı olarak açıklamaya çalışmıştır. Abramson ve diğerleri (1989) depresyonu açıklarken semptomların gerekli, yeterli ve yardımcı sebepler olarak gruplandığını öne sürmüşlerdir. Gerekli sebep, semptomların oluşması için kişide var olması gereken etiyolojik faktörlerdir. Yeterli sebep, varlığıyla semptomların oluşmasını kesinleştiren diğer bir etiyolojik faktördür. Yardımcı sebep ise semptomların oluşma ihtimalini artıran ancak semptomların oluşması için gerekli ve yeterli olmayan, katkıda bulunan başka bir etiyolojik faktördür (Abramson vd., 1989).

Abramson ve diğerleri (1989) gerekli, yeterli ve yardımcı sebeplerle birlikte semptomların ortaya çıkışındaki etkinin uzaklığını da değerlendirmişlerdir. Semptomlarının gelişimi sürecindeki sebepleri uzak sebepler ve yakın sebepler olarak ikiye ayırmışlardır. Davis (2001) de PİK Modelinde kişide var olan psikopatolojiyi, durumsal tetikleyicileri ve internet kullanım süresininin fazlalığını uzak sebepler, işlevsel olmayan bilişler ile sosyal destek eksikliği/yalnızlığı da yakın sebepler olarak açıklamaktadır. Bu kavramlar hızlı kalp atımı, terleme, ağız kuruluğu vb. gibi anksiyete belirtilerinin gelişimi göz önüne alınarak açıklanabilir. Bu belirtiler için yakın sebepler stres, tehlike veya başka bir şekilde korku uyandıran bir durum olabilir. Daha uzak nedenler ise uyku eksikliği, kalp ritm problemi, ilaca bağlı paranoya ve benzeri durumlar olabilir. Örneğin uyku yetersizliği anksiyete belirtilerinin uzak bir nedenidir. Çünkü anksiyete semptomlarının gelişimine katkıda bulunur; ancak kendi

başına semptomlara neden olmak için yeterli değildir. Yaşamı tehdit eden bir tehlike ise anksiyete belirtileri için yakın bir nedendir. Anksiyete üretmede kendi başına yeterlidir ve otonomik uyarılma ve dolayısıyla anksiyetenin fiziksel görünümüyle yakından ilişkilidir (Davis, 2001).

Davis'in (2001) öne sürdüğü bilişsel davranışçı yaklaşımı esas alan model sağlıklı internet kullanımını, interneti kişinin kendine özgü koşulları ve makul süre içinde, belirli bir amaç doğrultusunda, gerçek iletişim ile internette gerçekleştirilen iletişimin farkının ayırmasına vararak ve olduğundan farklı bir kimliğe bürünmeden kullanma şekli olarak tanımlamaktadır. Davis'e göre patolojik internet kullanımının ortaya çıkmasındaki yatkınlık, kişinin sahip olduğu psikopatolojisidir. Ancak kişinin sahip olduğu psikopatolojinin sebebinin internet bağımlılığı olmamasına dikkat edilmelidir (Davis, 2001).

Şekil 4. Bilişsel Davranışçı Patolojik İnternet Kullanım Modeli

(Şekil "Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in human behavior*, 17(2), 187-195." kaynağından alınmıştır.)

Davis (2001) PİK'i oluşturan nedenleri uzak nedenler ve yakın nedenler olarak ikiye ayırmaktadır. Uzak nedenler, kişinin sahip olduğu psikopatoloji ve durumsal

tetikleyicileridir. Davis, uzak nedenleri açıklarken stres faktörünü ele almaktadır. Kişinin internetle veya internetin yeni bir özelliğiyle karşılaşmasını kişi için bir stresör olarak değerlendirmektedir. İlk kez chat yapmak, oyun oynamak, alışveriş yapmak veya pornografiyi keşfetmek gibi deneyimleri patolojik internet kullanımının ortaya çıkmasında önemli bir sebep olarak görmektedir (Şenormancı vd., 2010). Kişinin interneti ilk kullanımı sonrasında yaşadığı duygu olumlu ise; bu durum bir pekiştireç işlevi görmektedir ve kişi aynı olumlu duyguyu yaşamak için kullanımını artırmaya devam etmektedir. Bu edimsel koşullanma benzer bir olumlu duyguya ulaşmak için yeni teknolojiler bulana kadar devam edecektir. Kullanım esnasında odada duyulan koku, klavyeden işitilen ses veya yazarken alınan dokunma hissi gibi uyaranlar Davis tarafından durumsal tetikleyiciler olarak tanımlanmakta ve kişi için ikincil pekiştireçler olarak değerlendirilmektedir (Davis, 2001).

Bireyin işlevsel olmayan bilişleri ile yalnızlığı veya sosyal destek eksikliği yakın nedenler olarak kabul edilmektedir. Davis'e göre, kişinin diğer yaşam alanlarında olduğu gibi internete yönelik kendisine ve dış dünyaya ilişkin de aşırı genelleme ve sınırdan (ya hep ya hiç) düşünme eğilimi vardır. Bu nedenle bireyler 'İnternette olmadığım zaman değersizim, ama internette önemli bir bireyim', 'İnternette olmadığımda başarısızım' şeklinde kendisine yönelik bilişleri olduğu gibi 'Saygı duyulduğum tek yer internet', 'İnternette olmadığım zaman kimse beni sevmiyor' şeklinde dış dünyaya yönelik otomatik düşüncelere sahip olabilirler (Şenormancı vd., 2010). Kişinin sosyal bağları da patolojik internet kullanımının gelişmesinde ciddi bir etkidir. Özellikle aile ve arkadaşlardan yana sosyal destek eksikliği genelleşmiş patolojik internet kullanımına neden olmaktadır. Kişi çevresinden alamadığı bu sosyal desteği, doğrudan belli bir amacı olmaksızın internette zamanını boşa geçirerek, sohbet ortamlarında çok fazla zaman harcayarak telafi etmeye çalışmaktadır (Davis, 2001).

Davis (2001) modelinde kullanma amacına göre genelleşmiş ve özgül tip olmak üzere iki farklı patolojik internet kullanımı tanımlamıştır. Genelleşmiş PİK'te bireyin amacı, doğrudan internet kullanımınıdır ve bireyin kullanımı çeşitli şekillerde olabildiği gibi belli bir amaç olmadan internette çok fazla zaman harcama şeklinde de

olabilmektedir. Bu tipte, birey her an ulaşılabilir olma gereksinimi duymaktadır. Çevrimiçi olduğunda hissedilen sosyal bağ ve destek duygusu, çevrimiçi kalmaya ilişkin motivasyonu artırmakta ve artık internet, dış dünyayla kurulan ana bağlantıya dönüşmektedir. Özgül patolojik internet kullanımında ise; birey interneti çevrimiçi pornografi, alışveriş, oyun, kumar, borsa takibi gibi daha özel amaçlar için kullanmaktadır. Bu tipte amaç, doğrudan internet kullanımından ziyade bir hedefe ulaşmak için internetin araç olarak kullanılmasıdır (Siyez ve Uz-Baş, 2013). Davis (2001) patolojik internet kullanımının gelişmesinde tek bir nedenin etkili olmadığını; kişide var olan psikopatolojinin, işlevsel olmayan bilişlerin, durumsal tetikleyicilerin ve sosyal destek eksikliğinin tümünün birlikte etkili olduğunu öne sürmektedir.

Davis'e (2001) göre PİK belirtileri daha çok işlevsel olmayan bilişlerle kendini göstermektedir. İnternete ilişkin saplantılı düşünceler, dürtü kontrolünün azalması, internet kullanımının durdurulamaması ve daha önemlisi internetin bireyin tek arkadaşı olduğunu hissetmesi gibi belirtiler PİK'i oluşturmaktadır. PİK'te kişi zamanla internetin kendisi ve dünya hakkında iyi hissettiği tek yer olduğu düşüncesini yaşamaya başlamaktadır. Bunun yanı sıra kişide interneti düşünme, çevrimiçi olmayı isteme, internete yönelik aşırı zaman ve para harcama gibi belirtiler de kendini göstermektedir. PİK'in gelişmesiyle birlikte kişinin daha önce zevk alarak yaptığı aktivitelere olan ilgisi de azalmaktadır. Bu belirtiler bir kısır döngü etkisiyle kişinin sosyal açıdan bir tür izolasyon yaşamasına neden olmaktadır.

PİK'i olan kişiler çevrimiçi internet kullanımlarına yönelik bir suçluluk duygusu yaşamaktadırlar. İnternette geçirdikleri süre ve internette gerçekleştirdikleri etkinlikler hakkında ailelerine ve arkadaşlarına sık sık yalan söylerler. Yaptıkları şeyin sosyal açıdan kabul edilemez olduğunun farkındadırlar; ancak bu durum azalmış öz saygı ve daha fazla PİK semptomuyla devam eder. Özgül PİK'i olan bireyler internet olmadan da kumar, pornografi, alışveriş vb. bağımlılığına yönelik davranışsal problemler yaşayabiliyorken genelleşmiş PİK'i olan bireylerin ise internet gibi bir araç gelişmeden önce bu denli sorunlar yaşamadıkları ileri sürülmektedir. Var olan psikopatolojinin diğer anormal davranışları tetikleyeceği düşünülebilir; ancak

internetin yeni teknolojilerinin kişi için stresör etkisinin olabileceği ve problemleri davranışları artırabileceği de düşünülmelidir (Davis, 2001).

Davis'in (2001) PİK modeliyle birlikte bu araştırmanın da yapısal modelinde yer alan işlevsel olmayan bilişler, psikopatoloji ve durumsal tetikleyicilerin daha kapsamlı şekilde açıklanması planlanmıştır. Alanyazın desteğiyle birlikte bu değişkenler açıklanarak internet bağımlılığı ile ilişkileri ele alınmıştır.

2.5.5.1. İşlevsel Olmayan Bilişler

Bilişsel süreç en temelden yüzeye doğru temel inançlar, ara inançlar ve otomatik düşünceler şeklinde sıralanmaktadır. Temel inanç kişinin kendisiyle ilgili en temel fikirlerini içeren şemalarıdır. Beck (1964) şemaların dünyayı algılayışımızı sağlayan bilişsel yapılar olduğunu, temel inançların da bu yapıların kişisel deneyime dayalı içeriği olduğunu belirtmektedir. İşlevsel olmayan bilişin kaynağını oluşturan temel inançlar çaresizlik ve sevilmezliktir. Çaresizlik temel inancı zayıflık, güçsüzlük, kontrolü yitirme, incinme ve ihtiyaç içinde olma vb. inançlara yönelikken, sevilmezlik temel inancı ise değersizlik, eksiklik, yetersizlik, istenmezlik vb. inançlara yöneliktir.

Ara inançlar kişinin kendisi, diğerleri ve içsel yaşantısı ile ilgili tutum, kural ve varsayımlarıdır. Bu inançlar otomatik düşünceler kadar açık olmasalar da temel inançlara kıyasla daha kolay değiştirilebilirler (Beck, 2001). Ara inançlardan daha yüzeyle de otomatik düşünceler yer almaktadır. Bilginin hatalı işlenmesiyle, duruma uygun olmayan ve duygusal probleme neden olan otomatik düşünceler ortaya çıkmaktadır. Duruma uygun olmayan bu otomatik düşüncelerde görülen özelliklerin sınıflandırılmasıyla da bazı bilişsel çarpıtma kategorileri ortaya çıkmaktadır (Türkçapar, 2007). Bunlar; keyfi çıkarsama, seçici soyutlama, aşırı genelleme, büyütme ve küçültme, sınırdaki (ya hep, ya hiç) düşünme, kişiselleştirme, felaketleştirme, zorunluluk (-meli, -malı) ifadeleri, zihin okuma, duygudan sonuca ulaşma ve etiketlemedir (Beck vd.,1979; Türkçapar, 2007).

Kartol (2013), lise öğrencilerinin işlevsel olmayan bilişlerini çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmasında cinsiyete göre herhangi bir farklılaşmanın olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca bazı araştırmacılar da erkeklere oranla kızların akılcı olmayan inanç düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır (Altıntaş, 2006; Göller, 2010). Kızılyar (2010) ise; empatik eğilim düzeyiyle akılcı olmayan inanç düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırma bulguları, empatik eğilim düzeyi yüksek olan öğrencilerin akran ilişkileri, aile ilişkileri ve başarıya yönelik mantıkdışı inançlarının daha az olduğunu göstermiştir.

Salameh (2010), işlevsel olmayan bilişler ile kendine güven arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında işlevsel olmayan bilişlerin kendine güven duygusuna zarar verdiğini belirtmiş; bu iki değişken arasındaki farkı, özgüveni ve özsaygısı yüksek olan kişilerin, daha az işlevsel olmayan bilişe sahip olabileceği şeklinde yorumlamıştır. Yıkılmaz (2009) da işlevsel olmayan bilişler ile problem çözme arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, işlevsel olmayan bilişleri iyileştirmeye yönelik akılcı duygusal eğitimin problem çözme yeteneğini arttırdığını bulmuştur.

İnternette oyun oynama bozukluğunun altında yatan bilişsel faktörlerin belirlenmesi amacıyla 29 çalışmanın sistematik olarak derlendiği bir çalışmada (King ve Delfabbro, 2014), Çinli ergenlerin internette oyun oynama bozukluğunun altında yatan dört bilişsel faktör belirlenmiştir. Bunlar; oyunun ödül değeri ve somutluğu hakkındaki inançlar, oyun davranışı ile ilgili işlevsel olmayan ve katı kurallar, özsaygı ihtiyacını karşılamada oyuna karşı oluşan aşırı güven ve sosyal kabul elde etme yöntemi olarak oyun oynamak şeklindedir.

Ançel, Açıkgöz ve Yavaş-Ayhan (2015) üniversite öğrencilerinin problemlili internet kullanımlarını ve problemlili internet kullanımıyla duygusal zekâ ve bazı sosyo-demografik özellikler arasındaki ilişkilerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında, internet kullanımına yönelik işlevsel olmayan bilişleri Davis, Flett ve Besser'in (2002) geliştirmiş olduğu İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (Online Cognition Scale) ile ölçmüşlerdir. Problemlili internet kullanım oranının % 15.9 olduğunu, öğrencilerin internete yönelik işlevsel olmayan bilişleri ile duygusal zekaları arasında negatif yönde

ve anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Aynı araştırmada cinsiyet ile öğrencinin öğrenim gördüğü bölümün, internetin sosyal etkileşim amacıyla kullanımının ve duygusal zekasının problemlili internet kullanımını yordadığı tespit edilmiştir (Ançel vd., 2015).

2.5.5.2. Psikopatoloji

Psikopatoloji, ruhsal bozuklukları inceleyen, kişide var olan ruhsal bozukluğun durumunu ve gidişatını araştıran bir psikoloji dalıdır (Budak, 2003). Öztürk (2004) insanı, normal ve anormal davranışları ile biyo-psikososyal bir varlık olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle davranışın normalliğinin veya anormalliğinin neye göre belirleneceği sorusu akla gelmektedir. Ruhsal bozuklukları tanılamak ve sınıflandırmak için APA (American Psychology Association) tarafından geliştirilen DSM-V ile anormallik belirti grupları ve tanı ölçütleri belirlenebilmektedir (APA, 2013).

Depresif bozukluklar ve anksiyete bozuklukları Türkiye’de ergenlerde en sık görülen psikopatolojilerdir. Ülkemizde bu bozuklukların ergenler arasındaki yaygınlıkları anksiyete bozukluğu için % 14.45, depresif bozukluklar için de % 13.16 olarak bildirilmektedir (Görker, Korkmazlar, Durukan ve Aydoğdu, 2004). Depresyon, derin üzüntülü, bazen hem üzüntülü hem de bunaltılı bir duygudurum eşliğinde düşünce, konuşma, devinim ve fizyolojik işlevlerde yavaşlama, durgunlaşma ve bunların yanı sıra değersizlik, çaresizlik, güçsüzlük, küçüklük, isteksizlik, karamsarlık duygu ve düşünceleriyle seyreden bir sendromdur. Bir çok yaştaki bireyde bu sendrom görülebilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011). Anksiyete ise, kişide hoş olmayan belirsiz bir endişe hali, benliğin kendini tehdit altında hissettiği bir gerilim ve duygulanım olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 2008). Anksiyete bozuklukları; panik bozukluk, fobiler, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, akut stres bozukluğu ve madde kullanımının yol açtığı anksiyete bozukluğu gibi psikopatolojik tanıları içermektedir. Anksiyete bozuklukları genellikle erken yaşlarda başlamaktadır ve ortaya çıkmasında en riskli dönem 10-25 yaş arasındadır (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Kız ergenlerde depresif bozukluk ve intihar girişimleri daha sık görülürken, erkek ergenlerde karşı gelme karşıt olma bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), davranış bozukluğu ve antisosyal davranışlarla birlikte okul ve iş sorunları daha sık görülmektedir (Laukkanen, Hintikka, Kylma, Kekkonen ve Marttunen, 2010). Ergenlerde birçok açıdan tehlikeli düzeylere ulaşabilen bir diğer psikopatolojik durum da madde kullanımımıdır. Gelişmiş ülkelerdeki kadar olmasa da Türkiye’de ergenler arasındaki madde kullanımımı azımsanmayacak orandadır.

Ülgen’in (2014) ülkemizde ergen örneklemindeki internet bağımlılığına yönelik çalışmasında, patolojik internet kullanımımı görülen ergenlerin % 71’inde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, % 37.8’inde depresyon, % 37.8’inde karşıt olma karşı gelme bozukluğu, % 33.3’ünde yaygın anksiyete bozukluğu, % 33.3’ünde özgül fobi, % 24.4’ünde ayrılık anksiyetesi, % 22.2’sinde travma sonrası stres bozukluğu tanısı olduğu görülmüştür.

Bir Avrupa Birliği Projesi çerçevesinde patolojik internet kullanımımı, psikopatoloji ve kendine zarar verici davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada (Kaess vd., 2014) 11356 ergen ile çalışılmıştır. Bu kapsamlı araştırmada intihar davranışı (intihar düşüncesi ve intihar girişimi), depresyon, anksiyete, davranış problemleri ve DEHB’in patolojik internet kullanımının anlamlı ve bağımsız yordayıcıları olduğu görülmüştür. Patolojik internet kullanımımı, davranış problemleri ve DEHB arasındaki ilişki kız ergenlerde daha güçlü iken, patolojik internet kullanımımı ile depresyon belirtileri arasındaki ilişki, anksiyete ve akran ilişkisi sorunları erkeklerde daha güçlü olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca intihar oranlarının daha yüksek olduğu ülkelerde patolojik internet kullanımımı, psikopatoloji ve kendini yıkıcı davranışlar arasındaki ilişki daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Bu bulgularla, psikopatoloji ve intihar davranışlarının patolojik internet kullanımımıyla güçlü bir ilişkisinin olduğu ortaya konmaktadır (Kaess vd., 2014).

Patolojik internet kullanımımı ve eşlik eden psikopatoloji arasındaki ilişkiyi ele alan bir sistematik gözden geçirmede (Carli vd., 2013) ise tüm psikopatolojilerin

patolojik internet kullanımı ile ilişki düzeyi incelenmiştir. Patolojik internet kullanımının sırasıyla DEHB, depresyon, hostilite, OKB ve anksiyete ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca DEHB ve depresyon belirtilerinin patolojik internet kullanımı ile anlamlı ve tutarlı bir ilişkiye sahip olduğu da dikkat çekmektedir. Çalışmaların çoğunda erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda patolojik internet kullanımının olduğu da bildirilmiştir (Carli vd., 2013).

2.5.5.3. Durumsal Tetikleyiciler

Davis'e (2001) göre çevrimiçi bir servise bağlanan bir bilgisayarın sesi, klavyede yazmanın dokunsal duygusu ve hatta o yerin kokusu dolaylı olarak kişi için koşullanmalar oluşturur. Bu gibi koşullanmaların, PİK semptomlarının gelişimini güçlendiren ve ilişkili semptomların sürdürülmesine katkı sağlayan durumsal tetikleyiciler olarak hareket ettiği ileri sürülmektedir. Davis'in internet kullanımına yönelik tanımladığı durumsal tetikleyiciler, daha açık ifade etmek için yemek yeme davranışı üzerinden de açıklanabilir. Bir restoranta girildiğinde oradaki yemeklerin görüntüleri, kokuları, tabak, çatal, bıçak vb. araçlardan çıkan sesler kişide yemeğe karşı bir koşullanma oluşturabilir. Bu koşullanmanın etkisiyle kişi aşırı miktarda yemek yiyebileceği gibi, kendisine olumsuz etkisi olabilecek türde de yemek yeme davranışı gösterebilir. Bu açıdan bakıldığında durumsal tetikleyiciler olarak tanımlanabilecek pekiştireçler sağlıklı internet kullanımını sekteye uğratacağı gibi, sağlıklı beslenmeyi de sekteye uğratabilecektir.

Alanyazın incelendiğinde durumsal tetikleyicilerin Davis'in (2001) PİK modeli dışında DSM-IV'te yer alan panik bozuklukta (APA, 1994) ve borderline kişilik bozukluğunda da (Miskewicz vd., 2015) etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca durumsal tetikleyicilerin, bazı problemlerin gelişiminde koşullanma etkisini oluşturduğu da araştırmacılar tarafından değerlendirilmektedir. Alanyazında iletişimden kaçınmada (Frederickx ve Mechelen, 2012), duygu düzenleme güçlüğünde (Strauman, 2002), postpartum depresyonda (Howel, Mora, Dibonaventura ve Leventhal, 2009), agresif tepkilerde (Lawrence, 2006) ve çevrimiçi alışveriş

davranışında (Hand, Dall'Olmo-Riley, Harris, Singh ve Rettie, 2009) durumsal tetikleyicilerin etkisinin olduğu bildirilmektedir.

2.6. İnternet Bağımlılığıyla İlgili Yapılan Araştırmalar

İnternet bağımlılığı ile ilgili araştırmaların son 20 yıldır artarak devam ettiği görülmektedir. Yıllara göre konu ile ilgili araştırma sayıları taranarak bu artış daha iyi ortaya konabilir. Ebscho veri tabanı “internet bağımlılığı” ve “ergenlik” kelimeleri kullanılarak tarandığında 2000 yılında sadece 5 araştırmaya ulaşılırken, 2017 yılında toplam 1118 araştırmaya ulaşılmaktadır.

Kapsamın genişlemiş olması nedeniyle bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığına, sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisine ve internet bağımlılığını açıklamaya yönelik modelleme çalışmalarına yer verilecektir. Öncelikli olarak Davis'in (2001) modeline dayalı yapılan araştırmalara yer verilmesiyle birlikte internet bağımlılığına ilişkin diğer modelleme çalışmalarından da bahsedilecektir. Özellikle ülkemizde internet bağımlılığında modelleme çalışmalarının sınırlı oluşundan dolayı, bu bölümde çevrimiçi oyun bağımlılığı ve siber zorbalıkla ilgili modelleme çalışmalarına da yer verilecektir.

2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Alanyazın incelendiğinde son yıllarda Türkiye’de birçok çalışmada lise öğrencilerindeki internet bağımlılık oranının araştırıldığı görülmektedir (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar, 2001; Doğan, 2013; Durualp ve Çiçekoğlu, 2013; Gökçearslan ve Günbatır, 2012; Günüş ve Kayrı, 2010; Şimşek vd., 2015). Bu araştırmalar incelendiğinde Türkiye’de lise öğrencilerindeki internet bağımlılığı oranının % 1.1 ile % 35.8 arasında değiştiği görülmektedir. Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı oranlarının bu denli farklılık göstermesinde örneklem grubu, örneklemin büyüklüğü, yaşanılan bölge ile kültür veya araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal, kültürel ve kişisel özellikleri etkili olmuş olabilir. Bu araştırmaların gerçekleştirildiği iller ve

kullanılan ölçme araçları farklılık göstermekle birlikte örneklem özellikleri incelendiğinde, araştırma örneklemine dahil edilen okul sayısının bir ile dört, öğrenci sayısının ise 52 ile 686 arasında olduğu görülmektedir. Özellikle örneklem seçimi ve kullanılan ölçme aracının internet bağımlılık oranını ortaya koymada oldukça belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde yapılan araştırmalarda lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla sıklıkla Young'un (1998b) ve Günüş ve Kayrı'nin (2010) internet bağımlılık ölçeklerinin kullanıldığı görülmektedir. Young'un (1998b) İnternet Bağımlılık Ölçeğinin kullanıldığı çalışmalarda internet bağımlılığı oranının % 1.1 ile % 14 arasında değiştiği (Bayraktar, 2001; Batıgün ve Hasta, 2010), Günüş ve Kayrı'nin (2010) İnternet Bağımlılık Ölçeğinin kullanıldığı çalışmalarda ise internet bağımlılığı oranının % 2.3 ile % 17 arasında değiştiği ortaya konmaktadır (Durualp ve Çiçekoğlu, 2013; Gökçearsan ve Günbatar, 2012).

Lise öğrencilerinin internet bağımlılığının araştırıldığı çoğu çalışmada, cinsiyete göre internet bağımlılığının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Ancak cinsiyete göre inernet bağımlılığının değişiklik gösterdiğini ortaya koymada bulguların tutarlı olmadığı dikkat çekmektedir. Alanyazın incelendiğinde yapılan araştırmalarda, erkeklerin internet bağımlılık düzeylerinin kızlara göre daha yüksek olduğu (Esen ve Siyez, 2011; Gökçearsan ve Günbatar, 2012; Öztürk vd., 2007; Tahiroğlu vd., 2008; Üneri ve Tanıdır, 2011;), kızların internet bağımlılık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu (Aksoy, 2016) ve internet bağımlılık düzeyinin cinsiyete göre farklılık göstermediği (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar ve Gün, 2006; Eldeleklioğlu ve Vural-Batık, 2013; Günüş, 2009) ortaya konmaktadır. Gökçearsan ve Günbatar (2012), erkek ergenlerin internete ulaşım ve kullanım imkânlarının kız ergenlere göre daha fazla olduğundan dolayı erkeklerin daha yüksek internet bağımlılık düzeyine sahip olduklarını ileri sürmektedir. Ancak cinsiyete göre internet bağımlılık düzeyinin farklılık göstermediğine işaret eden bulgular, bu durumun nedenlerine ilişkin araştırmaların gerekliliğini gündeme getirmektedir.

TÜİK Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2016 verilerine göre 16-24 yaş arasında internet kullanımını % 84.3 ile diğer yaş gruplarının oldukça üzerindedir. Eğitim kademelerine göre incelendiğinde ise lise ve dengi okullarda internet kullanım oranlarının % 86.4 ile üniversite öğrencilerinin ardından ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında interneti oldukça yoğun kullanan bir yaş grubu olması sebebiyle lise öğrencilerinin internet bağımlılığı geliştirme riskiyle karşı karşıya olduğu dikkat çekmektedir.

Alanyazın incelendiğinde ülkemizde internet bağımlılığında yaş değişkeninin diğer sosyodemografik değişkenler kadar sık incelenmediği dikkat çekmektedir. Araştırmaların belli bir örneklem grubuyla (örneğin ortaokul öğrencileri, lise öğrencileri, üniversite öğrencileri vb.) yapıldığı; dolayısıyla araştırmalara katılan öğrencilerin benzer yaşlarda olduklarından dolayı oldukça sınırlı bir yaş grubunun internet bağımlılık düzeyine etkisinin ortaya konabildiği görülmektedir. Doğan (2013), 12-18 yaş aralığındaki ergenler içerisinde 16 yaşındaki ergenlerin diğer yaşlardaki ergenlere kıyasla daha yüksek oranda internet bağımlısı olduğunu bildirmektedir. Aksoy (2016) ise yapmış olduğu güncel bir çalışmada 17-18 yaş arasındaki ergenlerin internet bağımlılığı puanlarının 14-16 yaş arasındaki ergenlerden daha yüksek olduğunu bildirmektedir. Bu bulgulardan hareketle yaşın artmasıyla görece olarak internet bağımlılık düzeyinin de arttığı söylenebilir.

İnsan yaşamının iş, sosyal, eğitim vb. birçok alanı internetin etki alanına girmesiyle birlikte bireylerin internette geçirdikleri süre de artmaktadır. Bu bağlamda internet bağımlılığını değerlendirmede yalnızca internet kullanım süresini dikkate almak çok doğru sonuçlara götürmeyecektir. Ancak internet kullanım süresinin artmasıyla bireyin iş, sosyal, eğitim vb. alanlardaki işlevselliğinin de etkilendiği birçok araştırmacı tarafından tartışılan bir konu haline gelmiştir (Hardie ve Tee, 2007; Kelleci vd., 2009; Tahiroğlu vd., 2008).

Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde, Tahiroğlu ve diğerlerinin (2008) çalışmasında çocuk ve ergenlerin haftalık 12 saat ve üzeri internet kullanım oranının % 7.6 olduğu bildirilmiştir. Lise öğrencilerinde internet kullanım süresinin

cinsiyet ve psikiyatrik belirtilerle ilişkisine yönelik bir çalışmada (Kelleci vd., 2009) ise 5 saat ve üzeri kullanım sıklığı kız ergenlerde % 4.5, erkek ergenlerde % 16.8 olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada, günlük ortalama 3-4 saat internet kullanan öğrencilerin ortalama 1-2 saat kullanan öğrencilere göre psikiyatrik belirtilerinin daha fazla olduğu da belirtilmektedir. Esen (2010) ise çalışmasında yer alan lise öğrencilerinin % 21.6'sının internette 'oldukça fazla' zaman geçirdiği, % 49.6 sının ise internette 'kabul edilebilir' ölçüde zaman geçirdiği yönünde süre algılarının olduğunu bildirmektedir. Demir, Yıldız, Özzorlu, Köse ve Yelkenci (2017) ise internet kullanım süresi, babanın eğitim düzeyi ve anne-baba bilgisayar kullanımının ergenlerin problemleriyle internet kullanımını anlamlı olarak yordadığını bulmuşlardır. Ergenin internet kullanım süresi ve babanın eğitim düzeyinin, anne babanın bilgisayar kullanımına göre model içindeki katkısının görece daha yüksek olduğu da saptanmıştır.

İnternetin bireylere sunduğu etkinlikler çeşitlilik göstermektedir. TÜİK'in (2016) verilerine göre internette gerçekleştirilen etkinlikler açısından tüm yaşlardaki sıralamanın sosyal medya üzerinde profil oluşturma ve paylaşımında bulunma (% 82.4), paylaşım sitelerinden video izleme (% 74.5), çevrimiçi gazete, dergi ve haber okuma (% 69.5), sağlıkla ilgili bilgi arama (% 65.9), mal ve hizmetler hakkında bilgi arama (% 65.5) ve internette müzik dinleme (% 63.7) olduğu görülmektedir. Akar (2015) ise ergenlerin aşırı internet kullanımında amaç, neden ve sonuçları araştırdığı çalışmasında, interneti aşırı kullanan ergenlerin internette gerçekleştirdikleri etkinliklerin sırasıyla sosyalleşme, bilgilenme-genel kültür, psikolojik ihtiyaçlar, eğlence ve eğitime yönelik olduğunu bildirmiştir. Ayrıca aşırı internet kullanan ergenlerin gerçek yaşam yerine sanal yaşamda sosyalleşmeyi daha çok tercih ettiklerini ve interneti bilgi ihtiyaçlarını karşılayan bir macera aracı olarak kullandıklarını belirtmektedir (Akar, 2015). Aksoy (2016) ise ergenlerin interneti sırasıyla eğlence, iletişim, eğitim ve diğer (alışveriş, bankacılık vb.) etkinliklere yönelik kullandıklarını bildirmektedir.

Günümüzde internet birçok araç ile kullanılmaktadır. Ancak bireylerin interneti en sık cep telefonu, bilgisayar, tablet ve televizyon gibi araçlarla kullandığı

dikkat çekmektedir. Başlangıçta internete ulaşmak için yalnızca masaüstü bilgisayarlar kullanılabilirken günümüzde internete ulaşım cep telefonu, tablet veya dizüstü bilgisayar gibi birçok mobil cihazla sağlanabilmektedir. TÜİK (2016) verilerine göre Türkiye'de yaklaşık 10 evin 8'inde internete erişim sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra evlerdeki cep telefonu bulunma oranı % 96 iken sabit telefon bulunma oranı % 25.6'dır. Bu bağlamda internete ulaşım araçları içerisinde en sık kullanılan cep telefonlarının ve bilgisayarların lise öğrencilerinin internet bağımlılık süreçlerinde önemli bir rolünün oluşu araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Öyle ki alanyazında teknolojik bağımlılıklara yönelik araştırmalar sıralandığında internet bağımlılığının ardından çevrimiçi oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı gelmektedir. Bilgisayar ve akıllı telefon aracılığıyla birçok bireyin internet bağımlılığı geliştirme riski araştırmacıları düşündürürken bu bağlamda oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığı ile ilgili araştırmalar gün geçtikçe artmaktadır (Ayar vd., 2017; Ayas, 2012; Çakır ve Oğuz, 2017; Evren, Dalbudak, Topçu, Kutlu ve Evren, 2017; Savcı ve Aysan, 2017; Yılmaz vd., 2015). Ayar ve diğerleri (2017) 609 lise öğrencisinin internet bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılık düzeyi ile birlikte öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini incelemiştir. Bu çalışmada internet bağımlılık düzeyi yüksek olan erkek öğrencilerin akıllı telefon bağımlılığı düzeylerinin de yüksek olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca sosyo-demografik değişkenlerin akıllı telefon bağımlılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı belirtilmiştir.

İnternet bağımlılığı, psikopatoloji ve işlevsel olmayan inançlar arasındaki ilişkileri araştıran Taymur ve diğerleri (2016), 212 öğrenciye İnternet Bağımlılık Ölçeği, Belirti Tarama Listesi (SCL-90) ve İşlevsel Olmayan Tutum Ölçeği'ni uygulamışlardır. İnternet kullanımı açısından katılımcılar internet bağımlılığı puanlarına göre üç gruba ayrılmıştır. Bu üç grubun puan ortalamalarının karşılaştırılması sonucunda yüksek bağımlılık düzeyine sahip gruptaki katılımcıların psikopatolojik belirtilerinin ve işlevsel olmayan inançlarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca genel olarak psikopatolojik belirtilerin hemen hepsiyle internet bağımlılığı arasında yüksek düzeyde ilişkilerin olduğu bildirilmektedir (Taymur vd., 2016).

Özdemir ve diğerleri (2014) bilişsel davranışçı modele dayalı genelleşmiş problemlerle internet kullanımının depresyon, yalnızlık, düşük özdenetim ve internet bağımlılığı arasındaki doğrudan veya dolaylı ilişkileri araştırmışlardır. 648 öğrenciyle yapılan bu çalışmada depresyon, yalnızlık, kendini kontrol ve internet bağımlılığı ölçekleri kullanılmıştır. Depresyon ve yalnızlığın, düşük öz-kontrol aracılığıyla internet bağımlılığını yordadığı modeli test etmek için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Bulgular, sadece yalnızlığın düşük öz-kontrol aracılığıyla internet bağımlılığına ettiğini ortaya koymuştur.

Erkek üniversite öğrencilerinde internet kullanım örüntülerini ve bu kullanım örüntülerinin psikopatolojiyle ilişkisini araştıran bir çalışma (Sakarya ve Doğan, 2011) Ankara Üniversitesinde öğrenim gören 424 erkek üniversite öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların internete yükledikleri anlamlar ve internetin kişiler üzerinde günlük yaşamdaki etkisini incelemek için İnternette Bilişsel Durum Ölçeği, psikopatolojik belirtilerin ölçülmesi için Belirti Tarama Listesi (SCL-90) sosyodemografik verilerin incelenmesi için ise araştırmacılar tarafından oluşturulan bilgi formu kullanılmıştır. Psikopatoloji ile internet kullanımına yönelik işlevsel olmayan bilişler arasında pozitif yöne bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ancak psikopatoloji ile internet kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılığı, utangaçlık ve bilgisayar oyun bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada (Ayas, 2012) Ergenler İçin Bilgisayar Bağımlılık Ölçeği ve Utangaçlık Ölçeği kullanılmıştır. Giresun ilinde 365 lise öğrencisiyle gerçekleştirilen bu çalışmada, internet bağımlılığı ile bilgisayar oyun bağımlılığı düzeyi arasında pozitif, anlamlı ve yüksek bir ilişki bulunmuştur. Erkek öğrencilerin bilgisayar oyun bağımlılık düzeylerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. İnternet bağımlılığı ve bilgisayar oyun bağımlılığı düzeyi ile utangaçlık arasında da pozitif yönde bir ilişki görülmüştür. Ayrıca internet bağımlılığı, bilgisayar oyun bağımlılığı ve utangaçlık arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla kurulan yapısal eşitlik modelinde, utangaçlığın hem internet bağımlılığını hem de bilgisayar oyun bağımlılığını yordadığı doğrulandığıdır (Ayas, 2012).

Sosyal kaygı ve depresyonun problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişlerle ilişkisinin araştırıldığı çalışmaya (Durak ve Şenol-Durak, 2013) 18-25 yaş aralığında 448 üniversite öğrencisi katılmıştır. Sosyal kaygının ve depresyonunun yanında yaş, cinsiyet, ikamet türü ve aylık gelir gibi sosyodemografik değişkenlerin, romantik bir ilişkiye sahip olmanın ve internet kullanım süresinin problemlili internet kullanımı ile ilgili bilişler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Elde edilen bulgularla, cinsiyetin (erkek olmanın) ve internet kullanım süresinin problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişler üzerinde anlamlı etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca romantik bir ilişkiye sahip olmanın problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişler üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu, anksiyete ve depresyon gibi psikopatolojilerin ise problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişlerle pozitif yönde ilişkili olduğu bildirilmiştir. Ayrıca kaçınmanın problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişler üzerindeki etkisinin anlamsız olduğu görülmüştür.

Ergenlerde internet bağımlılığı yaygınlığının ve internet bağımlılığının psikopatolojik belirtiler ve obezite üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada (Çam ve Nur, 2015) 1175 lise öğrencisine İnternet Bağımlılığı Testi ve Duke Sağlık Profili Ölçeği kullanılmıştır. Ergenlerde internet bağımlılığı yaygınlığının % 7.1 olduğu bulunmuştur. Aşırı internet kullanımı olan ergenlerde depresyon ve anksiyete puanlarının diğer ergenlere göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir. İnternet bağımlılığı ile obezite arasında ise herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

Depresyonun yordayıcıları olarak sosyal medya bağımlılığı, benlik saygısı ve günlük internet kullanımının ele alındığı bir çalışma (Kırcaburun, 2016), Ege Bölgesinin farklı okullarında öğrenim gören 12-18 yaş aralığındaki 1130 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada Çocuk Depresyon Envanteri, Benlik Saygısı Ölçeği ve Sosyal Medya Bağımlılık Ölçeği kullanılmıştır. Benlik saygısı ve sosyal medya bağımlılığının günlük internet kullanımının % 20'sini açıkladığı belirlenmiştir. Ayrıca depresyonun, benlik saygısı ve günlük internet kullanımı ile doğrudan ilişkiliyken, sosyal medya bağımlılığı dolaylı olarak depresyonu etkilemektedir. Test edilen bu modelin, ergenler arasındaki depresyonun % 28'ini açıklayabildiği bildirilmektedir.

İnternet bağımlılığı ve kendini açma arasındaki ilişkinin 312 lise öğrencisi üzerinde araştırıldığı çalışmada (Arslan ve Kiper, 2018) İnternet Bağımlılığı Ölçeği ve Kendini Açma Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmadaki yapısal eşitlik modelinde internet bağımlılığı ile kendini açma arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bildirilmektedir. İnternet bağımlılığının kendini açma düzeyi ile açıklık düzeyini yordadığı yapısal eşitlik modelinden elde edilen uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu bildirilmektedir.

Ergenlerde siber zorbalık, ilişkisel-karşılıklı benlik kurgusu ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada (Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsoy, 2012) İlişkisel-Bağımlı Benlik Kurgusu Ölçeği, Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği ve Revize Edilmiş Siber Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. 258 lise öğrencisiyle gerçekleştirilen bu çalışmada öncelikle değişkenler arası korelasyon analizi, ardından da yapısal eşitlik modellemesi yapılmıştır. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusuyla negatif yönde ilişkiliyken; depresyon, anksiyete ve stresle pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun siber zorbalığı negatif yönde yordadığı, siber zorbalığın ise psikolojik uyumsuzluğu pozitif yönde yordadığı bildirilmiştir.

Siber zorbalık ve siber mağduriyetin yordayıcılarını belirlemek amacıyla 231 ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada (Akbaba ve Eroğlu, 2013), siber zorbalık üzerindeki yordayıcı değişkenlerin göreceli önem sırasının anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, annenin internet bilgisine ilişkin algısı, babanın internet bilgisine ilişkin algısı ve ebeveyn denetimi olduğu bildirilmektedir. Ayrıca aynı çalışmada siber mağduriyeti yalnızca cinsiyetin yordadığı; kızların erkeklerden daha çok siber zorbalığa maruz kaldığı bildirilmiştir (Akbaba ve Eroğlu, 2013). Bununla birlikte siber zorbalık ve siber mağduriyetin yaygınlık ve risk faktörlerinin araştırıldığı bir başka çalışmada (Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak, 2015) araştırmaya tıp fakültesi psikiyatri kliniğine başvuran 160 ergen katılmıştır. Siber zorbalığın cinsiyet, internet kafeye gitme sıklığı, günlük sosyal paylaşım sitelerine girme süresi, ergenin annesinin internet becerisine ilişkin algısı, ergenin interneti en çok çevrimiçi oyun oynamak amacıyla kullanımı, internet bağımlılığı riski ve ailenin aylık geliri ile ilişkili

olduğu bulunmuştur. Siber mağduriyetin ise ergenin annesinin internet becerisine yönelik algısı, internet kafeye gitme sıklığı, internet bağımlılığı riski ve internetin en çok çevrimiçi oyun oynamak amacıyla kullanımı ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Eroğlu vd., 2015).

2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Günümüzde akıllı telefon, taşınabilir bilgisayar, tablet, akıllı tv vb. birçok araç ile ev, okul, iş yeri vb. yaşamımızın birçok alanında internetin yaygın bir şekilde kullanımı internet bağımlılığı gibi bir problemi de beraberinde getirmektedir. İnternet bağımlılığı ile ilgili başta uzakdoğu olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırmalardan konumuzla ilgili olanlar özetlenmeye çalışılmıştır.

İnternet bağımlılığının görülme oranının coğrafi, kültürel ve sosyal birçok dinamikten etkilendiği dikkate alındığında tüm coğrafi, kültürel veya sosyal yapıların ayrı ayrı değerlendirilmesi internet bağımlılığı oranlarına ilişkin daha sağlıklı değerlendirme yapma imkânı sunabilir. Yurt dışındaki alanyazın incelendiğinde ABD ve Avrupa gibi batı ülkeleri ile Çin, Japonya ve Kore gibi uzakdoğu ülkelerinde görülen internet bağımlılık oranlarının kayda değer düzeyde farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili araştırmalar sunulurken kapsamlı çalışmalara yer vermeye çalışılmıştır.

İnternet bağımlılığının yaygınlığına yönelik en kapsamlı araştırmalardan birisi Blinka ve diğerleri (2015) tarafından 25 Avrupa ülkesinde (Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Kıbrıs, Litvanya, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan) 18709 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 25 Avrupa ülkesindeki internet bağımlılığının yaygınlığı % 1.4 olarak bulunmuştur. Avusturya, Estonya, Fransa, Almanya, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Romanya, Slovenya ve İspanya olmak üzere 11 ülkede 11356 ergen ile gerçekleştirilen farklı bir araştırmada ise internet bağımlılığının

yaygınlığı % 4.2 olarak bildirilmiştir (Kaess vd., 2014). Araştırmalarda belirlenen yaygınlık oranlarındaki farklılaşma, internet bağımlılığını tanılamada kullanılan ölçeklerin çeşitliliği, hedef kitle, kültürel ve sosyal yapı farklılıkları ve araştırma desenlerindeki farklılıklar ile açıklanabilir.

Batı ülkelerine kıyasla Çin, Japonya ve Kore gibi uzakdoğu ülkelerindeki ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımı gibi pek çok riskli davranış daha az görülüyorken, internet bağımlılığının görülme oranının ise ABD ve Avrupa gibi batı ülkelerinden daha yüksek oluşu dikkat çekmektedir. Öyle ki bu uzak doğu ülkelerinde yapılan araştırmalarda ergenlerdeki internet bağımlılığı yaygınlığının % 1.6 ile % 38 arasında değiştiği bildirilmektedir (Jang vd., 2008; Kim vd., 2006; Leung, 2004; Wang vd., 2011). Kullanılan ölçme aracı açısından durumu değerlendirmek adına, hem ABD ile Avrupada hem de Çin, Japonya ve Kore'deki çalışmalar incelendiğinde, Young'ın (1998b) İnternet Bağımlılık Ölçeği ile gerçekleştirilen çalışmalarda da oranların ciddi düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu ölçeğin kullanıldığı ABD ve Avrupa'daki araştırmalarda ergenlerdeki internet bağımlılığı oranının % 2 ile % 5.4 arasında olduğu bildirilirken (Johansson ve Götestam, 2004; Pallanti vd., 2006; Christakis vd., 2011), aynı ölçeğin kullanıldığı Çin, Japonya ve Kore gibi uzak doğu ülkelerindeki araştırmalarda ise ergenlerde internet bağımlılığı oranının % 1.6 ile % 38 arasında olduğu bildirilmektedir (Leung, 2004; Kim vd., 2006; Jang vd., 2008; Wang vd., 2011).

Yurtdışı alanyazınında internet bağımlılığının cinsiyete göre farklılaşım farklılaşmadığı birçok çalışmada ele alınmıştır. Ülkemizdeki duruma benzer şekilde yurt dışındaki çalışmalarda da internet bağımlılığının cinsiyetle ilişkisinde birbirinden farklı bulgular yer almaktadır. Bazı araştırmalar erkeklerin kızlara göre daha yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğunu (Morahan-Martin ve Scumacher, 2000; Johansson ve Götestam, 2004; Lau, Gross, Wu, Cheng ve Lau, 2017), bazı araştırmalar kızların erkeklere göre daha yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğunu (Ha ve Hwang, 2014) bazı araştırmalar ise cinsiyete göre internet bağımlılık düzeyinin farklılık göstermediğini (Hall ve Parsons, 2001; Kaltiala-Heino vd., 2004; Kim vd., 2006; Subrahmanyam ve Lin, 2007) ortaya koymaktadır. Yurtdışındaki araştırmalarda

ülkemizdekine benzer şekilde internet bağımlılığı ve yaş arasındaki ilişkiyi özel olarak ele alan çalışmaya rastlanmamaktadır. Ancak psikopatoloji ve yaş bir yordayıcı değişken olarak ele alan Ha ve diğerleri (2006), çalışmalarındaki bulgulardan hareketle, yaşa bağlı olarak gelişen farklı psikopatolojilerle birlikte internet bağımlılığı düzeyinin de yükselebileceğini bildirmektedirler.

Kim, Kim; Park, Kim ve Choi (2017) Koreli lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, ders çalışmaya yönelik olan internet kullanım süresinin akademik başarıyı olumlu etkilediği ancak genel internet kullanım süresinin ise akademik başarı ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bleakley, Ellithorpe ve Romer (2016), 12-17 yaş arasında 629 ergenle gerçekleştirdikleri çalışmada, bilgisayarda çok zaman geçiren ergenlerin az zaman geçiren ergenlere göre internet bağımlılığı geliştirme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Hardie ve Tee (2007) bağımlı ve bağımlı olmayan grupların haftalık internet kullanım sürelerini incelediği çalışmasında; internete bağımlılığı olmayan kişilerin haftada ortalama 22 saat, internet bağımlısı kişilerin ise haftada ortalama 68 saat internet kullandıklarını bildirmiştir. Bu bulgular bağımlılık üzerinde internet kullanım süresinin etkisini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra alanyazında ergenlerin internet kullanım süresi arttıkça yalnızlık, dışlanma, akademik başarıda düşüş, agresyon ve depresif belirtilerin artmasıyla birlikte genel sağlık düzeyinin de bu durumdan olumsuz etkilendiği belirtilmektedir (Kerberg, 2005; Yang vd., 2005).

Xin ve diğerlerinin (2018) 10 ile 18 yaş arasında olan 6486 Çinli ergenle yaptıkları güncel ve kapsamlı çalışmada internet bağımlılığıyla en yüksek ilişkisi bulunan beş internet etkinliğini sosyal ağlar (% 94.73), okul çalışması (% 86.53), eğlence (% 82.44), internet oyunları (% 73.42) ve çevrimiçi alışveriş (% 33.67) olarak bulmuşlardır. 9405 ergenle gerçekleştirilen bir başka araştırmada (Ko, Yen, Liu, Huang ve Yen, 2009) internet bağımlılığı olan ergenlerin televizyonda şiddet içeren programlara maruz kaldıklarında bağımlılığı olmayan öğrencilere göre saldırgan davranışlara sahip olma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Aynı çalışmada çevrimiçi sohbet, pornografi, çevrimiçi oyun ve çevrimiçi kumarın agresif davranışlarla ilişkili olduğu da belirtilmektedir. Chou, Chang ve Yen (2018) ise 300

ergen ile gerçekleştirdikleri çalışmada, internet aktiviteleri içerisinde internet bağımlılığı ile en yüksek ilişkiye çevrimiçi oyun etkinliğinin sahip olduğunu bildirmektedirler.

Günümüzde internet birçok araçla kullanılmaktadır. Ancak internetin kullanıldığı araçların internet bağımlılığına etkisi üzerine çalışmalar son yıllarda daha çok telefon ve bilgisayarlar aracılığıyla oluşan akıllı telefon bağımlılığı ve çevrimiçi oyun bağımlılığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda akıllı telefonların ve bilgisayarların diğer internet kullanım araçlarından daha sık kullanıldığı ve bağımlılığın gelişmesinde daha ciddi rol üstlendiği söylenebilir. Chiu, Pan ve Lin (2018) Tayvanlı ergenlerde DSM-V'te (APA, 2013) önerilen tanı kriterlerini kullandıkları çalışmalarında internette oyun oynama bozukluğunun yaygınlığının % 3.1 olduğunu bildirmişlerdir. Lee ve diğerlerinin (2018) 490 lise öğrencisi ile yapmış olduğu araştırmada akıllı telefona yönelik bağımlılık oranı ise % 26.61 olarak bulunmuştur. Ayrıca aynı çalışmada oranın bu denli yüksek olmasının yanı sıra akıllı telefon bağımlılığının çekingenlik, somatik yakınmalar, kaygı/depresyon, sosyal problemler, bilişsel problemler, dikkat problemleri, suça eğilim, saldırgan davranış, kendine yıkıcı davranma ve kimlik sorunları ile pozitif yönde ilişkili olduğu da bildirilmektedir.

Koreli lisans öğrencilerinde işlevsel olmayan bilişlerin internet bağımlılığı ile psikopatoloji arasındaki ilişkide aracılık etkisinin incelendiği çalışmada (Noh ve Kim, 2016) Davis'in (2001) Bilişsel Davranışçı PİK Modelindeki ana değişkenler ele alınmıştır. 159 Koreli lisans öğrencisiyle gerçekleştirilen bu çalışmada İnternet Bağımlılık Ölçeği, Depresyon Ölçeği, İşlevsel Olmayan Bilişler Ölçeği, Sosyal Kaçınma ve Stres Ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilerin % 25.8'inin problemlili internet kullanımının olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada internetin oyun amaçlı kullanımı ve genel internet kullanım süresinin internet bağımlılığı ile ilişkili olduğu ve internet kullanım amacının cinsiyete göre farklılık gösterdiği bildirilmiştir. İşlevsel olmayan bilişlerin, depresyon ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye tam olarak aracılık ettiği; sosyal kaygı ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye ise kısmen aracılık ettiği bulgulanmıştır (Noh ve Kim, 2016).

Patolojik internet kullanımı ile ilişkili olan işlevsel olmayan bilişlerin işlevi ve yapısına yönelik bir araştırma gerçekleştiren Mai ve diğerleri (2012) 1059 Çinli ergenle çalışmıştır. Davis ve diğerlerinin (2002) patolojik internet kullanımda kişinin internete yönelik bilişsel durumunu değerlendirmek için geliştirmiş oldukları İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (Online Cognition Scale) de bu çalışmada kullanılmıştır. Bu ölçeğin yanı sıra Çinli ergenlerin işlevsel olmayan bilişlerini ölçmek için iki farklı ergen örneklemiyle çalışılarak (n1=293 ve n2=609) Çinli Ergenler İçin İşlevsel Olmayan Biliş Ölçeği geliştirilmiştir. Çin kültüründeki ergenler için işlevsel olmayan bilişleri ölçen bu ölçeğin dikkat dağıtma, sosyal rahatlık ve kendini gerçekleştirme şeklinde üç faktörlü yapısı ortaya konmuştur. 1059 Çinli ergen üzerinde yürütülen bu çalışmanın yapısal eşitlik modeli analizlerine bakıldığında, işlevsel olmayan bilişlerin patolojik internet kullanımı üzerinde doğrudan etkili olduğu göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra patolojik internet kullanımı ile sosyal kaygı ve stresli yaşam olayları gibi dışsal faktörler arasındaki ilişkide işlevsel olmayan bilişlerin aracılık rolü de bulgulanmıştır (Mai vd., 2012).

Lu ve Yeo (2015) çalışmalarında patolojik internet kullanımının risk faktörlerini incelemişler ve bilişsel çarpıtma, depresyon, motivasyon, yalnızlık ve stresli yaşam olaylarının patolojik internet kullanımıyla ilişkisine yönelik yapısal bir patolojik internet kullanımı modeli ortaya koymuşlardır. 1493 lisans öğrencisiyle gerçekleştirilen bu çalışmada bilişsel çarpıtma, depresyon, motivasyon, yalnızlık ve stresli yaşam olaylarına yönelik ölçekler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda tüm değişkenlerin patolojik internet kullanımında anlamlı risk faktörleri olduğu, bilişsel çarpıtmanın diğer değişkenler ile patolojik internet kullanımı arasında aracı olduğu ve kısmen de stresli yaşam olaylarıyla motivasyonun bilişsel çarpıtma ve patolojik internet kullanımı ilişkisine aracılık ettiği; depresyonun ise patolojik internet kullanımına doğrudan etki ettiği bulunmuştur (Lu ve Yeo, 2015).

Davis (2001), PİK modelinde açıkladığı genelleşmiş patolojik internet kullanımında önceden var olan psikososyal sorunların (depresyon, yalnızlık veya düşük sosyal destek seviyeleri gibi), bireyi genelleşmiş patolojik internet kullanımına yönelik bilişlere, davranışlara ve bunun olumsuz sonuçlarına yönlendirdiğini

belirtmektedir. Genelleşmiş patolojik internet kullanımının psikososyal sağlıkla (yalnızlık, depresyon, benlik saygısı ve utangaçlık) ilişkili olup olmadığını araştırmayı amaçlayan bir araştırma (Casale ve Fioravanti, 2011), kullanılan internet hizmet türlerini de dikkate alarak Floransa Üniversitesi'nde öğrenim gören 157 lisans öğrencisiyle yürütülmüştür. Sonuçlar, iletişimsel hizmetlerin kullanım sıklığı ve genelleşmiş patolojik internet kullanımı seviyeleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. İletişimsel hizmetler arasında, genelleşmiş patolojik internet kullanımının en önemli yordayıcısı sohbet odaları ve "yetişkin" web sitelerinin kullanım sıklığı oluşu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada utangaçlık hariç olmak üzere diğer tüm psikososyal sağlık değişkenlerin, genelleşmiş patolojik internet kullanımı ile ilişkili olduğu bildirilmektedir. Ancak genel olarak yalnızlığın, genelleşmiş patolojik internet kullanımının tek anlamlı yordayıcısı olduğu; depresyon ve benlik saygısının ise genelleşmiş patolojik internet kullanımını anlamlı şekilde yordamadağı açıklanmaktadır (Casale ve Fioravanti, 2011). Bu araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde, Davis'in (2001) de modelinde belirttiği gibi kişilerdeki genelleşmiş patolojik internet kullanımının gelişimi, internetin sosyal yönüyle (örneğin çevrimiçi sohbet) ilgili olduğu ve benzersiz çevrimiçi iletişim ortamından kaynaklandığı akla gelmektedir.

İnternet bağımlılığının klinik etkilerini daha iyi anlamak için bu bozukluğun gelişimine ve düzeyinin artmasına katkıda bulunan, altta yatan bilişsel mekanizmaları gösteren bir kuramsal modelin test edildiği çalışmada (Brand, Young ve Laier, 2014) 1019 genelleşmiş internet kullanımı olan bireyle çalışılarak yapısal eşitlik modellenmesi yapılmıştır. Çalışma sonuçları, kişinin özgül bilişlerinin (zayıf başa çıkma ve bilişsel beklentiler) genel internet bağımlılığı riskini artırdığını göstermektedir. Bu iki değişkenin (zayıf başa çıkma ve bilişsel beklentiler) depresyon, sosyal anksiyete, düşük benlik saygısı, düşük özyeterlilik ve yüksek stres duyarlılığı gibi diğer risk faktörleri ile genelleşmiş internet bağımlılığı ilişkisine aracılık ettiği bildirilmiştir. Aynı zamanda modelde, yüksek başa çıkma becerisine sahip kişilerin, internetin olumlu ya da olumsuz duygudurumu azaltmak için kullanılabileceğine ilişkin beklentilerinin olmadığı, problemleri internet kullanım düzeylerinin ise daha düşük olduğu belirlenmiştir (Brand vd., 2014).

Kuss ve diğerkleri (2017) birçok insanın iş, eğitim vb. gereği günlük yaşamının büyük bir bölümünü internette geçirdiğini ve internetin aşırı kullanımıyla internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin belirlenmesinin önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Aşırı internet kullanımı, internet bağımlılığı, psikopatoloji ve işlevsiz başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki incelemiştirler. 681 Polonyalı lisans öğrencisine İnternet Bağımlılık Ölçeği, Başa Çıkma Ölçeği ve Psikopatolojik Semptomlar Ölçeği uygulamışlardır. Gerçekleştirilen yapısal eşitlik modellemesinde oyalanma, inkâr, kendini suçlama, madde kullanımı, açığa vurma, medya kullanımı ve davranışsal geri çekilme şeklindeki işlevsiz başa çıkma stratejilerinin aşırı internet kullanımını önemli ölçüde yordadığı görülmüştür. Ayrıca medya kullanımı odaklı başa çıkma ve madde kullanımı ile başa çıkmanın psikopatoloji ile aşırı internet kullanımı arasındaki ilişkiye önemli ölçüde aracılık ettiği dikkat çekmektedir (Kuss vd., 2017).

Lukavská, Hrabec ve Chrz (2016) Çok Oyunculu Çevrimiçi Rol Yapma Oyununu (MMORPG-Massive Multiplayer Online Role Playing Game) oynayanların internet bağımlılık düzeyleri ve aşırı oyun oynama davranışlarında alışılmış düzenin etkisini incelemiştirler. Bu çalışmada durumsal tetikleyiciler iş, arkadaş veya aile aktiviteleri, gevşeme ihtiyacı veya yeni oyun açılımı gibi oyun oynama davranışını pekiştirici veya engelleyici şekilde bir tanımla ele alınmıştır. Durumsal tetikleyicilere duyarlılığın, oyun oynama olasılığını (oyun süresi) ve problemlili kullanım belirtilerinin ortaya çıkmasını önemli ölçüde artırdığı bulgulanmıştır. Ayrıca oyun süresinin, durumsal tetikleyicilerden etkilenen ve aynı zamanda sorunlu kullanım belirtilerini etkileyen bir aracı değişken olduğu doğrulanmıştır.

Çevrimiçi oyun bağımlılığıyla ilişkili risk faktörlerinin araştırıldığı bir çalışmada (Hyun vd., 2015) 153 kişilik bir kontrol grubuyla birlikte 263 çevrimiçi oyun bağımlısının (255 erkek, 8 kız) bireysel faktörler (cinsiyet ve yaş), bilişsel faktörler (IQ), psikopatolojik durumlar (DEHB, depresyon, anksiyete ve dürtüsellik) ve sosyal etkileşim faktörleri (aile ortamı, sosyal kaygı ve benlik saygısı) değerlendirilmiştir. Bu değişkenlerin tümü çevrimiçi oyun bağımlılığı ile ilişkili bulunmuştur; ancak en güçlü ilişkinin psikopatolojiye ait olduğu belirlenmiştir.

Çevrimiçi ve çevrimdışı ortamlarda internet bağımlılığı ile kompulsif alışveriş davranışı arasındaki ilişkinin ve tüketicilerin çevrimdışı davranışları ile kompulsif e-satın alma eğilimlerinde benlik saygısının rolünün incelendiği çalışmada (Lee vd., 2016) İnternet Bağımlılık Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği ve Kompulsif Satın Alma Ölçeği kullanılmıştır. 257 katılımcı ile yürütülen bu çalışmada nedensel ilişkiler yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiştir. Sonuçlar benlik saygısının, kompulsif çevrimiçi satın alma davranışı ve internet bağımlılığı ile anlamlı ve olumsuz yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Hem kompulsif çevrimdışı satın alma davranışı hem de internet bağımlılığının, kompulsif çevrimiçi satın alma davranışı ile pozitif yönde ve güçlü bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür.

Çinli ergenlerde problemlili internet kullanımının araştırıldığı bir çalışmada araştırmaya katılan ergenlerin % 12.2'sinin interneti problemlili kullandığı tespit edilmiştir. İnternette uzun zaman kalmanın, strese ve çatışmalı ilişkilere sahip bir aileye sahip olmanın internet bağımlılığının gelişmesinde ergenler için risk oluşturduğu bildirilmiştir (Wang vd., 2011). İnternet bağımlılığını ilk ele alan araştırmacılardan olan Young (1996a), çalışmasında araştırmaya katılan öğrencilerin % 58'inin ders notlarında düşme, ders çalışma alışkanlıklarında gerileme ve aşırı internet kullanımından dolayı bazı dersleri kaçırma gibi durumların geliştiğini bildirmektedir.

İnternetin ve video oyunların patolojik kullanımına yönelik 851 Hollandalı ergenle gerçekleştirilen bir çalışmada (Lemmens, Valkenburg ve Peter, 2011), Patolojik Oyun Ölçeği, Yaşam Memnuniyeti Ölçeği, Sosyal Yeterlilik Ölçeği ve Özsaygı Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmada internetin ve video oyunların patolojik kullanımının nedensel ilişkileri otoregresif yapısal eşitlik modelleri kullanılarak değerlendirilmiştir. 6 ay ara ile iki ölçüm alınan çalışmada sosyal yeterlilik, benlik saygısı ve yalnızlığın, patolojik oyun oynamanın anlamlı yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda yalnızlığın patolojik oyun oynamanın bir sonucu olduğu bildirilmiştir.

12-20 yaş arası 4559 Çinli ergenin çevrimiçi ve çevrimdışı memnuniyet ihtiyacı algısındaki farklılıklar karşılaştırılarak ergenlerdeki patolojik internet kullanımında memnuniyet ihtiyacının rolünün araştırıldığı çalışmada (Liu, Fang, Wang ve Zhou, 2016) internet kullanım davranışları, algılanan ihtiyaç seviyesi, ihtiyaç duyulan çevrimiçi ve çevrimdışı memnuniyet ölçülerek yapısal eşitlik modellemesi yapılmıştır. Patolojik internet kullanımını, memnuniyet ihtiyacının düzeyinin değil, bu ihtiyacın karşılanma yönteminin yordadığı bulunmuştur. Çevrimiçi algılanan memnuniyet ihtiyacının ergenlerin patolojik internet kullanımını pozitif olarak yordadığı bildirilmiştir. Çevrimiçi ve çevrimdışı memnuniyet ihtiyaçlarının doğrudan karşılaştırılmasında ise memnuniyet ihtiyacının çevrimiçi olmasının, ergenlerdeki yetersiz memnuniyet etkisine doğrudan aracılık ettiği bulunmuştur.

Sosyal paylaşım sitelerinin aşırı kullanımındaki yordayıcıların araştırıldığı bir çalışmada (Wegmann, Snagowski ve Brand, 2016) genelleşmiş ve özgül tipteki internet bağımlılık durumları ele alınmıştır. 485 sosyal paylaşım sitesi kullanıcısı bu çalışmaya katılmıştır. Sosyal paylaşım sitelerinin aşırı kullanılıp kullanılmamasının özgül tip internet bağımlılığı olarak değerlendirilmesindeki sorulara cevap bulmak amacıyla Brand ve diğerlerinin (2014) kuramsal çerçevesi kullanılmıştır. Bu kuramsal çerçevede psikopatoloji, kişilik özellikleri, sosyal bakış, başa çıkma stili ve internet kullanımını beklentilerinin internet bağımlılığını yordadığı ileri sürülmektedir. Yapılan yapısal eşitlik modellemesinde yalnızlık ve sosyal destek gibi sosyal değişkenlerin yanı sıra kişisel özelliklerin de internet bağımlılığına etkisinin olduğu görülmüştür. Özgül internet bağımlılığı ve sosyal paylaşım sayfalarının aşırı kullanımının belirtileri için işlevsiz başa çıkmanın kısmen aracılık ettiği de bulgulanmıştır.

Akılcı olmayan inançlarla çevrimiçi oyun bağımlılığı arasındaki ilişkide psikopatolojik belirtilerin aracı rolünün araştırıldığı çalışmada (Vukosavljevic-Gvozden, Filipovic ve Opacic, 2015) Oyun Bağımlılığı Ölçeği ve Belirti Tarama Listesi (SCL-90) ile Genel Tutum ve İnanç Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmada çevrimiçi bir ölçek seti şeklinde 219 lise ve üniversite öğrencisinden veri alınmıştır. Psikopatolojik belirtilerin akılcı olmayan inançlar ile çevrimiçi oyun bağımlılığı arasındaki ilişkide aracılık rolünün olduğu bulgulanmıştır. Daha kapsamlı bir analizde

ise obsesif kompulsif belirtilerin ana aracı olduğu görülmüştür (Vukosavljevic-Gvozden vd., 2015).

İnternet bağımlılığı ve duygu düzensizliği arasındaki ilişkide sosyal desteğin rolünün incelendiği bir modelleme çalışması (Mo, Chan, Chan ve Lau, 2018) 862 Çinli ergen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin % 10.9'unun internet bağımlısı olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmada sosyal destek, internet bağımlılığı ve cinsiyet farkı arasındaki ilişkide internet kullanımı ve duygu düzensizliğinin aracı rolü test edilmiştir. Sosyal desteğin duygu düzensizliği ve internet kullanımı ile negatif yönde ilişkili olduğu; internet bağımlılığı ile ise pozitif ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Cinsiyete göre çok gruplu analizlerden elde edilen sonuçlara bakıldığında; sosyal desteğin duygu düzensizliği ve internet bağımlılığı üzerindeki rolü kız ergenlerde daha güçlü olduğu görülmektedir (Mo vd., 2018).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı ve internet bağımlılığının sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi ile birlikte bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modelinin yapısal eşitlik modeli ile test edilmesini incelemeyi amaçlayan bu araştırma, betimsel yöntemli ve ilişkisel tarama modeli bir yordama çalışması niteliğindedir. Tarama modeli, geçmişte ve halen var olan durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 1998).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İzmir ilindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. İzmir il sınırları içinde 30 ilçede bulunan Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerine devam eden öğrenci sayısı, devlet ve özel okullar dahil olmak üzere 262.425'tir. İzmir ilinin % 65.91'ini temsil edecek 11 ilçe araştırmaya dahil edilmiştir (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 2017). Araştırmada Çok Aşamalı Örneklem Yöntemi kullanılmıştır. İlk aşamada nüfus yoğunluklarına göre tercih edilen ilçeler, coğrafi konumlarına göre 3 tabakaya ayrılmıştır. Buna göre, Bornova-Karşıyaka-Bayraklı-Çiğli ilçeleri birinci tabakayı, Buca-Karabağlar-Gazimir ilçeleri ikinci tabakayı ve Konak-Balçova-Narlıdere-Güzelbahçe ilçeleri üçüncü tabakayı oluşturmaktadır. İkinci aşamada, devlet okulları Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri ile Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri olmak üzere iki

tabakaya ayrılmış ve örneklem birimi lise öğrencisi olarak belirlenmiştir. Tabakalar ve öğrenci sayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Tabakalara ve İlçelere Göre Okul Bilgileri ile Öğrenci Sayıları

İlçelere Göre Tabakalama	Okul Türüne Göre Tabakalama		Okul Adı	Öğrenci Sayısı
Birinci Tabaka	Karşıyaka Bayraklı	Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri	Karşıyaka Atakent Anadolu Lisesi	62
			Mustafa Kemal Anadolu Lisesi	78
			Tuğba Özbek Anadolu Lisesi	49
			Bornova Anadolu Lisesi	89
			Bornova Cem Bakioğlu Anadolu Lisesi	80
	Bornova Çiğli	Mesleki ve Teknik Liseler	Karşıyaka Suzan Divrik MTAL	94
			Bayraklı Ali Osman Konakçı MTAL	75
			Çiğli Naime Tömek MTAL	102
			Bornova Altay MTAL	109
			Bornova Güzelcan Kardeşler MTAL	93
İkinci Tabaka	Karabağlar Buca	Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri	İzmir Anadolu Lisesi	46
			Karabağlar Nevvar Salih İşgören Anadolu Lisesi	84
			Buca Mehmet Akif Ersoy Sosyal Bilimler Lisesi	68
			Buca Anadolu Lisesi	43
			Kipa 10. Yıl Anadolu Lisesi	61
	Gaziemir	Mesleki ve Teknik Liseler	Karabağlar Cumhuriyet MTAL	91
			15 Temmuz Şehitleri Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	76
			Buca Ömer Seyfettin MTAL	99
			Buca Mevlana MTAL	75
			Şehit Üsteğmen Murat Yıldız MTAL	76
Üçüncü Tabaka	Konak Balçova	Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri	İzmir Kız Lisesi	48
			Konak Anadolu Lisesi	32
			Namık Kemal Lisesi	45
			Atatürk Lisesi	33
			Balçova Anadolu Lisesi	22
	Narlidere Güzelbahçe	Mesleki ve Teknik Liseler	Mehmet Seyfi Eraltay Anadolu Lisesi	25
			Güzelbahçe 60.Yıl Anadolu Lisesi	32
			Konak Nevvar Salih İşgören Eğitim Kampüsü-4 MTAL	86
			Konak Alsancak Nevvar Salih İşgören MTAL	75
			Konak Cumhuriyet N.S. İşgören MTAL	85
			Konak Atatürk MTAL	58
			Balçova Ahmet Hakkı Balcıoğlu MTAL	34
			Narlidere Rasim Önel MTAL	40
			Güzelbahçe İMKB MTAL	32
Toplam				2197

MTAL: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Birinci aşamada yer alan tabakalardan seçilecek okulların sayısına ve ikinci aşamada yer alan lise türü tabakalarından seçilecek öğrenci sayısına Büyüklüğe Oran Yöntemi (BOY-Öğrenci sayısının kitleye oranı) ile ulaşılmıştır. Üçüncü aşamada yer alan öğrencileri belirleme aşamasında ise, Basit Tesadüfi Örneklem Yöntemi (McMillan ve Schumacher, 2006) kullanılmıştır. Basit tesadüfi örneklemede de bölümlerin, şubelerin ve sınıfların belirlenmesinde tesadüfi sayılar tablosu kullanılmıştır.

Seçilen 11 ilçede yer alan devlet okullarında bulunan öğrenci sayısı 123.037'dir ve bu sayı araştırmanın hedef kitlesini oluşturmaktadır. 75.692 öğrenci Mesleki ve Teknik Liselere (Endüstri, Sağlık, Teknik ve Ticaret Meslek Liseleri ile İmam Hatip ve Güzel Sanatlar Liseleri) devam ederken, 47.435 öğrenci Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liselerine devam etmektedir. Örneklem sayısı % 99 güven aralığı ve % 3 hata payı ile 1835 olarak hesaplanmıştır. Anadolu, Fen ve Sosyal Bilimler Liseleri tabakasından ulaşılabilecek örneklem sayısı 706, Mesleki ve Teknik Liseler tabakasından ulaşılabilecek örneklem sayısı 1129 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın örnekleme ile ilgili sosyo-demografik bilgiler (cinsiyet, yaş ve sınıf) ile internet kullanım süresi, internet kullanım araçları ve internette gerçekleştirilen etkinliklere ait bilgiler frekans (f) ve yüzdelik (%) değerleri olarak Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

Örnekleme İlişkin Sosyo-demografik Bilgiler

		f	%			f	%
Cinsiyet				Sınıf			
	Kız	1346	61.3		9. Sınıf	586	26.7
	Erkek	846	38.5		10. Sınıf	539	24.5
					11. Sınıf	516	23.5
					12. Sınıf	556	25.3
Yaş				İnternet Kullanım Süresi			
	14 Yaş	153	7		0-3 Saat	792	36
	15 Yaş	571	26		4-7 Saat	909	41.4
	16 Yaş	682	31		8-11 Saat	323	14.7
	17 Yaş	636	28.9		12+ Saat	173	7.9
	18+ Yaş	155	7.1				
İnternet Etkinlikleri							
Sosyal	Evet	1738	79.1	İletişim	Evet	1747	79.5
Paylaşım	Hayır	459	20.9		Hayır	450	20.5
Video	Evet	1262	57.4	Müzik	Evet	735	33.5
İzleme	Hayır	935	42.6	Dinleme	Hayır	1462	66.5
Çevrimiçi	Evet	407	18.5	Alışveriş	Evet	84	3.8
Oyun	Hayır	1790	81.5	Yapma	Hayır	2113	96.2
Bahis ve	Evet	70	3.2	Merak	Evet	549	25
Kumar	Hayır	2127	96.8	Giderme	Hayır	1648	75
Diğer	Evet	36	1.6				
Etkinlikler	Hayır	2161	98.4				
İnternete Ulaşım Araçları							
Cep	Evet	2159	98.3	Bilgisayar	Evet	1518	69.1
Telefonu	Hayır	38	1.7		Hayır	679	30.9
Tablet	Evet	667	30.4	Televizyon	Evet	713	32.5
	Hayır	1530	69.6		Hayır	1484	67.5
Diğer	Evet	60	2.7				
Araçlar	Hayır	2137	97.3				

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan lise öğrencilerinin % 61.3’ü ($n = 1346$) kız, % 38.5’i ($n = 846$) erkektir ve % 0.2’si ($n = 5$) ise cinsiyetini bildirmemiştir. Yaşa göre değerlendirildiğinde örneklemin % 7’si ($n = 153$) 14 yaşında, % 26’sı ($n = 571$) 15 yaşında, % 31’i ($n = 682$) 16 yaşında, % 28.9’u ($n = 636$) 17 yaşında, % 7.1’i ($n = 155$) 18 ve üzeri yaştadır. Sınıf düzeyine göre değerlendirildiğinde % 26.7’si ($n = 586$) dokuzuncu sınıf, % 24.5’i ($n = 539$) onuncu sınıf, % 23.5’i ($n = 516$) on birinci sınıf ve % 25.3’ü ($n = 556$) on ikinci sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin % 36’sının ($n = 792$) 0-3 saat arası, % 41.4’ünün ($n = 909$) 4-7 saat arası, % 14.7’sinin ($n = 323$) 8-11 saat arası ve % 7.9’unun ($n = 173$) ise 12 saat ve üzeri internet kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin % 98.3’ünün ($n = 2159$) cep telefonu, % 69.1’inin ($n = 1518$) bilgisayar, % 30.4’ünün ($n = 667$) tablet, % 32.5’inin ($n = 713$) televizyon ve % 2.7’sinin ($n = 60$) ise farklı bir cihaz aracılığıyla internet kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin internette gerçekleştirdikleri etkinlikler değerlendirildiğinde % 79.1’inin ($n = 1738$) sosyal paylaşım, % 79.5’inin ($n = 1747$) iletişim, % 57.4’ünün ($n = 1262$) video izleme, % 33.5’inin ($n = 735$) müzik dinleme, % 18.5’inin ($n = 407$) çevrimiçi oyun oynama, % 3.8’inin ($n = 84$) alışveriş yapma, % 3.2’sinin ($n = 70$) bahis ve kumar oynama, % 25’inin ($n = 549$) merak giderme ve % 1.6’sının ($n = 36$) ise bunlardan farklı türde etkinlikleri gerçekleştirdikleri görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak İnternet Bağımlılık Ölçeği, İnternette Bilişsel Durum Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri, Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ)

Bir kendini değerlendirme testi olan İnternet Bağımlılık Ölçeği, kişilerin internet bağımlılığı durumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Young (1998b) tarafından geliştirilen ve ilk olarak DSM-IV’te “Patolojik Kumar Oynama”

tanı kriterlerinden yola çıkılarak hazırlanan bu ölçek tek faktör ve 20 maddeden oluşmaktadır. Hiçbir zaman (1), nadiren (2), ara sıra (3), sık sık (4) ve devamlı (5) şeklinde 5’li likert tipi olan bu ölçekten en fazla 100 puan alınmaktadır. 39 ve altı puan alan kişiler “semptom göstermeyen”, 40-69 arasında puan alan kişiler “sınırlı semptom gösteren” ve 70-100 puan arası alan kişiler de “patolojik internet kullanımı olan kişi” olarak tanımlanmaktadır.

Bayraktar (2001) ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliğini 12-17 yaş arasındaki ergenler ile gerçekleştirmiştir. Ölçek Türkçe uyarlamasında hiçbir zaman (0), nadiren (21), arada sırada (2), çoğunlukla (3), çok sık (4) ve devamlı (5) olmak üzere 6’lı likert tipi olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca 50 ve altı puan alan kişiler “semptom göstermeyen”, 50-79 arasında puan alan kişiler “sınırlı semptom gösteren” ve 80-100 puan arası alan kişiler de “patolojik internet kullanıcısı” olarak değerlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .91, Spearman-Brown değeri ise .87 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ölçeğin orjinalindeki 5’li likert tipi ve orjinal kesme puanları (39 ve altı puan alan=“semptom göstermeyen”, 40-69 arasında puan=“problemlerli internet kullanıcısı” ve 70-100 puan arası =“internet bağımlısı”) kullanılmıştır. Ölçeğin bu araştırmadaki Cronbach alfa değeri .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğe ilişkin örnek maddeler Ek 1’de yer almaktadır.

3.3.2. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ)

Davis ve diğerleri tarafından 2002 yılında problemlerli internet kullanımını belirlemede yardımcı bir araç olarak geliştirilen İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) - Online Cognition Scale (OCS), kişinin internet kullanımına yönelik bilişsel durumunu ölçmektedir. 7’li likert tipi olan (“Kesinlikle katılmıyorum”dan-“Kesinlikle katılıyorum”a doğru değişen) bu ölçek 4 faktör ve 36 maddeden oluşmaktadır. Sosyal destek, yalnızlık/depresyon, azalmış dürtü kontrolü ve dikkat dağıtma alt boyutlarının Cronbach alfa değerleri sırasıyla .87, .77, .84 ve .81’dir. Ölçeğin değerlendirilmesi, alt boyutların ve ölçeğin toplam puanı alınarak yapılabilmektedir. Alınan puanlar arttıkça

internet kullanımına yönelik bilişlerden kaynaklı problemler kullanım düzeyinin de arttığı ortaya çıkmaktadır (Davis vd., 2002).

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları üniversite öğrencisi örneklemini üzerinden yapılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı sosyal destek alt boyutu için .87, yalnızlık/depresyon alt boyutu için .76, azalmış dürtü kontrolü alt boyutu için .89, dikkat dağıtma alt boyutu için .85 ve ölçek toplam puanı için .90 şeklinde ve istatistiksel olarak anlamlı ($p < .001$) bulunmuştur. İBDÖ'nün iç tutarlık katsayısının ise $\alpha = .91$ olduğu görülmüştür (Keser-Özcan ve Buzlu, 2005).

İBDÖ'nün ergenlere yönelik geçerlik ve güvenirliğine ilişkin çalışmada ise ölçeğin iç tutarlık katsayısı (Cronbach alfa) .95, alt boyutların iç tutarlık katsayısı ise sosyal destek için .90, yalnızlık-depresyon için .83, azalmış dürtü kontrolü için .86 ve dikkat dağıtma için .76 olarak bulunmuştur (Peker, 2013). Araştırmamızda internet kullanımına yönelik işlevsel olmayan bilişler sosyal destek, azalmış dürtü kontrolü ve dikkat dağıtma boyutlarıyla incelenmiştir. Ölçeğin bu araştırmadaki Cronbach Alpha değeri .90 olarak bulunmuştur. İBDÖ'nün örnek maddeleri Ek 2'de yer almaktadır.

3.3.4. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Ölçek 1992 yılında Derogatis tarafından geliştirilmiş olup, çeşitli psikolojik belirtileri taramak amacıyla kullanılmaktadır. Hiç (0), biraz (1), orta derece (2), epey (3), çok fazla (4) şeklinde beşli likert tipi olan ölçek somatizasyon, OKB, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünceler, psikotizm ve ek maddeler olmak üzere on altı boyuttan oluşmaktadır. Toplamda 53 maddesi olan bu ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa değerleri .71 ile .85 arasında değişmektedir. Ölçek maddelerinin toplam puanları hesaplandığında yüksek puan alınması, bireyin semptomlarının sıklığını göstermektedir.

Bu envanterin Türkçe uyarlaması, üç ayrı çalışmayla Şahin ve Durak tarafından 1994 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda anksiyete,

depresyon, somatizasyon, hostilite, psikotizm, fobik anksiyete, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, paranoid düşünceler ve ek maddeler olmak üzere on faktörden meydana geldiği ortaya konmuştur. Bu faktörlerden oluşturulan alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayılarının da .84 ve .64 arasında değiştiği görülmüştür. Daha sonra yapılmış olan bir çalışmada benzer faktör yapılarına ulaşılarak, ölçeğin ergenler için de aynı faktör yapısıyla kullanılabilir, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirtilmiştir (Şahin, Batıgün ve Uğurtaş, 2002). Araştırmamızda psikopatoloji depresyon, anksiyete, OKB ve hostilite boyutları ile incelenmiştir. Ölçeğin araştırmamızdaki Cronbach alfa değeri .93 olarak bulunmuştur. Örnek maddeler Ek 3'te yer almaktadır.

3.3.5. Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi (DTDA)

Araştırmacı tarafından oluşturulan, Davis'in (2001) PİK modelinde açıkladığı ve bireylerin internet kullanımlarını etkileyen ikincil pekiştireçleri belirleyen; "evet" ve "hayır" şeklinde cevaplanan değerlendirme sorularıdır. Sorulara verilen yanıtlar evet=1, hayır=0 şeklinde puanlanmıştır. Her bir sorunun toplam puanı alınarak üç faktör (his, cihaz özellikleri ve konum özellikleri) halinde tasarlanmıştır. Faktör yapısını incelemek amacıyla açıklayıcı faktör analizi sonucunda his, cihaz özellikleri ve konum özellikleri şeklinde ortaya çıkan üç faktörlü yapının geçerliğini test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizinde his, cihaz özellikleri ve konum özellikleri şeklindeki üç faktörlü yapı doğrulanmıştır. Üç faktörlü DTDA'nın Cronbach alfa değeri .68 olarak bulunmuştur. Örnek maddeler Ek 4'te yer almaktadır.

3.3.6. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından öğrencilerin okul, yaş, cinsiyet, sınıf, internette geçirilen süre, internete ulaşım araçları ve internette gerçekleştirilen etkinlikler gibi sosyodemografik bilgilerinin toplanması amacıyla kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Bu form Ek 5'te yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama sürecinde ilk olarak Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Etik Kuruluna başvurularak uygulanacak ölçme araçlarının etik açıdan uygun olduğuna dair onayı bildiren yazılı belge ile araştırmanın örnekleminde yer alan 34 devlet lisesinde uygulama yapılabilmesi amacıyla İzmir Milli Eğitim Müdürlüğünden yasal izin belgesi alınmıştır (Ek-6).

Araştırma verileri Aralık 2017-Şubat 2018 tarihleri arasında sınıf ortamında araştırmacı tarafından toplanmıştır. Uygulamaya başlamadan önce öğrencilerden bilgilendirilmiş onam (Ek-7) alınmıştır. Öğrencilere, uygulamayı istedikleri zaman bırakabilecekleri ve araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı bilgisi verilmiştir. Uygulama yaklaşık 20-30 dakika sürmüştür. Toplanan verilerden eksik ve düzensiz doldurulduğu tespit edilen 67 katılımcının verisi analize dahil edilmemiştir..

3.5. Veri Çözümleme Teknikleri

Araştırmada lise öğrencilerinden elde edilen verilerin analiz aşamasına geçmeden önce ölçeklerin alt boyutlarının ve toplam puanlarının normal dağılım varsayımını sağlayıp sağlamadığına histogram grafikleriyle ve çarpıklık (skewness), basıklık (kurtosis) değerleri hesaplanarak bakılmıştır. Normal dağılım varsayımını bozan 16 uç değer veri setinden çıkarıldığında toplamda 2197 kişilik veri seti araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin +1 ile -1 aralığında olduğundan normal dağılım varsayımının sağlandığı görülmüştür (Büyüköztürk, 2017). Ayrıca bağımsız değişkenlerin aralarında bağlantı sorununun olup olmadığını belirlemek için çoklu doğrusal bağlantı varsayımı incelenmiştir. Hem internet bağımlılığı hem de işlevsel olmayan bilişler toplam puan ve alt boyutları ayrı ayrı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır ve bağımsız değişkenlerin arasındaki bağlantı incelenmiştir. Tek tek yapılmış olan tüm analizlerde değişkenler arası basit korelasyonların .70'i geçmediği, varyans artış faktörleri (VIF) incelendiğinde < 10 olduğu ve bağımsız değişkenler için tolerans değerlerinin .10'dan büyük olduğu görülmüştür (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Araştırma

verileri için çoklu bağlantı probleminin olmadığı bulunmuştur. Bu bulgular sonucunda, verilerin analizinde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin yanıt aramak için elde edilen internet bağımlılık düzeylerine ait verilerin frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanmıştır. Araştırmanın ikinci alt problemine (cinsiyet, yaş, internet kullanım süresi ve internette gerçekleştirilen etkinliklere göre öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi) yanıt aramak için bağımsız örneklem *t* testi ve tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Tek yönlü ANOVA sonucunda fark istatistiksel olarak anlamlı çıktığında varyanslar homojen dağılmadığı durumda Games-Howell testi ile farkın hangi gruplardan kaynaklandığı incelenmiştir. Analizler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 21 istatistik paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada Bilişsel Davranışçı Yaklaşımı esas alan PİK Modelinden yola çıkılarak oluşturulan bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modelinin test edilmesi amacıyla, alanyazında yapısal eşitlik modellemelerinde sıklıkla önerilen iki aşamalı yaklaşım kullanılmıştır. İlk aşamada geçerliği test edilen bir ölçme modeli oluşturularak örtük değişkenlerin gözlenen değişkenlerle bağlantısı ele alınmıştır. İkinci aşamada da ölçme modelinde yer alan değişkenler arasındaki yapısal ilişkiler test edilerek bir yapısal model ortaya konmuştur. Modeldeki doğrudan ve dolaylı etkileri test etmek amacıyla Yol Analizi (Path Analysis) uygulanmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen bu analizlerde Analysis of Moment Structures (AMOS) 21 Graphics istatistik programı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı, sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği ve bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı internet bağımlılığı modelinin (internet kullanım süresi, psikopatoloji ve durumsal tetikleyicilerin işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla lise öğrencilerinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi) yapısal eşitlik modeli ile test edilerek araştırma kapsamında elde edilen veri ile uyumuna ilişkin gerçekleştirilen istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmektedir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “lise öğrencilerinde internet bağımlılığı açısından bağımlı grup, sınırlı semptom gösteren grup ve semptom göstermeyen grupta olan öğrencilerin oranı nedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu gruplardaki oranları belirleyebilmek için öğrencilerin İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ)’ye verdikleri yanıtların frekans dağılımı ve yüzdelik değerleri hesaplanmıştır.

Araştırmaya katılan toplam öğrenci sayısı üzerinden, öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri incelenmiştir. İBÖ’den 39 ve altı puan alan öğrenciler “semptom göstermeyen”, 40-69 arasında puan alan öğrenciler “sınırlı semptom gösteren” ve 70-100 arası puan alan öğrenciler ise “internet bağımlısı” olarak üç grupta değerlendirilmiştir. Bu gruplandırmaya ilişkin öğrenci sayıları (f) ve yüzdeler (%) Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

İnternet Bağımlılık Düzeylerine Göre Oranlar

İnternet Bağımlılık Düzeyleri	<i>f</i>	%
İnternet Bağımlısı Grup	224	10.2
Sınırlı Semptom Gösteren Grup	1426	64.9
Semptom Göstermeyen Grup	547	24.9
Toplam	2197	100.0

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan lise öğrencilerinin % 10.2’sinin ($n = 224$) internet bağımlısı grupta, % 64.9’unun ($n = 1426$) sınırlı semptom gösteren grupta, % 24.9’unun ($n = 547$) ise semptom göstermeyen grupta yer aldığı belirlenmiştir. Bu bulguyla lise öğrencileri arasında internet bağımlılığı görülme sıklığının % 10.2 olduğu belirlenmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “lise öğrencilerinde internet bağımlılığı, sosyodemografik değişkenlere göre (cinsiyet, yaş, internet kullanım süresi, internette gerçekleştirilen etkinlikler ve internete ulaşım araçları) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” şeklinde ifade edilmiştir. Öğrencilerin internet bağımlılık puanları, cinsiyet, yaş, internet kullanım süresi, internette gerçekleştirilen etkinlikler ve internete ulaşım araçları olmak üzere kişisel bilgi formunda yer alan sosyo-demografik değişkenler incelenmiştir. Bu değişkenlere göre internet bağımlılığında farklılaşmanın olup olmadığı iki ortalama arasındaki farkın anlamlılık testi olan *t* testi ve tek yönlü ANOVA ile değerlendirilmiştir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar *t* testi yapılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre internet bağımlılık puan ortalamaları, standart sapmaları ve *t* testi sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Cinsiyete Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin t Testi Sonuçları

Cinsiyet	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Kız	1346	50.56	14.31	.914	2190	.361
Erkek	846	50.00	13.98			

Tablo 4'te görüldüğü gibi, kız öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamaları ($\bar{X} = 50.56$, $SS = 14.31$) erkek öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamalarından ($\bar{X} = 50.00$, $SS = 13.98$) yüksektir. Ancak bu farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir; $t(2190) = .914$, $p > .05$. Bu bulgu lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık puanlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5 ve Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 5

Yaşa Göre İnternet Bağımlılığı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Yaş	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SS</i>
14 yaş	153	52.43	15.194
15 yaş	571	50.74	14.526
16 yaş	682	49.78	14.275
17 yaş	636	49.86	13.438
18 ve üzeri yaş	155	51.37	14.290

Tablo 6

Yaşa Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

<i>Varyansın Kaynağı</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Yaş	1285.834	4	321.458	1.601*	.171
Hata	440254.298	2192	200.846		

* $p > .05$

Tablo 5'te görüldüğü gibi 14 yaşındaki öğrencilerin ($n = 153$) internet bağımlılığı puan ortalamalarının 52.43, 15 yaşındaki öğrencilerin ($n = 571$) internet bağımlılığı puan ortalamalarının 50.74, 16 yaşındaki öğrencilerin ($n = 682$) internet bağımlılığı puan ortalamalarının 49.78, 17 yaşındaki öğrencilerin ($n = 636$) internet bağımlılığı puan ortalamalarının 49.86, 18 ve üzeri yaştaki öğrencilerin ($n = 515$) internet bağımlılığı puan ortalamalarının 51.37 olduğu bulunmuştur. Bu puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığının anlaşılması için Tablo 6 incelendiğinde lise öğrencilerin yaşlarına göre internet bağımlılığı puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir; $F(4, 2192) = 1.601$, $p > .05$. Bu bulgu, lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyinde yaşın önemli bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Lise öğrencilerinin internet kullanım sürelerine göre internet bağımlılığı puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi için tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

İnternet Kullanım Süresine Göre İnternet Bağımlılığı Puanlarının Betimsel İstatistikleri ve Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

İnternet Kullanım Süresi	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>Welch F</i>	<i>p</i>
0-3 saat	792	43.28	11.94	150.355	.000***
4-7 saat	909	51.97	12.82		
8-11 saat	323	57.51	13.58		
12 saat ve üzeri	173	60.88	15.69		

*** $p < .001$

Analiz sonucunda, varyans homojenliği varsayımı karşılanmadığından *Welch F* değeri hesaplanmıştır. Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamalarının internet kullanım sürelerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir; *Welch F* (3, 594.874) = 150.355, $p < .001$. Farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığına, varyans homojenliği varsayımı sağlanmadığı için *Games-Howell post hoc* testi ile bakılmıştır.

Çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre, internet kullanım süresi 4-7 saat arasında olan öğrencilerin internet bağımlılık puanları ($\bar{X} = 51.97$, $SS = 12.82$), internet kullanım süresi 0-3 saat arasında olan öğrencilerden ($\bar{X} = 43.28$, $SS = 11.94$) anlamlı olarak yüksektir ($p < .001$). İnternet kullanım süresi 8-11 saat arasında olan lise öğrencilerinin internet bağımlılık puanları ($\bar{X} = 57.51$, $SS = 13.58$), internet kullanım süresi 4-7 saat arasında olan öğrencilerden ($\bar{X} = 51.97$, $SS = 12.82$) ve internet kullanım süresi 0-3 saat olan öğrencilerden ($\bar{X} = 43.28$, $SS = 11.94$) anlamlı olarak yüksektir ($p < .001$). İnternet kullanım süresi 12 saat ve üzeri olan öğrencilerin internet bağımlılık puanları ($\bar{X} = 60.88$, $SS = 15.69$), internet kullanım süresi 0-3 saat arasında olan öğrencilerden ($\bar{X} = 43.28$, $SS = 11.94$) ve internet kullanım süresi 4-7 saat arasında olan öğrencilerden ($\bar{X} = 51.97$, $SS = 12.82$) anlamlı olarak yüksektir ($p < .001$). Ayrıca 12 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılık puanları ($\bar{X} = 60.88$, $SS = 15.69$), internet kullanım süresi 8-11 saat arasında olan öğrencilerden ($\bar{X} = 57.51$, $SS = 13.58$) yüksektir; ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

($p > .05$). Bu bulgular, internet kullanım süresinin artmasıyla internet bağımlılık düzeyinin de artış gösterdiğine; ancak 8 saat ve üzeri kullanımın internet bağımlılık düzeyinde önemli bir artışa neden olmadığına işaret etmektedir. Bu bulgu, internet bağımlılığında 8 saat ve üzeri internet kullanımının önemli bir eşik olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık puanlarının internette gerçekleştirdikleri etkinliklere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. İnternette gerçekleştirdikleri etkinliklere göre öğrencilerin internet bağımlılık puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

İnternette Gerçekleştirilen Etkinliklere Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin t Testi Sonuçları

İnternet Etkinlikleri		(n= 2197)					
		n	\bar{X}	SS	t	sd	p
Sosyal Paylaşım*	Evet	1738	51.26	13.89	5.687	688.39	.000
	Hayır	459	46.91	14.73			
İletişim	Evet	1747	50.15	14.10	-1.302	2195	.193
	Hayır	450	51.13	14.49			
Video İzleme	Evet	1262	50.92	14.16	2.207	2195	.027
	Hayır	935	49.58	14.18			
Müzik Dinleme	Evet	735	49.78	14.28	-1.348	2195	.178
	Hayır	1462	50.64	14.12			
Çevrimiçi Oyun Oynama	Evet	407	54.10	13.92	5.950	2195	.000
	Hayır	1790	49.50	14.10			
Alışveriş Yapma	Evet	84	47.17	14.07	-2.100	2195	.036
	Hayır	2113	50.48	14.17			
Bahis ve Kumar Oynama*	Evet	70	56.04	16.55	2.937	72.314	.004
	Hayır	2127	50.16	14.06			
Merak Giderme	Evet	549	45.01	13.32	-10.43	2195	.000
	Hayır	1648	52.13	14.01			
Diğer Amaçlar	Evet	36	44.42	14.27	-2.535	2195	.011
	Hayır	2161	50.45	14.16			

*Varyans homojenliği varsayımı karşılanmamıştır.

Tablo 8 incelendiğinde, internette sosyal paylaşım etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 51.26$, $SS = 13.89$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 46.91$, $SS = 14.73$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen sosyal paylaşım etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(688.39) = 5.69$, $p < .05$. İnternette iletişim etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 50.15$, $SS = 14.10$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 51.13$, $SS = 14.49$) daha düşüktür. İBÖ puanlarında görülen iletişim etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir; $t(2195) = -1.302$, $p > .05$. İnternette video izleme etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 50.92$, $SS = 14.16$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 49.58$, $SS = 14.18$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen video izleme etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = 2.207$, $p < .05$. İnternette müzik dinleme etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 49.78$, $SS = 14.28$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 50.64$, $SS = 14.12$) daha düşüktür. İBÖ puanlarında görülen müzik dinleme etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir; $t(2195) = -1.348$, $p > .05$. İnternette çevrimiçi oyun oynama etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 54.10$, $SS = 13.92$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 49.50$, $SS = 14.10$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen oyun oynama etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = 5.950$, $p < .05$. İnternette alışveriş yapma etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 47.17$, $SS = 14.07$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 50.48$, $SS = 14.17$) daha düşüktür. İBÖ puanlarında görülen alışveriş yapma etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = -2.100$, $p < .05$. İnternette bahis ve kumar oynama etkinliği gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 56.04$, $SS = 16.55$), internette bu etkinliği gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 50.916$, $SS = 14.06$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen bahis ve kumar oynama etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(72.314) = 2.937$, $p < .05$. İnternette merak gidermeye yönelik etkinlik gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 45.01$, $SS = 13.32$),

internette merak gidermeye yönelik etkinlik gerçekleştirmeyen öğrencilerden ($\bar{X} = 52.13$, $SS = 14.01$) daha düşüktür. İBÖ puanlarında görülen merak giderme etkinliğine yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = -10.43$, $p < .05$. İnternette diğer türde bir etkinlik gerçekleştiren öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 44.42$, $SS = 14.27$), internette bu yönde etkinlik gerçekleştiren öğrencilerden ($\bar{X} = 50.45$, $SS = 14.16$) daha düşüktür. İBÖ puanlarında görülen diğer türde etkinliğe yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = -2.535$, $p < .05$. Bu bulgular, internette gerçekleştirilen sosyal paylaşım, video izleme, çevrimiçi oyun oynama, kumar ve bahis oynamaya yönelik etkinliklerin internet bağımlılık düzeyini artırdığı, iletişim ve müzik dinlemeye yönelik etkinliklerin ise internet bağımlılık düzeyini artırmadığı; alış veriş, merak giderme ve diğer türdeki etkinliklerin gerçekleştirilmemesinin ise internet bağımlılık düzeyini artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık puanlarının internete ulaşım araçlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Ulaşım araçlarına göre öğrencilerin internet bağımlılık puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

İnternete Ulaşım Araçlarına Göre İnternet Bağımlılığı Puan Farklarına İlişkin t Testi Sonuçları

İnternete Ulaşım Araçları		<i>n</i> (2197)	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Cep Telefonu	Evet	2159	50.43	14.13	2.094	2195	.036
	Hayır	38	45.58	16.35			
Bilgisayar*	Evet	1518	51.23	13.77	4.216	1218.1	.000
	Hayır	679	48.39	14.87			
Tablet	Evet	667	52.17	14.14	3.987	2195	.000
	Hayır	1530	49.56	14.13			
Televizyon	Evet	713	52.37	13.78	4.640	2195	.000
	Hayır	1484	49.38	14.27			
Diğer Araçlar	Evet	60	54.82	15.23	2.477	2195	.013
	Hayır	2137	50.23	14.13			

**Varyans homojenliği varsayımı karşılanmamıştır.*

Tablo 9 incelendiğinde, internete ulaşmak için cep telefonu kullanan öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 50.43$, $SS = 14.13$), internete ulaşmada cep telefonunu kullanmayan öğrencilerden ($\bar{X} = 44.58$, $SS = 16.35$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen cep telefonunda internet kullanımına yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = 2.094$, $p < .05$. İnternete ulaşmak için bilgisayar kullanan öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 51.23$, $SS = 13.77$), internete ulaşmada bilgisayar kullanmayan öğrencilerden ($\bar{X} = 44.39$, $SS = 14.87$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen bilgisayarda internet kullanımına yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(1218.1) = 4.216$, $p < .05$. İnternete ulaşmak için tablet kullanan öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 52.17$, $SS = 14.14$), internete ulaşmada tablet kullanmayan öğrencilerden ($\bar{X} = 49.56$, $SS = 14.13$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen tablette internet kullanımına yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = 3.987$, $p < .05$. İnternete ulaşmak için televizyon kullanan öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 52.37$, $SS = 13.78$), internete ulaşmada televizyonu kullanmayan öğrencilerden ($\bar{X} = 49.38$, $SS = 14.27$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen

televizyonda internet kullanımına yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = 4.640, p < .05$. İnternete ulaşmak için diğer türde bir aracı kullanan öğrencilerin İBÖ puanları ($\bar{X} = 54.82, SS = 15.23$), internete ulaşmada diğer türde bir aracı kullanmayan öğrencilerden ($\bar{X} = 50.23, SS = 14.13$) daha yüksektir. İBÖ puanlarında görülen diğer türde bir araçta internet kullanımına yönelik bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır; $t(2195) = 2.477, p < .05$. Bu bulgularla, cep telefonu, bilgisayar, tablet, televizyon veya diğer türde bir cihaz aracılığıyla internet kullanımının internet bağımlılık düzeyini artırdığı ifade edilebilir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın Yapısal Eşitlik Modeli ile açıklanacak alt problemleri şu şekilde ifade edilmiştir:

1. İşlevsel olmayan bilişler internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
2. Durumsal tetikleyiciler internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
3. İnternet kullanım süresi internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
4. Psikopatoloji internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili midir?
5. Durumsal tetikleyiciler, işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili midir?
6. İnternet kullanım süresi, işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili midir?
7. Psikopatoloji, işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkili midir?

Araştırmanın yukarıdaki alt problemlerine yanıt aramak amacıyla öncelikle araştırmanın Yapısal Eşitlik Modeline ilişkin ön analizler yapılmıştır. Bu bulgular 4.3.1'de yer almaktadır. Ardından sırasıyla modelin betimlenmesi, tanımlanması, ölçüm modeli ve yapısal modelin test edilmesiyle uyumun değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Ön Analizler

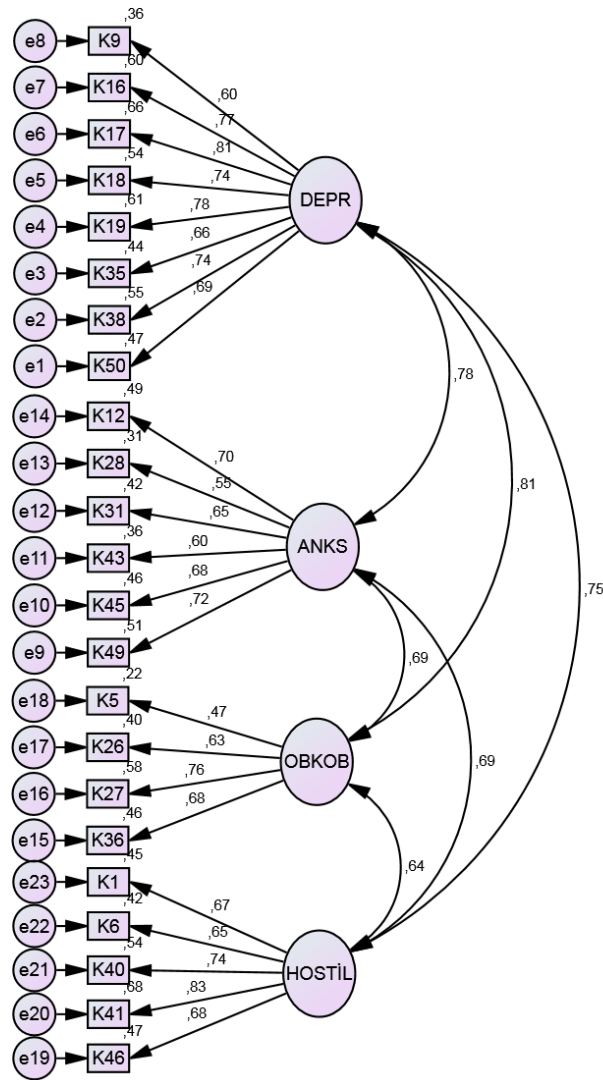
Yapısal Eşitlik Modellemesi öncesinde ölçeklerin maddelerine ait faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyon değerleri ile birlikte bu ölçeklerin Cronbach alfa değerleri incelenmiştir. KSE'nin aynı maddelerden oluşan formunun on faktörlü yapısının (Şahin ve Durak, 1994) yanı sıra beş faktörlü yapısı da (Şahin vd., 2002) sıklıkla araştırmalarda kullanılmaktadır. Bu araştırmada on faktörlü yapının depresyon, anksiyete, OKB ve hostilite boyutları kullanılmıştır. Ek olarak beş faktörlü KSE'nin 19. maddesi (ağlamaklı hissetme) depresyon boyutunda, 28. maddesi (otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahat etmekten korkma), 31. maddesi (sizi korkutuğu için bazı eşya, yer, etkinliklerden uzak kalmaya çalışma) ve 43. maddesi (kalabalıklarda rahatsızlık duyma) anksiyete boyutunda ve 1. maddesi (içinizdeki sınırlılık ve titreme hali) hostilite boyutunda değerlendirilmiştir. Ayrıca 13, 15 ve 32. maddelerin düşük faktör yüklerine sahip oldukları ($< .30$) tespit edildiğinden bu maddeler ilgili boyutlardan çıkarılmıştır.

İBÖ'nün 5. maddesi (ne sıklıkla bir işe başlamadan önce e-postanızı/e-mailinizi denetlersiniz?) madde toplam korelasyon değeri düşük olduğu ($< .30$) için ölçekten çıkarılmıştır. İBDÖ'nün 31. maddesi (internetten kaygılarımdan uzaklaşabiliyorum) dikkat dağıtma boyutunda ve 35. maddesi (interneti bu kadar çok kullanmayı bırakamam beni rahatsız ediyor) azalmış dürtü kontrolü boyutunda değerlendirilmiştir. Ayrıca İBDÖ'nün 12. maddesinin, madde toplam korelasyon değerinin düşük olması ($< .30$) sebebiyle ölçekten çıkarılmıştır ve yine bu ölçekte de faktör yük değerleri düşük olan ($< .30$) maddeler ilgili boyutlardan çıkarılarak analizlere devam edilmiştir.

Bu işlemler sonucunda KSE'nin .93, İBÖ'nün .89 ve İBDÖ'nün .90 Cronbach alfa değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapısal Eşitlik Modeli analizlerine geçilmeden önce kullanılan ölçeklerin araştırmanın örneklemindeki faktör yapılarının doğrulanmasına yönelik doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizlerine ilişkin bulgular ilgili başlıklarla sunulmuştur.

4.3.1.1. Kısa Semptom Envanteri (KSE) Doğrulayıcı Faktör Analizi

KSE'nin Depresyon, Hostilite, OKB ve Anksiyete boyutlarının yapı geçerliğini incelemeye yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, test edilmiş olan modelin yeterli düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu (RMSEA= .068, GFI= .90, CFI= .91, NFI= .90, IFI= .91, TLI= .90) görülmektedir. KSE'nin doğrulayıcı faktör analizine ait path diyagramı, standardize edilmiş katsayı değerleriyle birlikte Şekil 5'te verilmiştir.

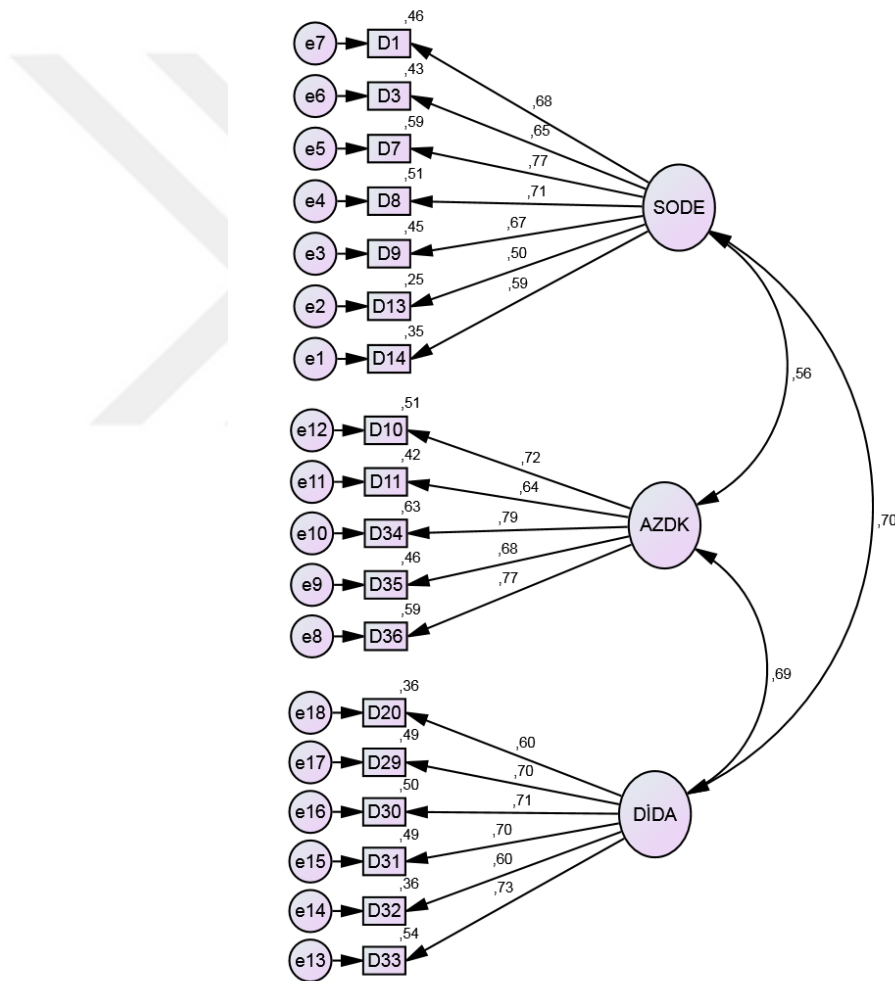

Şekil 5. KSE Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

Not. DEPR: Depresyon; ANKS: Anksiyete; OBKOB: Obsesif Kompulsif Belirti; HOSTİL: Hostilite

4.3.1.2. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi

İBDÖ'nün Sosyal Destek, Azalmış Dürtü Kontrolü ve Dikkat Dağıtma boyutlarının yapı geçerliğini incelemeye yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, test edilmiş olan modelin yeterli düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu (RMSEA= .072, GFI= .92, CFI= .91, NFI= .90, IFI= .91, TLI= .90) görülmektedir. İBDÖ'nün doğrulayıcı faktör analizine ait path diyagramı, standardize edilmiş katsayı değerleriyle birlikte Şekil 6'da verilmiştir.

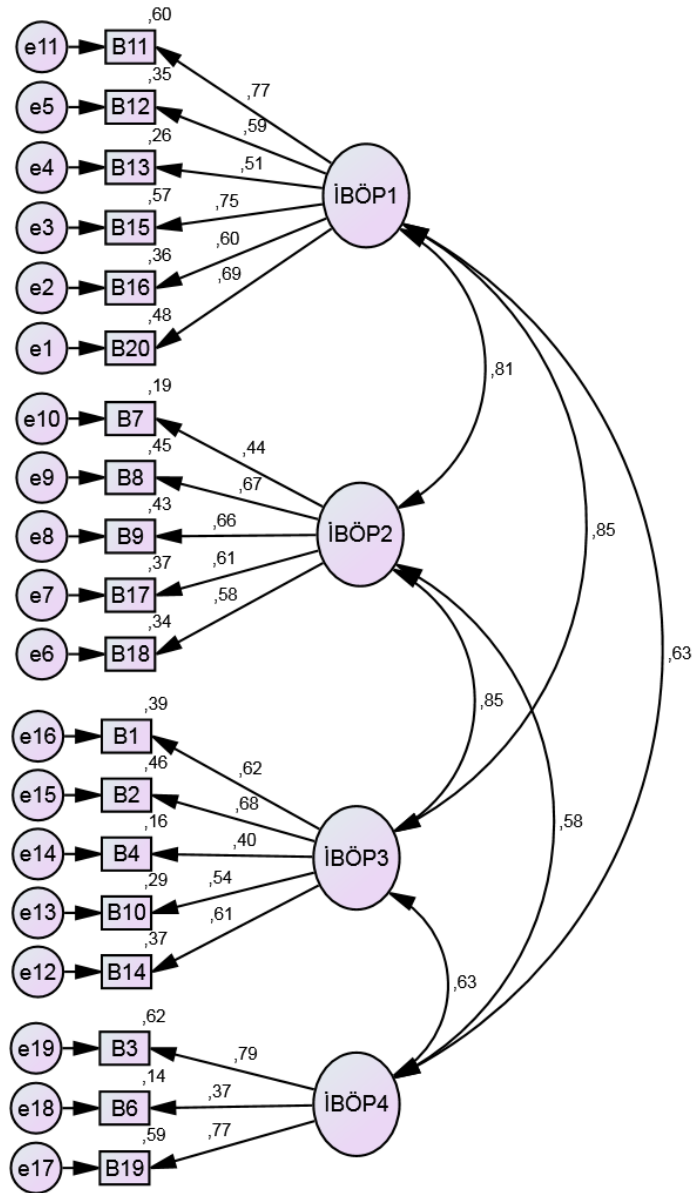

Şekil 6. İBDÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

Not. SODE: Sosyal Destek; AZDK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DİDA: Dikkat Dağıtma

4.3.1.3. İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ) Doğrulayıcı Faktör Analizi

İnternet bağımlılığına ait gizil değişkenler oluşturmak amacıyla parselleme yöntemi kullanılmıştır. Parselleme yöntemi tek boyuta sahip ölçme araçlarında ölçme hatalarını azaltmak için kullanılmaktadır (Little, Cunningham, Shahar ve Widaman, 2002; Yang, Nay ve Hoyle, 2010). Bu yöntem madde toplam korelasyonları dikkate alınarak maddelerin gruplandırılmasını ve bu gruplardan elde edilen toplam puanların gözlenen değişken olarak modelde kullanılmasını öngörmektedir (MacCallum ve Austin, 2000). Parselleme yöntemi uygulanan internet bağımlılığı ölçeği bu araştırmada dört parseliyle incelenmiştir. İBÖ'nün yapı geçerliğini incelemeye yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, test edilmiş olan modelin yeterli düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu (RMSEA= .065, GFI= .93, CFI= .90, IFI= .90) görülmüştür. İBÖ'nün doğrulayıcı faktör analizine ait path diyagramı, standardize edilmiş katsayı değerleriyle birlikte Şekil 7'de verilmiştir.

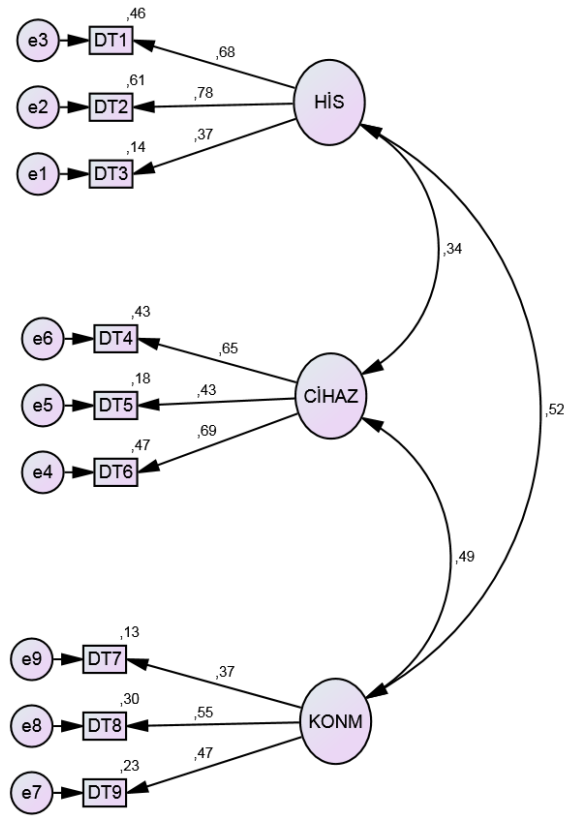

Şekil 7. İBÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

Not. İBÖP1: İBÖ Parsel 1; İBÖP2: İBÖ Parsel 2; İBÖP3: İBÖ Parsel 3; İBÖP4: İBÖ Parsel 4

4.3.1.4. Durumsal Tetikleyicileri Değerlendirme Anketi (DTDA) Doğrulayıcı Faktör Analizi

DTDA'nın yapı geçerliğini incelemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, test edilen modelin uyumuna ilişkin değerlerin yeterli düzeyde olduğu (RMSEA= .061, GFI= .98, CFI= .92, NFI= .92, IFI= .93) görülmüştür. DTDS'nin doğrulayıcı faktör analizine ait path diyagramı, standardize edilmiş katsayı değerleriyle birlikte Şekil 8'de verilmiştir.

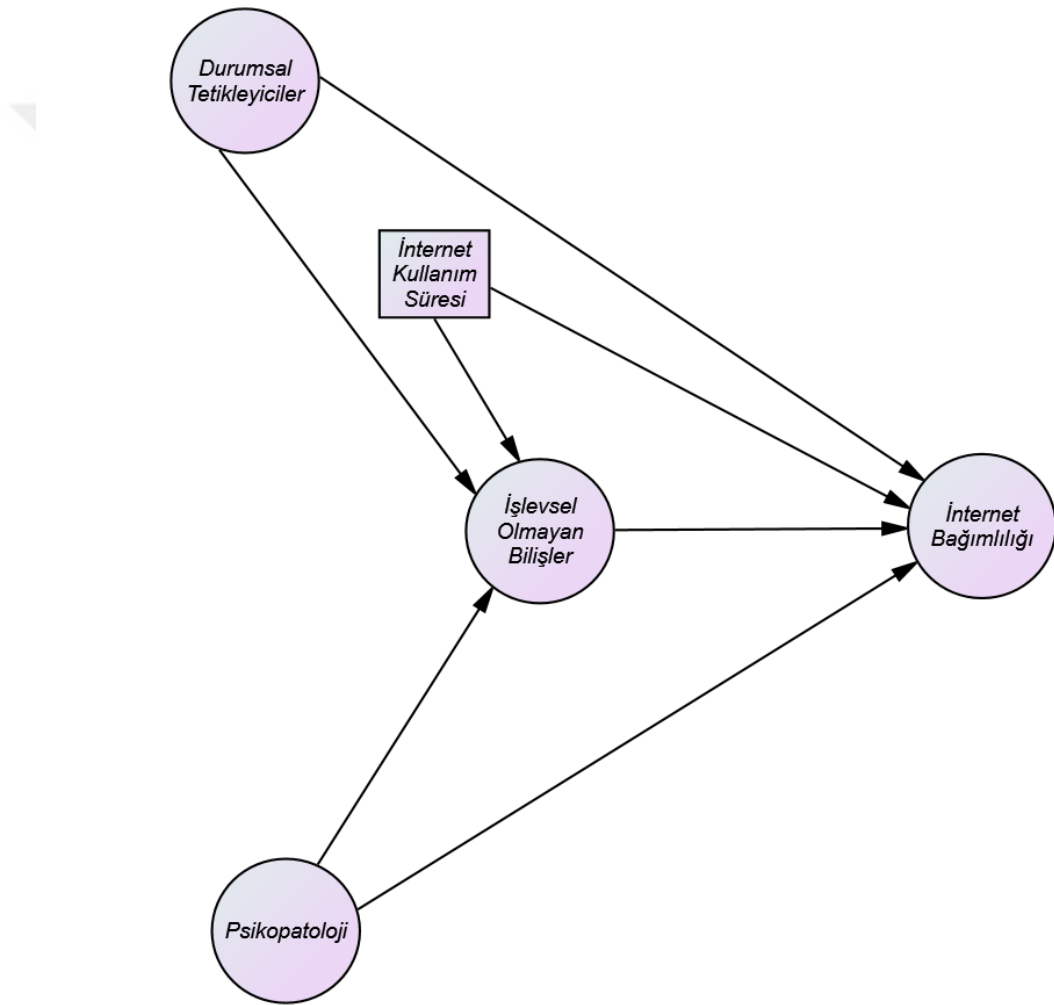

Şekil 8. DTDA Doğrulayıcı Faktör Analizi Path Diyagramı

Not. HİS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CİHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu.

4.3.2. Modeli Betimleme

Araştırmada işlevsel olmayan bilişler, internet bağımlılığı, durumsal tetikleyiciler ve psikopatoloji örtük değişkenleriyle birlikte internet kullanım süresi gözlenen değişkeni yer almaktadır. Bilişsel Davranışçı Yaklaşımaya Dayalı oluşturulan internet bağımlılık modeli Şekil 9’da betimlenmiştir.

Şekil 9. Bilişsel Davranışçı Yaklaşımaya Dayalı İnternet Bağımlılığı Modeli

Şekil 9’da görüldüğü gibi araştırmacı tarafından oluşturulan Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı İnternet Bağımlılığı Modelinde durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatolojinin hem doğrudan hem de işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığı üzerinde etkisinin olduğu öne sürülmektedir. Öne sürülen bu modele ilişkin hipotezler araştırmanın üçüncü alt probleminde belirtilen şekilde test edilmiştir.

4.3.3. Modeli Tanımlama

Oluşturulan modeli tanımlamaya yönelik durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi, psikopatoloji, işlevsel olmayan bilişler ve internet bağımlılığı arasındaki ikili ilişkiler test edilmiştir. Bu değişkenlerin ortalama değerleri ve standart sapmalarıyla birlikte ikili korelasyon değerleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>DEP</i>	<i>ANK</i>	<i>OKB</i>	<i>HOST</i>	<i>SD</i>	<i>ADK</i>	<i>DD</i>	<i>IBP1</i>	<i>IBP2</i>	<i>IBP3</i>	<i>IBP4</i>	<i>IKS</i>	<i>HIS</i>	<i>CIHAZ</i>	<i>KONUM</i>
DEP	11.12	8.75	1														
ANK	5.03	5.22	.687**	1													
OKB	6.53	4.12	.669**	.565**	1												
HOST	7.18	5.55	.665**	.575**	.539**	1											
SD	18.27	9.47	.275**	.254**	.242**	.268**	1										
ADK	16.34	8.43	.322**	.248**	.326**	.305**	.466**	1									
DD	16.94	8.92	.334**	.288**	.308**	.314**	.576**	.577**	1								
IBP1	15.85	5.55	.330**	.287**	.289**	.342**	.525**	.551**	.483**	1							
IBP2	12.40	4.40	.338**	.281**	.291**	.327**	.375**	.631**	.456**	.645**	1						
IBP3	14.34	4.01	.353**	.261**	.303**	.344**	.454**	.513**	.443**	.661**	.603**	1					
IBP4	5.67	2.60	.247**	.265**	.189**	.223**	.409**	.375**	.389**	.526**	.493**	.508**	1				
IKS	1.94	.91	.140**	.090**	.071**	.181**	.260**	.277**	.197**	.366**	.266**	.426**	.289**	1			
HIS	1.46	1.04	.089**	.065**	.102**	.131**	.224**	.129**	.198**	.239**	.186**	.297**	.193**	.105**	1		
CIHAZ	2.28	.91	.120**	.092**	.086**	.135**	.140**	.111**	.151**	.246**	.174**	.223**	.142**	.109**	.281**	1	
KONUM	1.35	.93	.061**	.104**	.068**	.121**	.152**	.109**	.111**	.156**	.139**	.166**	.139**	.034	.317**	.273**	1

** $p < .01$ * $p < .05$

Not. DEP: Depresyon; ANK: Anksiyete; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk; HOST: Hostilite; SD: Sosyal Destek; ADK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DD: Dikkat Dağıtma; IBP1: İnternet Bağımlılığı Parsel 1; IBP2: İnternet Bağımlılığı Parsel 2; IBP3: İnternet Bağımlılığı Parsel 3; IBP4: İnternet Bağımlılığı Parsel 4; IKS: İnternet Kullanım Süresi; HIS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CIHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONUM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu; IKS: İnternet Kullanım Süresi.

Araştırmanın yapısal eşitlik modelinde kullanılan tüm değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonları hesaplanmıştır. Değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyon değerleri incelenmiştir.

Depresyon ile anksiyete ($r = .69^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile OKB arasında ($r = .67^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile hostilete ($r = .66^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile sosyal destek ($r = .27^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile azalmış dürtü kontrolü ($r = .32^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile dikkat dağınıklık ($r = .33^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .33^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .34^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile a internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .35^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .25^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile internet kullanım süresi ($r = .14^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile his ($r = .09^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile cihaz özellikleri ($r = .12^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, depresyon ile konum özellikleri ($r = .06^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Anksiyete ile OKB arasında ($r = .56^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile hostilete ($r = .57^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile sosyal destek ($r = .25^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile azalmış dürtü kontrolü ($r = .25^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile dikkat dağınıklık ($r = .29^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .29^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .28^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .26^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .26^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile internet kullanım süresi ($r = .09^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile his ($r = .06^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile cihaz özellikleri ($r = .09^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, anksiyete ile konum özellikleri ($r = .10^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

OKB ile hostilete ($r = .54^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile sosyal destek ($r = .24^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile azalmış dürtü kontrolü ($r = .33^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile dikkat dağıtma ($r = .31^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .29^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .21^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .30^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .19^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile internet kullanım süresi ($r = .07^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile his ($r = .10^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile cihaz özellikleri ($r = .09^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, OKB ile konum özellikleri ($r = .07^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Hostilite ile sosyal destek ($r = .27^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile azalmış dürtü kontrolü ($r = .30^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile dikkat dağıtma ($r = .31^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .34^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .33^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .34^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .22^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile internet kullanım süresi ($r = .18^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile his ($r = .13^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile cihaz özellikleri ($r = .13^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, hostilete ile konum özellikleri ($r = .12^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Sosyal destek ile azalmış dürtü kontrolü ($r = .47^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile dikkat dağıtma ($r = .58^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .52^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .37^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .45^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .41^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile internet kullanım süresi ($r = .26^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile his ($r = .22^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir

ilişki, sosyal destek ile cihaz özellikleri ($r = .14^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, sosyal destek ile konum özellikleri ($r = .15^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Azalmış dürtü kontrolü ile dikkat dağıtma ($r = .58^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .55^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .63^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .51^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .37^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile internet kullanım süresi ($r = .28^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile his ($r = .13^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile cihaz özellikleri ($r = .11^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, azalmış dürtü kontrolü ile konum özellikleri ($r = .11^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

Dikkat dağıtma ile internet bağımlılığı parsel 1 ($r = .48^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .46^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .44^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .39^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile internet kullanım süresi ($r = .20^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile his ($r = .20^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile cihaz özellikleri ($r = .15^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, dikkat dağıtma ile konum özellikleri ($r = .11^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

İnternet bağımlılığı parsel 1 ile internet bağımlılığı parsel 2 ($r = .64^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 1 ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .66^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 1 ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .52^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 1 ile internet kullanım süresi ($r = .37^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 1 ile his ($r = .24^{**}, p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet

bağımlılığı parsel 1 ile cihaz özellikleri ($r = .25^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 1 ile konum özellikleri ($r = .16^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

İnternet bağımlılığı parsel 2 ile internet bağımlılığı parsel 3 ($r = .60^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 2 ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .49^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 2 ile internet kullanım süresi ($r = .27^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 2 ile his ($r = .19^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 2 ile cihaz özellikleri ($r = .17^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 2 ile konum özellikleri ($r = .14^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

İnternet bağımlılığı parsel 3 ile internet bağımlılığı parsel 4 ($r = .51^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 3 ile internet kullanım süresi ($r = .43^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 3 ile his ($r = .30^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 3 ile cihaz özellikleri ($r = .22^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 3 ile konum özellikleri ($r = .17^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

İnternet bağımlılığı parsel 4 ile internet kullanım süresi ($r = .30^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 4 ile his ($r = .20^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 4 ile cihaz özellikleri ($r = .14^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet bağımlılığı parsel 4 ile konum özellikleri ($r = .14^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir.

İnternet kullanım süresi ile his ($r = .10^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, internet kullanım süresi ile cihaz özellikleri ($r = .11^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, his ile cihaz özellikleri ($r = .28^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki, his ile konum özellikleri ($r = .32^{**}$, $p < .01$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. İnternet kullanım süresi ile konum özellikleri ($r = .03^{**}$, $p > .01$) arasında ise ilişki olmadığı görülmektedir.

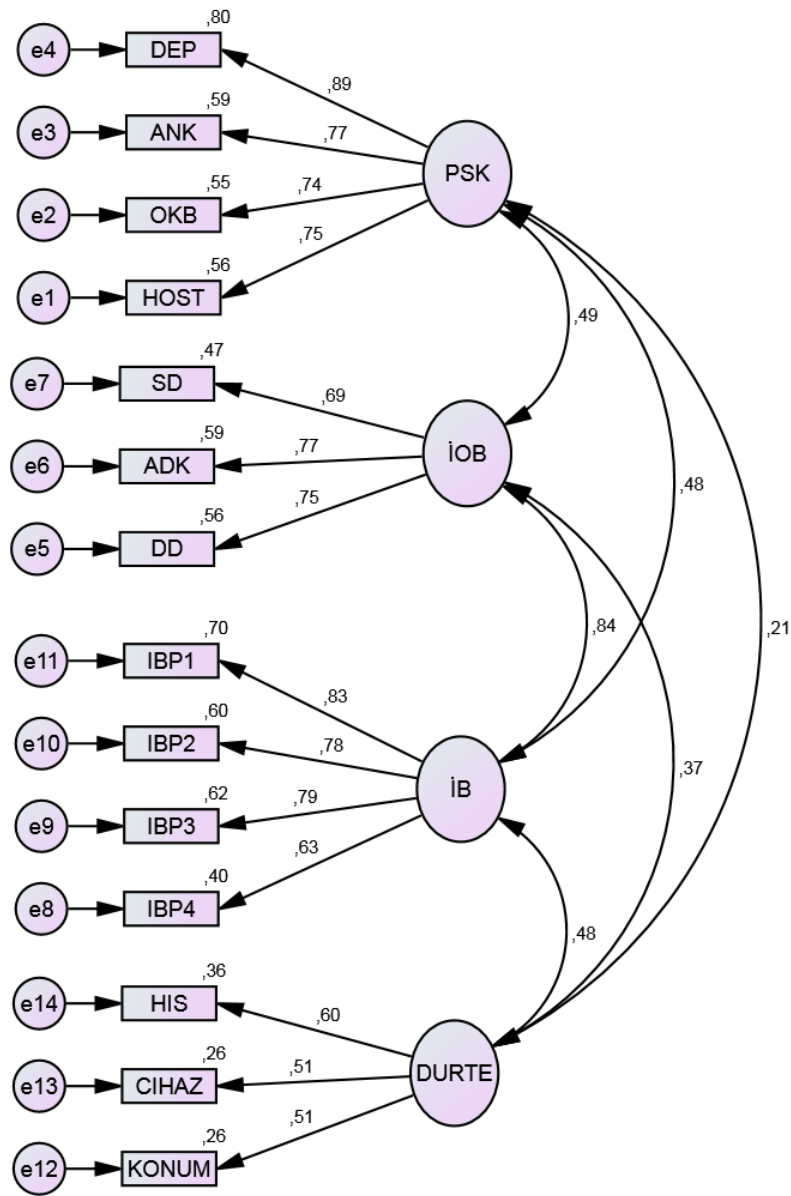
4.3.4. Uyumu Test Etme

Yapısal eşitlik modeli analizlerinin temel amacı, önceden belirlenmiş olan ilişki örüntülerinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığını ortaya koymaktır (Şimşek, 2007). Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) açıklayıcı olmaktan çok, büyük ölçüde doğrulayıcı tekniklerden oluşmaktadır. YEM’de araştırmacılar “uygun bir model” bulmak yerine, “bu model geçerli midir?” sorusunun cevabını aramaktadırlar (Cudeck, Jöreskog, Sörbom ve Du-Toit 2001; Kline, 2005; Çokluk vd., 2010).

Yapısal eşitlik modellemelerinde, öncelikle ölçüm modelinin ardından da yapısal modelin ele alındığı iki aşamalı yaklaşım sıklıkla önerilmektedir (Şimşek, 2007). Öncelikle ölçüm modeli ile gözlenen değişkenlerin, örtük değişkenlerin güvenilir göstergeleri olup olmadığı test edilecektir. Ölçüm modelinin veriye uyumu değerlendirildikten sonra yapısal modelin testine geçilecektir. Yapısal modelin test edilirken öncelikle Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı İnternet Bağımlılığı modelinde durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatoloji ile internet bağımlılığı ilişkisindeki doğrudan etkiler test edilecektir. Ardından işlevsel olmayan bilişler modele dahil edilerek, durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide işlevsel olmayan bilişlerin aracılık rolü değerlendirilecektir. Son olarak aracılık etkilerinin olması durumunda bu aracı ilişkilerin anlamlılığını belirlemek amacıyla Sobel testi yapılarak nihai modele ulaşılmaya çalışılacaktır.

4.3.4.1 Ölçüm Modelini Test Etme

Yapısal eşitlik modellemelerinde sıklıkla önerilen iki aşamalı yaklaşım gereği, öncelikle ölçüm modeli ve sonrasında yapısal model test edilmiştir (Çokluk vd., 2010). Ölçüm modeliyle gözlenen değişkenlerin, örtük değişkenlerin güvenilir göstergeleri olup olmadığı test edilmektedir (Şimşek, 2007). Ölçüm modeline ait path diyagramı Şekil 10’da, path diyagramında yer alan standardize edilmiş yol katsayılarının anlamlılığına ilişkin T değerleri Tablo 11’de ve modelin uyum iyiliği değerleri Tablo 12’de verilmiştir.

Şekil 10. Ölçüm Modeli Path Diyagramı

Not. DEP: PSK: Psikopatoloji; Depresyon; ANK: Anksiyete; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk; HOST: Hostilite; İOB: İşlevsel Olmayan Bilişler; SD: Sosyal Destek; ADK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DD: Dikkat Dağıtma; İB: İnternet Bağımlılığı; IBP1: İnternet Bağımlılığı Parsel 1; IBP2: İnternet Bağımlılığı Parsel 2; IBP3: İnternet Bağımlılığı Parsel 3; IBP4: İnternet Bağımlılığı Parsel 4; İKS: İnternet Kullanım Süresi; DURTE: Durumsal Tetikleyiciler; HIS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CIHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONUM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu; İKS: İnternet Kullanım Süresi.

Şekil 10 incelendiğinde standardize yol katsayılarının .51 ile .89 arasında yer aldığı ve genel olarak .70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durum ölçüm modelinin veri ile uyumlu bir model oluşturduğuna işaret etmektedir. Ölçüm modeline ilişkin standart hata ve T değerleri Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Ölçüm Modeline İlişkin Faktör Yükleri, Standart Hata ve T Değerleri

Gizil ve Gözlenen Değişkenler	<i>Std. Hata</i>		<i>Standardize Faktör Yük Değerleri</i>
	<i>Değeri</i>	<i>T Değeri</i>	
PSİKOPATOLOJİ			
Depresyon	0.05	40.10	0.89
Anksiyete	0.03	35.17	0.76
OKB	0.02	34.08	0.74
*Hostilite	-	-	0.75
İŞLEVSEL OLMAYAN BİLİŞLER			
Sosyal Destek	0.03	29.62	0.68
Azalmış Dürtü Kontrolü	0.03	32.78	0.77
*Dikkat Dağıtma	-	-	0.75
İNTERNET BAĞIMLILIĞI			
Parsel 1	0.09	30.88	0.83
Parsel 2	0.07	29.44	0.78
Parsel 3	0.06	29.74	0.79
*Parsel 4	-	-	0.63
DURUMSAL TETİKLEYİCİLER			
His	0.10	13.28	0.60
Cihaz Özellikleri	0.08	13.03	0.51
*Konum Özellikleri	-	-	0.51

**Buradaki yol katsayıları tahmin amacıyla 1'e eşitlenmiştir (p < .001)*

Not. DEP: PSK: Psikopatoloji; Depresyon; ANK: Anksiyete; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk; HOST: Hostilite; İOB: İşlevsel Olmayan Bilişler; SD: Sosyal Destek; ADK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DD: Dikkat Dağıtma; İB: İnternet Bağımlılığı; IBP1: İnternet Bağımlılığı Parsel 1; IBP2: İnternet Bağımlılığı Parsel 2; IBP3: İnternet Bağımlılığı Parsel 3; IBP4: İnternet Bağımlılığı Parsel 4; İKS: İnternet Kullanım Süresi; DURTE: Durumsal Tetikleyiciler; HIS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CİHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONUM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu; İKS: İnternet Kullanım Süresi.

Anlamli ilişkilerin belirlenebilmesi amacıyla T değerleri incelenmiştir ($> 1,96$). Örtük değişkenlerden gözlenen değişkenlere giden yolların tamamının .001 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Tüm bu bulgularla gözlenen değişkenlerin tümünün gizil değişkenlerin güvenilir göstergeleri olduğu belirlenmiştir. Tablo 12’de ölçüm modelinin uyum iyiliği değerleri verilmiştir.

Tablo 12

Ölçüm Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İndeksi	İyi Uyum	Yeterli Uyum	Uyum İyiliği Değeri
RMSEA	$.00 \leq \text{RMSEA} \leq .05$	$.05 \leq \text{RMSEA} \leq .08$.06
GFI	$.90 \leq \text{GFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{GFI} \leq .95$.96
CFI	$.90 \leq \text{CFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{CFI} \leq .95$.95
NFI	$.90 \leq \text{NFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{NFI} \leq .95$.95
IFI	$.90 \leq \text{IFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{IFI} \leq .95$.95
TLI	$.90 \leq \text{TLI} \leq 1$	$.90 \leq \text{TLI} \leq .95$.94

(Byrne, 1998; Hoyle ve Panter, 1995; Ullman, 2006; Baumgartner ve Homburg, 1996; Browne ve Cudeck, 1993)

Tablo 12’de yer alan ölçüm modeli sonucunda oluşan uyum iyiliği değerleri incelendiğinde RMSEA = .61 ve TLI = .94 değerlerinin yeterli uyum düzeyinde ve GFI = .96, CFI = .95, NFI = .95 ve IFI = .95 değerlerinin ise iyi uyum düzeyinde olduğu görölmektedir. Bu değerler ölçüm modelinin bir bütün olarak veri tarafından desteklendiğini göstermektedir. Bu bulgularla ölçüm modeli doğrulanmıştır.

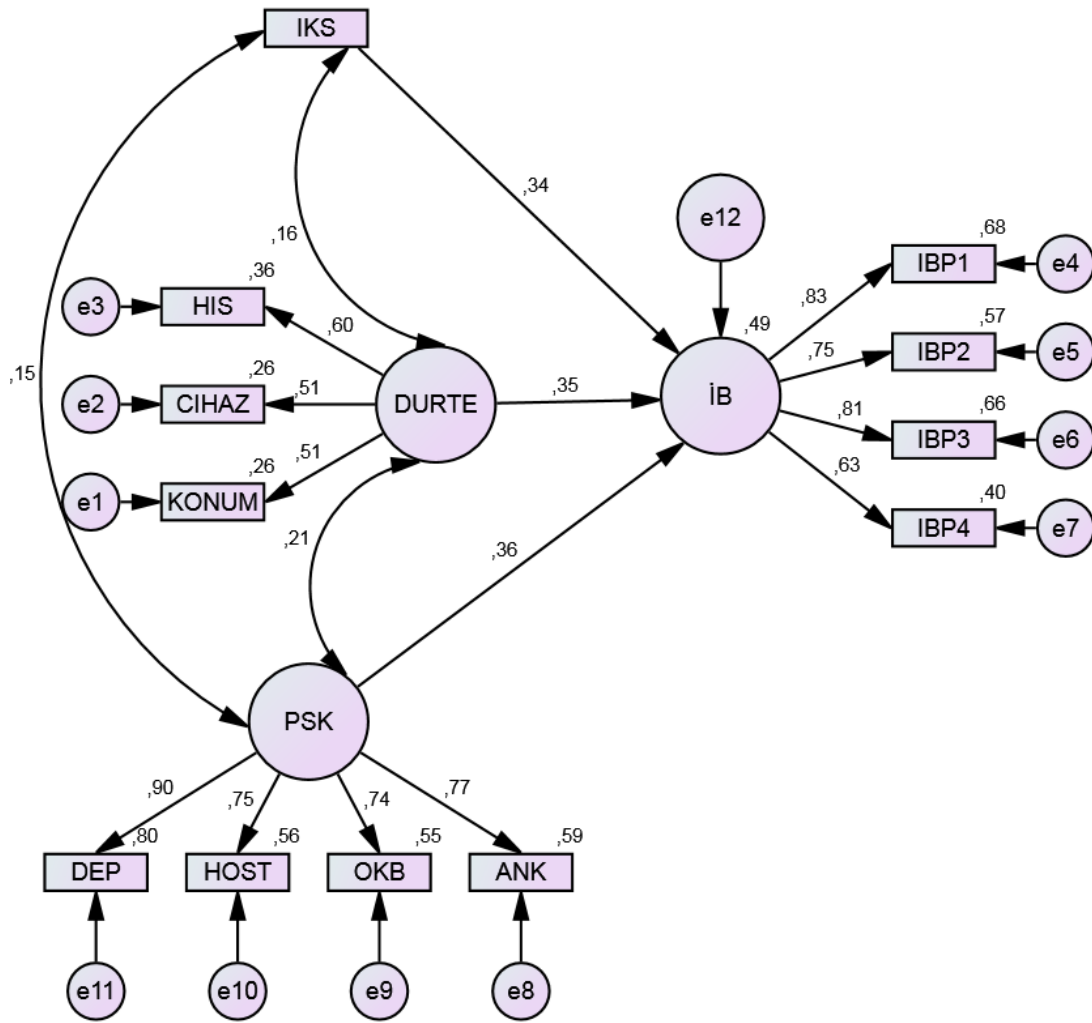
4.3.4.2. Yapısal Modeli Test Etme

Araştırmanın öne sürölen modeline ilişkin hipotezler ile birlikte bu modelin veriyle yeterli düzeyde uyum gösterip göstermediği test edilmiştir. Öncelikle Bilişsel Davranışçı Yaklaşıma Dayalı İnternet Bağımlılığı Modelinde öne sürölen doğrudan ilişkilerin olduğu model, ardından da dolaylı ilişkilerin olduğu model test edilmiştir. Aracılık etkilerinin anlamlılığına ilişkin yapılan Sobel testi ile modeldeki aracılık ilişkilerinin anlamlılığı incelenerek nihai modele ulaşılmaya çalışılmıştır.

Değişkenler arasındaki aracılık ilişkisinin ispat edilebilmesi için bazı koşulların sağlanması gerekmektedir. Baron ve Kenny (1986) bu koşulları şu şekilde sıralamıştır:

1. Bağımsız değişkenin (durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi, psikopatoloji) bağımlı değişken (internet bağımlılığı) üzerinde etkisi olmalıdır.
2. Bağımsız değişkenin (durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi, psikopatoloji) aracı değişken (işlevsel olmayan bilişler) üzerinde etkisi olmalıdır.
3. Aracı değişkenin (işlevsel olmayan bilişler) bağımlı değişken (internet bağımlılığı) üzerinde etkili olmalıdır.
4. Aracı değişken (işlevsel olmayan bilişler) bağımsız değişkenle (durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi, psikopatoloji) birlikte analize dahil edildiğine, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi düşerken (veya bu ilişki istatistiksel olarak anlamsızlaşır), aracı değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olmalıdır.

Bu koşulların ispatı için öncelikle dışsal (exogenous) değişkenler (durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatoloji) ile içsel (endogenous) değişken (internet bağımlılığı) arasındaki doğrudan ilişkilerin olduğu model, ardından da dışsal (exogenous) değişkenler (durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatoloji) ile içsel (endogenous) değişken (internet bağımlılığı) arasında aracı (mediator) değişken (işlevsel olmayan bilişler) tarafından sağlanan aracılık ilişkisinin olduğu model test edilmiştir. Doğrudan ilişkilerin test edildiği model diyagramı Şekil 11’de, işlevsel olmayan bilişlerin de dahil edilerek aracılık etkisinin test edildiği model diyagramı ise Şekil 12’de verilmiştir.

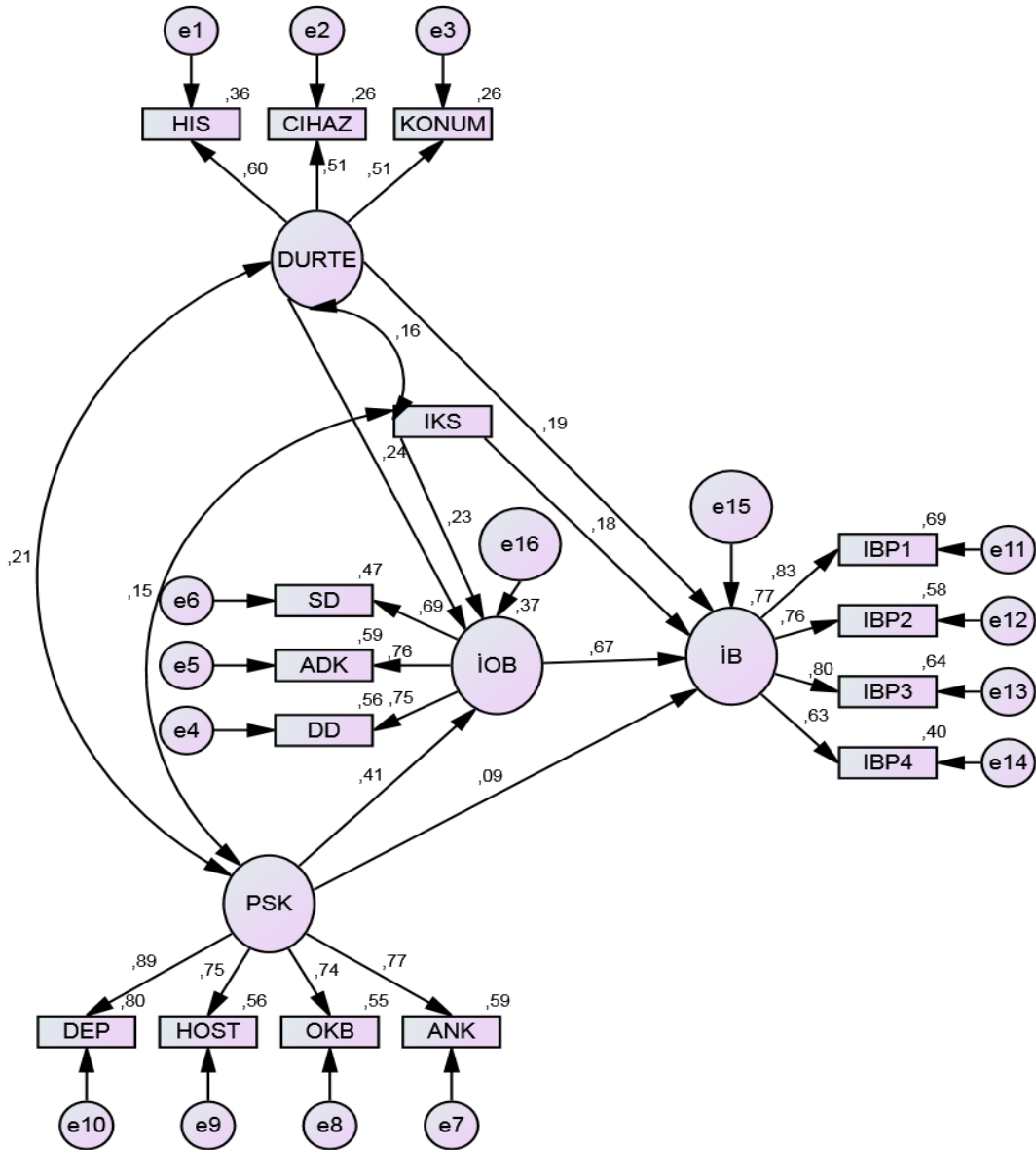

Şekil 11. Doğrudan İlişkilerin Test Edildiği Modelin Path Diyagramı

Not. PSK: Psikopatoloji; DEP: Depresyon; ANK: Anksiyete; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk; HOST: Hostilite; İOB: İşlevsel Olmayan Bilişler; SD: Sosyal Destek; ADK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DD: Dikkat Dağıtma; IBP1: İnternet Bağımlılığı Parsel 1; IBP2: İnternet Bağımlılığı Parsel 2; IBP3: İnternet Bağımlılığı Parsel 3; IBP4: İnternet Bağımlılığı Parsel 4; IKS: İnternet Kullanım Süresi; DURTE: Durumsal Tetikleyiciler; HIS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CIHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu; IKS: İnternet Kullanım Süresi.

Şekil 11’de durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki tüm yolların (paths) anlamlı olduğu ($p < .001$) ve oluşan bu modelin iyi düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir (RMSEA = .047, GFI = .98, CFI = .97, NFI = .97, IFI = .97 ve TLI = .97). Doğrudan etkilerin yer aldığı bu modele

işlevsel olmayan bilişler aracı (mediator) değişkeni dahil edilerek araştırmanın öne sürülen modeli test edilmiştir. Bu modele ilişkin path diyagramı Şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 12. İşlevsel Olmayan Bilişlerin Aracılığıyla Açıklanan Modelin Path Diyagramı

Not. PSK: Psikopatoloji; DEP: Depresyon; ANK: Anksiyete; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk; HOST: Hostilite; İOB: İşlevsel Olmayan Bilişler; SD: Sosyal Destek; ADK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DD: Dikkat Dağıtma; IBP1: İnternet Bağımlılığı Parsel 1; IBP2: İnternet Bağımlılığı Parsel 2; IBP3: İnternet Bağımlılığı Parsel 3; IBP4: İnternet Bağımlılığı Parsel 4; IKS: İnternet Kullanım Süresi; DURTE: Durumsal Tetikleyiciler; HIS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CIHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu; IKS: İnternet Kullanım Süresi.

Şekil 11 ve Şekil 12 incelendiğinde bu modellerdeki tüm yolların (paths) istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < .001$). Bu bulgular Baron ve Kenny'nin (1986) 4 kriterinden ilk 3 kriterin karşılandığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra durumsal tetikleyiciler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki başlangıçta .35 düzeyinde iken, işlevsel olmayan bilişlerin modele aracı değişken olarak eklenmesiyle bu ilişkinin .19 düzeyine gerilediği; ancak bu yolun halen anlamlılığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. İnternet kullanım süresi ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki başlangıçta .34 düzeyinde iken, işlevsel olmayan bilişlerin modele aracı değişken olarak eklenmesiyle bu ilişkinin .18 düzeyine gerilediği; ancak bu yolun halen anlamlılığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki başlangıçta .35 düzeyinde iken, işlevsel olmayan bilişlerin modele aracı değişken olarak eklenmesiyle bu ilişkinin .09 düzeyine gerilediği; ancak bu yolun halen anlamlılığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Bu bulgularla da son kriterin işleyip işlemediği belirlenmiştir. Doğrudan ve dolaylı ilişkilerin olduğu bu modelin yeterli düzeyde uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu bulunmuştur (RMSEA = .063, GFI = .95, CFI = .95, NFI = .94, IFI = .95 ve TLI = .93).

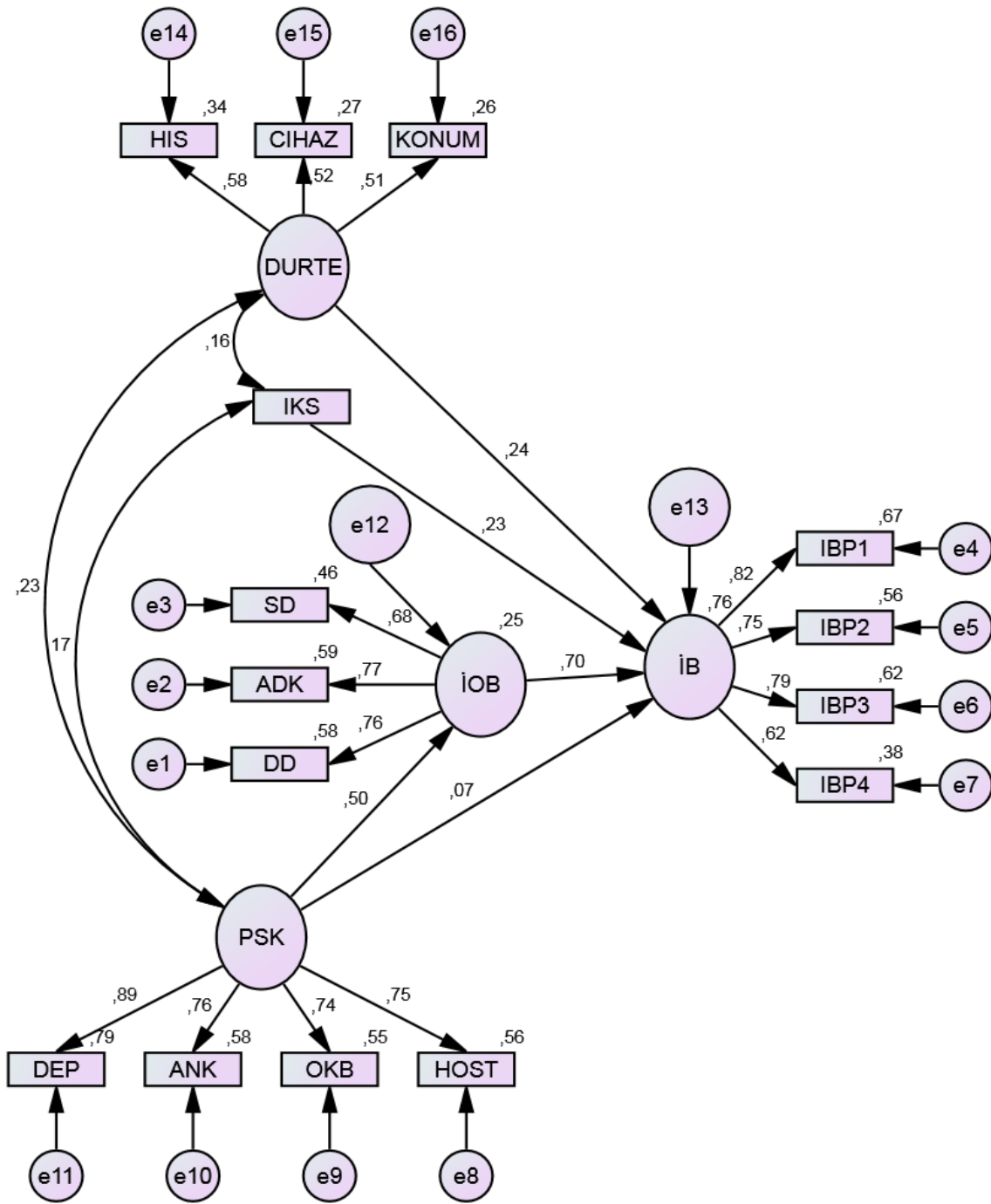
Bu sonuçlara göre durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatoloji ile internet bağımlılığı ilişkisinde işlevsel olmayan bilişlerin aracılık etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Aracı değişkenin modele eklenmesiyle bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin hala anlamlılığını sürdürmesiyle birlikte aradaki ilişki düzeyinde düşüşün meydana gelmesi koşulunda, söz konusu ilişkide aracı değişkenin kısmi aracılık ettiğinden bahsedilebilir; ancak meydana gelen bu düşüşün anlamlı düzeyde olmadığı koşulda ise kısmi aracılık etkisinden bahsedilemez (Baron ve Kenny, 1986; Şimşek, 2007).

İşlevsel olmayan bilişlerin modele dahil edilmesiyle durumsal tetikleyiciler, internet kullanım süresi ve psikopatolojinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinde yaşanan değişimin anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla Sobel Testi yapılmıştır. Aracılık ilişkilerinin incelendiği araştırmalarda sıklıkla kullanılan Sobel Testinin temel mantığı, modelde yer alan değişkenlere ait regresyon ağırlıkları ile değişkenler arasındaki ilişkilere ait standart hataları hesaba katılarak, regresyon katsayısındaki değişimin (düşüşün) anlamlılığının değerlendirilmesidir (Preacher ve Leonardelli, 2001; Preacher ve Hayes, 2004). Bu değişimin (düşüşün) anlamlı olmadığı tespit edildiğinde kısmi aracılıktan

bahsedilememektedir (Sobel, 1982). Sobel Testinde anlamlılık Z skor katsayısıyla belirlenmektedir; bu skorun 1.93'den büyük ve p değerinin de anlamlı olması gerekmektedir (Frazier, Tix ve Baron, 2004). Bu değerlerin hesaplanması, aracılık ilişkisine yönelik araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir sobel testi hesaplama web sayfasında gerçekleştirilmiştir (<http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm>).

Sobel Testi sonuçları, durumsal tetikleyiciler için $Z = 0.693$, $p = 0.488$; internet kullanım süresi için $Z = 1.401$, $p = 0.161$; psikopatoloji için $Z = 9.170$, $p = 0.00$ şeklinde bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, yalnızca psikopatolojiye ait ilişki değerinde meydana gelen düşüş anlamlıdır ($p < .001$); durumsal tetikleyiciler ve internet kullanım süresine ait değerler anlamlı değildir ($p > .001$). Psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye işlevsel olmayan bilişlerin kısmi aracılık ettiği söylenebilirken; durumsal tetikleyiciler ve internet kullanım süresi ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye işlevsel olmayan bilişlerin kısmi bir aracılık etkisinden bahsedilememektedir.

Aracılık etkilerinin tespit edilmesinin ardından durumsal tetikleyiciler ve internet kullanım süresi ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin doğrudan, psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin ise bir kısmı doğrudan diğer bir kısmı ise işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla gerçekleştiği model test edilerek nihai modele ulaşılmaya çalışılmıştır. Oluşan bu modeldeki tüm yolların (paths) anlamlı olduğu ($p < .001$) ve yeterli düzeyde uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgularla birlikte araştırmanın nihai modeline ulaşılmıştır. Nihai modele ait path diyagramı Şekil 13'te ve uyum iyiliği değerleri Tablo 13'te verilmiştir.

Şekil 13. Nihai Model Path Diyagramı

Not. PSK: Psikopatoloji; DEP: Depresyon; ANK: Anksiyete; OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk; HOST: Hostilite; İOB: İşlevsel Olmayan Bilişler; SD: Sosyal Destek; ADK: Azalmış Dürtü Kontrolü; DD: Dikkat Dağıtma; IBP1: İnternet Bağımlılığı Parsel 1; IBP2: İnternet Bağımlılığı Parsel 2; IBP3: İnternet Bağımlılığı Parsel 3; IBP4: İnternet Bağımlılığı Parsel 4; IKS: İnternet Kullanım Süresi; DURTE: Durumsal Tetikleyiciler; HIS: Durumsal Tetikleyicilerin His Boyutu; CIHAZ: Durumsal Tetikleyicilerin Cihaz Özellikleri Boyutu; KONUM: Durumsal Tetikleyicilerin Konum Özellikleri Boyutu; IKS: İnternet Kullanım Süresi.

Şekil 13'te yer alan araştırmanın nihai modelindeki tüm yolların (paths) istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < .001$) belirlenmiştir. Bu bulguya göre internet kullanım süresi ve durumsal tetikleyicilerin internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkisinin olduğu, psikopatolojinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin büyük bir kısmı işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla bir kısmı ise doğrudan gerçekleştiği görülmektedir. Araştırmanın nihai modeline ait uyum iyiliği değerleri Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Nihai Model Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İndeksi	<i>İyi Uyum</i>	<i>Yeterli Uyum</i>	<i>Uyum İyiliği Değeri</i>
RMSEA	$.00 \leq \text{RMSEA} \leq .05$	$.05 \leq \text{RMSEA} \leq .08$.071
GFI	$.90 \leq \text{GFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{GFI} \leq .95$.94
CFI	$.90 \leq \text{CFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{CFI} \leq .95$.93
NFI	$.90 \leq \text{NFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{NFI} \leq .95$.93
IFI	$.90 \leq \text{IFI} \leq 1$	$.90 \leq \text{IFI} \leq .95$.93
TLI	$.90 \leq \text{TLI} \leq 1$	$.90 \leq \text{TLI} \leq .95$.91

(Byrne, 1998; Hoyle ve Panter, 1995; Ullman, 2006; Baumgartner ve Homburg, 1996; Browne ve Cudeck, 1993)

Bir modelin eldeki veriyle uyumluluğunu test etmede Chi-Square (χ^2), Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA), Goodness of Fit Index (GFI), Comparative Fit Index (CFI), Normed Fit Index (NFI), Incremental Fit Index (IFI) ve Non-normed Fit İndex (NNFI-TLI) gibi uyum iyiliği indeksleri bulunmaktadır. Chi-Square (χ^2) özellikle örneklem büyüklüğüne ($N > 200$) aşırı duyarlı oluşu ve büyük örneklerde modellerin uyum iyiliğine yönelik gerçekçi değerler sunamamasından dolayı birçok yeni uyum iyiliği istatistiği geliştirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007; Thompson, 2004; Şencan, 2005; Brown ve Moore, 2012). Goodness of Fit Index (GFI) bu amaçla geliştirilen ilk uyum iyiliği indeksidir ve modelin genel uyum iyiliğini test eder (Munro, 2005; Çokluk vd., 2012). Jöreskog ve Sörbom tarafından geliştirilen GFI, Chi-Square (χ^2)'ye alternatif olarak model uyumunun örneklem büyüklüğünden bağımsız şekilde değerlendirilebilmesi için geliştirilmiştir (Çokluk vd., 2012). GFI uyum iyiliği indeksi 0 ile 1 arasında değişmektedir ve örneklem büyüklüğüne

çok duyarlı olduğu için büyük örneklerde daha uyumlu değerler vermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007; Lomax ve Schumacker, 2004).

Uyum iyiliği istatistikleri içerisinde Root Mean Square Error Of Approximation (RMSEA) güven aralığını sağlama, örneklem büyüklüğünden bağımsız tahminlerde bulunma ve aynı zamanda yorumlama kolaylığı sunma açısından önemli bir uyum iyiliği istatistiğidir (Kelloway, 1998). Bunların yanı sıra RMSEA serbestlik derecesini de dikkate alarak modelin karmaşıklığından da etkilenmemektedir (Jöreskog ve Sörbom, 2001; Byrne, 1998). RMSEA değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir; 0'a yakın olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (Thompson, 2004; Brown ve Moore, 2012).

Comperative Fit Index (CFI), artmalı uyum indeksleri içerisinde ele alınmaktadır. Serbestlik derecesi ve örneklem büyüklüğünü dikkate alarak model uyumunu değerlendirmektedir. Modelin uyumunu, değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığını varsayan ve genellikle bağımsızlık modeli veya yokluk modeli (null) olarak isimlendirilen temel bir modelle karşılaştırarak değerlendirmektedir. CFI değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir; bu değer 1'e yakın olması mükemmel uyuma, 0'a yakın olması ise uyumsuzluğa işaret etmektedir.

Bentler ve Bonett tarafından önerilen indekse Hu ve Bentler'in (1999) son halini vererek oluşturduğu Normed Fit Index (NFI), artmalı uyum indeksleriyle aynı şekilde hareket eder ve Chi-Square (Ki-kare) dağılımının gerektirdiği varsayımlara uyma zorunluluğu olmadan modeli değerlendirir. Serbestlik derecesi de hesaba katılarak NFI yeniden değerlendirilerek Tucker-Lewis Index (TLI/ NNFI) olarak isimlendirilen uyum iyiliği indeksi elde edilmektedir. TLI (NNFI), NFI'ya benzer şekilde çalışmakla birlikte modelin karmaşıklığını da dikkate alarak değerlendirme yapmaktadır. NFI ve TLI (NNFI) küçük örneklerden ziyade büyük örneklerde daha iyi değerler sunmaktadır. Bu iki değer de 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değerin 1'e yakın olması mükemmel uyuma işaret ederken, 0'a yakın olması ise modelin uyumsuzluğuna işaret etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007; Sümer, 2000). Incremental Fit Index (IFI) de örneklem büyüklüğünü ve modelin karmaşıklığını dikkate alarak model uyumunu değerlendirmektedir. IFI değeri 0 ile 1 arasında

değişmektedir. Değerin 1' e yakın olması mükemmel uyuma işaret ederken, 0'a yakın olması ise modelin uyumsuzluğuna işaret etmektedir (Byrne, 1998).

Tablo 13 incelendiğinde araştırmanın nihai modelinin yeterli düzeyde uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu görülmektedir (RMSEA = .071, GFI = .94, CFI = .93, NFI = .93, IFI = .93 ve TLI = .91). Modelin uyum iyiliği değerleri incelendiğinde de elde edilen verinin araştırmanın nihai modeli ile yeterli düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Sonuç olarak durumsal tetikleyiciler ve internet kullanım süresi, internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili iken; psikopatolojinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin önemli bir kısmı işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla, bir kısmı ise doğrudan gerçekleşmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde verilerin çözümlenmesiyle elde edilen bulgular tartışılacak ve bu bulgulara dayanarak çeşitli önerilere yer verilecektir. Öncelikle lise öğrencilerinin internet bağımlılık oranları ile çeşitli sosyodemografik değişkenlere göre internet bağımlılık düzeylerindeki farklılaşmalar ele alınacak, ardından da araştırmanın yapısal eşitlik modellemesi bulguları değerlendirilecektir.

5.1. Tartışma

5.1.1. İnternet Bağımlılık Oranlarına Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin % 10.2'sinin internet bağımlısı olduğu, % 64.9'unun internet bağımlılığına yönelik sınırlı semptom gösterdiği (risk grubunda olduğu) ve % 24.9'unun da internet bağımlılığı belirtileri göstermediği bulunmuştur. Ülkemizdeki araştırmalarda lise öğrencilerinde internet bağımlılığı oranlarının değişkenlik gösterdiği göze çarpmaktadır. Bu araştırmada da kullanılan Young'un (1998b) İnternet Bağımlılık Ölçeği ile gerçekleştirilen çalışmalarda internet bağımlılık oranının % 1.1 ile % 14 arasında değiştiği görülürken (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar, 2001), yine ülkemizde sıklıkla kullanılan Günüş ve Kayri'nin (2010) geliştirdiği ölçeğin kullanıldığı çalışmalarda da internet bağımlılığı oranının % 2.3 ile % 17 arasında değiştiği görülmektedir (Gökçearsan ve Günbatar, 2012; Durualp ve Çiçekoğlu, 2013).

Bu araştırmada % 10.2 oranının ülkemiz alanyazınındaki birçok çalışmanın bulgusundan yüksek oluşu göze çarpmaktadır. Ancak bu araştırmada evreni en üst düzeyde temsil edebilecek bir örnekleme ulaşmak amacıyla çok aşamalı örnekleme yöntemi

kullanılarak 11 ilçe, 34 lise ve 2197 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın ortaya çıkardığı lise öğrencilerindeki internet bağımlılık oranı özellikle örneklem yönüyle önemli bir sonucu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu araştırmada elde edilen bağımlılık oranının, dünyada internet bağımlılığının ölçülmesinde en sık kullanılan ölçek olan Young'un (1998b) İnternet Bağımlılık Ölçeği kullanılarak elde edilmiş olması da bu araştırmanın sonuçlarının hem Türkiye hem de yurt dışındaki farklı araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmasına imkân tanımaktadır.

Ülkemizde ve yurt dışındaki internet bağımlılık oranlarını karşılaştırmak amacıyla Young İnternet Bağımlılık Ölçeği ile gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde Çin, Japonya ve Kore gibi Uzakdoğu ülkelerindeki internet bağımlılık oranlarının % 1.6 ile % 38 arasında değiştiği (Jang vd., 2008; Kim vd., 2006; Leung, 2004; Wang vd, 2011), ABD ve Avrupadaki internet bağımlılık oranlarının ise % 2 ile % 5.4 arasında değiştiği görülmektedir (Christakis vd., 2011; Johansson ve Gotestam, 2004; Pallanti vd., 2006). Bu araştırmadaki % 10.2 internet bağımlılığı oranı dikkate alındığında ülkemizdeki internet bağımlılığı oranının Çin, Japonya ve Kore gibi Uzakdoğu ülkelerinden düşük, ABD ve Avrupa gibi batı ülkelerinden ise yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kullanılan ölçeğin bağımlılık oranının belirlenmesinde ciddi bir etkisinin olduğu bilinmekle birlikte aynı ölçeğin kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde, internet bağımlılığı açısından ülkeler arasında bu denli farklılıkların bulgulanmasında kültürel farklılıkların ve örneklem seçiminin etkili olduğu düşünülmektedir.

5.1.2. Sosyodemografik Değişkenlere Yönelik İnternet Bağımlılığı Bulgularının Tartışılması

Bu araştırmada cinsiyete göre internet bağımlılığı puanlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, alanyazında erkeklerin kızlara göre daha yüksek oranda internet bağımlısı olduğu bulgusunun yer aldığı bazı çalışmalarla (Gökçearslan ve Günbatar, 2012; Johansson ve Göttestam, 2004; Morahan-Martin ve Scumacher, 2000; Öztürk vd., 2007; Tahiroğlu vd., 2008) uyuşmazken, alanyazındaki kız ve erkeklerin internet bağımlılık durumlarının farklılık göstermediği bulgusunun yer aldığı bir çok çalışmayla (Batıgün ve Hasta, 2010; Bayraktar ve Gün, 2006; Eldeleklioğlu ve Vural-Batık, 2013; Günüç,

2009; Hall ve Parsons, 2001; Kaltiala-Heino vd., 2004; Kim vd., 2006; Subrahmanyam ve Lin, 2007) paralellik göstermektedir.

Erkeklerin internet bağımlılığı oranlarının kızlara göre daha yüksek olması alanyazında internete ulaşım imkânı (Gökçearslan ve Günbatar, 2012); izin verici, baskıcı veya sınırlandırıcı ebeveyn tutumları ile cinsiyet farklılığına dayalı kültürel öğeler (Shaw ve Black, 2008) ve düşüncelerini ifade etme, liderlik yönünü öne çıkarma gibi psikolojik gereksinimleri karşılama (Tsai vd., 2001) gibi faktörlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak internetin yaşamın hemen her alanında ve birçok teknolojik cihazla kullanılmaya başlanmasıyla birlikte giderek cinsiyete dayalı ulaşım farklılığının ortadan kalktığı; ancak ulaşım imkânındaki bu farklılığın ortadan kalkmasının internette gerçekleştirilen etkinliklerde cinsiyete göre farklılıkları ortaya çıktığı düşünülmektedir. Nitekim internette gerçekleştirilen etkinliklerin araştırıldığı çalışmalarda sosyal medya kullanımının her iki cinsiyette artmasıyla birlikte, kızların sosyal ağları erkeklere oranla daha fazla kullandığı (Kimbrough vd., 2013; Thompson ve Loughheed, 2012), erkeklerin ise kızlara oranla internette daha çok oyun oynadıkları ve daha çok sohbet servislerini kullandıkları bildirilmektedir (Li ve Kirkup, 2007).

Araştırmanın örneklemini belirlerken İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden okullardaki öğrenci sayıları ve cinsiyet oranları alınmış ve örneklem bu bilgilere göre belirlenmiştir. Örnekleme yer alan okullarda ölçekler uygulanırken sınıflar rastgele seçilerek ilgili okul ve sınıf düzeyi için yeterli sayıya ulaşılmaya çalışılmıştır. İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan ve bizim araştırmamızda yer alan cinsiyet oranları karşılaştırıldığında % 2-3 aralığında fark olduğu belirlenmiştir. Bu farklılığın sınıfların rastgele seçilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında 16 yaşındaki ergenlerin, 12-18 yaş arasındaki diğer ergenlere göre internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu ile birlikte (Doğan, 2013), 17 ve 18 yaşındaki ergenlerin 14-16 yaş arasındaki ergenlere göre internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu (Aksoy, 2016) yer alırken, bu çalışmada yaşa göre lise öğrencilerinin internet bağımlılık durumlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur. Geçmişe kıyasla giderek internete erişimin kolaylaşması, internet kullanım yaşının düşmesi ve her yaştan bireyin interneti belli amaçlarla kullanma durumu göz önüne alındığında tüm bu

gelişmelerin, lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyinde yaşa göre herhangi bir farklılığın olmadığı bulgusunu desteklediği düşünülmektedir.

Bu araştırmada internet kullanım süresinin öğrencilerin internet bağımlılık puanları üzerinde anlamlı etkisinin olduğu bulgulanmıştır. İnternet kullanım süresi 4-7 saat arası olan öğrencilerin, 0-3 saat arası internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek internet bağımlılık puanına sahip olduğu; internet kullanım süresi 8-11 saat arası olan öğrencilerin, hem 0-3 saat internet kullanan hem de 4-7 saat arası internet kullanan öğrencilere göre daha yüksek internet bağımlılık puanına sahip olduğu; 12 saat ve üzeri internet kullanımı olan öğrencilerin ise, 0-3 saat ve 4-7 saat arası internet kullanımı olan öğrencilere göre daha yüksek internet puanına sahip olduğu ve tüm bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Ancak 8-11 saat arası internet kullanımı olan ve 12 saat üzeri internet kullanımı olan öğrencilerin internet bağımlılıklarında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur.

Hardie ve Tee (2007) yaptıkları çalışmada internet bağımlılığı olmayan grubun haftada ortalama 22 saat (günlük yaklaşık 3 saat), internet bağımlılığı olan grubun ise haftada ortalama 68 saat (günlük yaklaşık 10 saat) internet kullandıklarını bulmuşlardır. Hardie ve Tee'nin (2007) bulgusu ve bu araştırmanın bulgusu, internet kullanım süresinin arttığında bağımlılığın da artması ve uzun süre internet kullananların bağımlılık puanlarının kısa süre internet kullananlara göre daha yüksek olması açısından paraleldir. Ayaz ve Karataş (2016) da lise öğrencileriyle yapmış oldukları çalışmada internet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığının da arttığını bulmuşlardır. Abdul-Aziz ve diğerleri (2018) çalışmasında da artan internet kullanım süresinin internet bağımlılığında belirleyici faktörler arasında yer aldığını belirtmektedirler. Bu bulgular ışığında internet kullanım süresinin artmasıyla internet bağımlılık riskinin de arttığı söylenebilir.

Bu araştırmanın önemli bir bulgusu da 8-11 saat arası ve 12 saat ve üzeri internet kullanımı olan öğrencilerin internet bağımlılık puanlarında anlamlı bir farklılığın olmamasıdır. Bu bulgu 8 saat ve üzeri internet kullanımının, süre açısından internet bağımlılık düzeyinin önemli bir belirleyicisi olabileceğini ortaya koymaktadır. Farklı örneklem ve farklı kültürlerde bu sürenin, internet bağımlılık düzeyinin belirleyicisi olup olmadığı araştırılabilir.

Bu çalışmada, internette sosyal paylaşım, video izleme, çevrimiçi oyun oynama ve bahis ve kumar oynamaya yönelik etkinlik gerçekleştiren öğrencilerin internet bağımlılık puanları, bu etkinlikleri gerçekleştirilmeyen öğrencilerin internet bağımlılık puanlarından yüksektir. Bu farklılıklar istatistiksel olarak da anlamlıdır. İnternetteki sosyal paylaşım, video izleme, çevrimiçi oyun oynama ve bahis ve kumar oynamaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin internet bağımlılık düzeyini artırdığı görülmektedir. İnternette iletişim, müzik dinleme, alışveriş yapma, merak giderme türünde ve diğer türde etkinlik gerçekleştiren öğrencilerin internet bağımlılık puanları bu etkinlikleri gerçekleştirilmeyen öğrencilerin internet bağımlılık puanlarından düşüktür. Bu farklılıklar içerisinde ise alışveriş yapma, merak giderme ve diğer türdeki etkinlikler açısından oluşan farklar anlamlı iken, iletişim ve müzik dinleme etkinliği açısından oluşan farklar anlamlı değildir. Bu bulgu da iletişim ve müzik dinlemeye yönelik etkinliklerin öğrencilerin internet bağımlılık düzeyini artırmadığını; ancak alışveriş yapma, merak giderme ve diğer türdeki etkinliklerin gerçekleştirilmemesinin öğrencilerin internet bağımlılık düzeyini artırdığını göstermektedir. Bu bağlamda internette alışveriş yapma, merak giderme ve diğer türdeki etkinliklerin, internet bağımlılığına yönelik koruyucu türde etkinlikler olabileceği akla gelmektedir.

TÜİK (2016) verilerine göre internette gerçekleştirilen etkinlikler açısından tüm yaşlardaki sıralamanın sosyal medya üzerinde profil oluşturma ve paylaşımında bulunma (% 82.4), paylaşım sitelerinden video izleme (% 74.5), çevrimiçi gazete, dergi ve haber okuma (% 69.5), sağlıkla ilgili bilgi arama (% 65.9), mal ve hizmetler hakkında bilgi arama (% 65.5) ve internette müzik dinleme (% 63.7) olduğu göze çarpmaktadır. Ancak ülkemizde ergenlerin internette gerçekleştirdikleri etkinlikleri araştıran güncel bir çalışmada sırasıyla eğlence, iletişim, eğitim ve diğer (alışveriş, bankacılık vb.) türdeki etkinliklerin gerçekleştirildiği bildirilmektedir (Aksoy, 2016). Akar (2015) ise ergenlerin internette gerçekleştirdikleri etkinliklerin sırasıyla sosyalleşme, bilgilenme-genel kültür, psikolojik ihtiyaçlar, eğlence ve eğitim türü etkinlikler olduğunu bulmuştur. Bizim araştırmamızın internette gerçekleştirilen etkinliklere yönelik bulguları, TÜİK'in (2016) ve Akar'ın (2015) bulgularıyla genel olarak benzerlik gösterirken, özellikle Aksoy'un (2016) iletişim ve alışveriş etkinliklerine yönelik bulgusuyla farklılık göstermektedir.

Xin ve diğeri (2018) 10 ile 18 yaş arasında olan 6486 Çinli ergenle yaptıkları güncel ve kapsamlı çalışmada internet bağımlılığıyla en yüksek ilişkisi bulunan beş internet etkinliğini sosyal ağlar (% 94.73), okul çalışması (% 86.53), eğlence (% 82.44), internet oyunları (% 73.42) ve çevrimiçi alışveriş (% 33.67) olarak bulmuşlardır. Xin ve diğeri (2018) çevrimiçi alışveriş etkinliği dışındaki tüm etkinliklere yönelik bulguları, bizim araştırmamızın internette gerçekleştirilen etkinliklerine yönelik bulgularıyla paraleldir. Chou ve diğeri (2018) ise 300 ergen ile gerçekleştirdikleri çalışmada internet aktiviteleri içerisinde internet bağımlılığı ile en yüksek ilişkiye çevrimiçi oyun etkinliğinin sahip olduğunu bildirmektedirler. Bu bulguyla paralel şekilde bizim araştırmamızda da çevrimiçi oyun oynama etkinliğinin internet bağımlılığını artırdığı ortaya konmaktadır.

Bu araştırmada lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin internete ulaşım araçlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve internete ulaşmada kullanılan tüm cihazların (telefon, bilgisayar, tablet, televizyon vd.) internet bağımlılık düzeyini artırmada rolünün olduğu bulgulanmıştır. Akıllı telefonlar, bilgisayarlar, tabletler, akıllı televizyonlar ve diğer cihazlar bir yandan internete erişimi sağlarken bir yandan da internet bağımlılığı riski oluşturabilmektedir. Öyle ki özellikle akıllı telefonlar ve bilgisayarlar aracılığıyla gelişen akıllı telefon bağımlılığı ve çevrimiçi oyun bağımlılığı gibi farklı davranışsal bağımlılıklar alanyazında ciddi tartışma ve araştırma konusudur (Ayar vd., 2017; Ayas, 2012; Chiu vd., 2018; Çakır ve Oğuz, 2017; Davey ve Davey, 2014; Evren vd., 2017; Kim, 2018; Kuyucu, 2017; Lee vd., 2017; Savcı ve Aysan, 2017; Yılmaz vd., 2015).

5.1.3. Yapısal Eşitlik Modeli Bulgularının Tartışılması

Araştırmanın yapısal modelinin test edilmesiyle ulaşılan bulgulardan biri internet kullanım süresinin internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkili olduğudur. Yani internet kullanım süresinin internet bağımlılığının gelişimine doğrudan etki ettiği söylenebilir. İnternet kullanım süresi ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiyi ele alan ve sonuç olarak internet kullanım süresinin, internet bağımlılık düzeyine etki ettiğini ileri süren çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır (Abdul-Aziz vd., 2018; Durak ve Şenol-Durak, 2013; Hardie ve Tee, 2007; Lukavská vd., 2016; Tahiroğlu vd., 2008; Wang vd., 2011; Young, 1996b). İnternet bağımlılığı kavramını ilk ele alan araştırmacılardan olan Young (1996b), aşırı internet

kullanımının internet bağımlılığına doğrudan etki ettiğini ve bununla beraber gelişen internet bağımlılığının öğrencilerin akademik başarılarında düşme ve ders çalışma alışkanlıklarında gerileme gibi kişinin işlevselliğini etkileyen bağımlılık örüntüsünü ortaya çıkardığını bildirmiştir. Ayrıca Wang ve diğerleri (2011) uzun süreli internet kullanımının ergenlerde internet bağımlılığına etki ettiği ve internet kullanım süresinin artmasıyla bağımlılık düzeyinin de arttığı sonucuna varmışlardır. Durak ve Şenol-Durak (2013) problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişleri inceledikleri çalışmalarında erkek olmakla birlikte internet kullanım süresinin, problemlili internet kullanımıyla ilgili bilişler üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Wegmann ve diğerleri (2016) gerçekleştirdikleri yapısal eşitlik modellemesinde sosyal paylaşım sitelerinin aşırı kullanımının internet bağımlılığını anlamlı şekilde yordadığını bulgulamışlardır. Lukavská ve diğerleri (2016) ise çevrimiçi oyunlara yönelik internetin aşırı kullanımının internet bağımlılığına anlamlı şekilde etki ettiğini bildirmişlerdir.

Alanyazında yer alan birçok araştırmaya paralel şekilde, bu araştırmada gerçekleştirilen yapısal eşitlik modellemesinde de internet kullanım süresinin internet bağımlılığına doğrudan etki ettiği bulunmuştur. Gerçekleştirilen etkinliklerin sayısının ve süresinin artmasıyla birlikte internette geçirilen süre de artmaktadır. Kişi örneğin çevrimiçi oyun oynama, iletişim, alışveriş, video izleme veya bahis-kumar oynamaya yönelik etkinlikler gerçekleştirirken süre algısı zayıflayabilmektedir. İnternet kullanım süresinin artmasıyla da zamanla yaşamının bazı alanlarında problemler yaşamaya ve dolayısıyla internet bağımlılığı belirtilerini göstermeye başlamaktadır. Ancak interneti iş, eğitim, ticaret, sosyal ilişki vb. gibi yaşamımızın birçok alanında belli sürelerle kullandığımızı dikkate aldığımızda; internet kullanım süresi fazla olan kişilerin internet bağımlılık düzeyinin de yüksek olduğunu ileri sürmek, interneti söz konusu amaçlarla kullanan kişilerin sağlıklı kullanımını göz ardı etmek olacaktır. İnternet kullanım süresi ile birlikte internet kullanım amacının da ele alınmasının, internet bağımlılığını kullanım süresi açısından değerlendirmede daha sağlıklı sonuçlara götüreceği düşünülmektedir. Ancak bu ayrımı yapmak için internet kullanım amacının da çok iyi kategorize edilmesi ve araştırılması gerekmektedir.

Davis'e (2001) göre çevrimiçi bir servise bağlanan bilgisayarın sesi, klavyede yazmanın dokunsal ve işitsel hissi; hatta o yerin kokusu dolaylı olarak kişi için koşullanmalar

oluşturur. Bu gibi koşullanmaların, PİK semptomlarının gelişimini güçlendiren ve ilişkili semptomların sürdürülmesine katkı sağlayan durumsal tetikleyiciler olarak hareket ettiği ileri sürülmektedir. Araştırmanın yapısal eşitlik modelinin test edilmesiyle ulaşılan bulgulardan bir diğeri ise durumsal tetikleyicilerin internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkisinin olduğudur. Bu bulgu internet kullanımı sırasında duyulan his, internetin kullanıldığı cihazın özellikleri ve internetin kullanıldığı yerin (konumun) özelliklerinin internet bağımlılığının gelişimi sürecinde etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Alanyazında internet bağımlılığıyla ilişkili olarak ele alan durumsal tetikleyicilere yönelik yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır. O çalışmada (Lukavská vd., 2016) durumsal tetikleyiciler iş, arkadaş, aile aktiviteleri, gevşeme ihtiyacı veya yeni oyun açılımı gibi oyun oynama davranışını pekiştirici veya engelleyici şekilde genel bir tanımla ele alınmıştır. Durumsal tetikleyicilerin, yalnızca çevrimiçi oyun oynamaya yönelik pekiştirici işlev gördüğü bulgulanmıştır. Oysaki bizim araştırmamızda durumsal tetikleyicileri değerlendirme anketi aracılığıyla Davis'in (2001) PİK modelinde tanımladığı gibi durumsal tetikleyicilerin his, cihaz özellikleri ve konum özellikleri gibi boyutları ölçülmeye çalışılarak, durumsal tetikleyicilerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi ortaya konmuştur.

İnternetin farklı özellikteki birçok araçla ve bir çok yerde kullanılması, birçok duyuya hitap etmesi ve dolayısıyla internet kullanımına yönelik birçok durumsal özelliğin varlığı göz önüne alındığında; Davis'in (2001) öne sürdüğü durumsal tetikleyicilerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisinin bu araştırmada değerlendirilmiş olmasının alanyazına önemli bir katkı sunması olasıdır. Alanyazında sıklıkla kişinin sahip olduğu özelliklerin (psikopatoloji, bilişsel durum, yalnızlık, sosyal destek, kişilik, başa çıkma vb.), internet bağımlılığının gelişiminde etkisinin olduğunu öne süren araştırmalara rastlanmaktadır. Ancak kişinin sahip olduğu özelliklerle birlikte internetin sunduğu özelliklerin de internet bağımlılığının gelişimine veya bağımlılık düzeyinin artmasına etki ettiğine ilişkin bu bulgumuzun, internet bağımlılığının gelişimini açıklamaya ve önlemeye ilişkin çalışmalar için yeni bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Davis'e göre patolojik internet kullanımının ortaya çıkmasındaki yatkınlık, kişinin sahip olduğu psikopatolojisidir. Aynı zamanda kuramsal PİK modelinde psikopatolojinin,

uzak bir sebep olarak; işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla patolojik internet kullanımını ortaya çıkardığı ileri sürülmektedir. Bu araştırmada psikopatolojinin hem doğrudan hem de işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığıyla ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır. Yani kişide depresyon, anksiyete, hostilite veya OKB gibi psikopatolojik belirtilerinin internet bağımlılık düzeyine doğrudan etkisinin yanı sıra, bu psikopatolojik belirtilere sahip olmayla birlikte internet kullanımına yönelik işlevsel olmayan bilişlerin de etkisiyle kişinin internet bağımlılık düzeyi daha da artmaktadır.

Alanyazında çoğunlukla psikopatolojinin internet bağımlılığı üzerinde doğrudan etkisinin olduğunu bildiren araştırmalara (Çam ve Nur, 2015; Durak ve Şenol-Durak, 2013; Hyun vd., 2015; Kırçaburun, 2016; Lu ve Yeo, 2015; Taymur vd., 2016) rastlamakla birlikte psikopatolojinin işlevsel olmayan bilişler aracılığıyla internet bağımlılığına etki ettiğini bildiren araştırmalar da (Vukosavljevic-Gvozden vd., 2015) göze çarpmaktadır. Lu ve Yeo (2015) çalışmalarında patolojik internet kullanımının risk faktörlerini inceledikleri yapısal eşitlik modellemesinde depresyonun patolojik internet kullanımında doğrudan etkili olduğunu bulmuşlardır. Hyun ve diğerleri (2015) ise DEHB, depresyon, anksiyete ve dürtü kontrol bozukluğuna yönelik psikopatolojik belirtilerin internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Kırçaburun (2016) da benzer şekilde depresyonun aşırı internet kullanımıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Taymur ve diğerleri (2016) ise araştırmalarında internet bağımlılık düzeylerine göre öğrencileri karşılaştırmışlar ve yüksek internet bağımlılığı düzeyine sahip öğrencilerin psikopatolojik belirtilerinin daha fazla olduğu sonucuna varmışlardır. Durak ve Şenol-Durak (2013) çalışmalarında anksiyete ve depresyon gibi psikopatolojilerin problemlili internet kullanımı ile ilgili bilişlerle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Çam ve Nur (2015) da çalışmalarında aşırı internet kullanımı olan ergenlerdeki depresyon ve anksiyete belirtilerinin diğer ergenlere göre daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrudan ilişkilerin yanı sıra Vukosavljevic-Gvozden ve diğerleri (2015) akılcı olmayan inançlar ile çevrimiçi oyun bağımlılığı arasındaki ilişkiye psikopatolojinin aracılık ettiğini bulmuşlar ve daha kapsamlı bir analiz gerçekleştirdiklerinde ise OKB belirtilerinin ana aracı değişken olduğunu bildirmişlerdir. Alanyazın incelendiğinde bu bulguların tersine depresyonun genelleşmiş patolojik internet kullanımını anlamlı şekilde yordamadağını bulgulayan bir araştırmaya da rastlanmıştır (Casale ve Fioravanti, 2011). Psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin ele alındığı araştırmalar

incelendiğinde bizim araştırmamızın bu ilişkiye yönelik bulgusu, Casale ve Fioravanti'nin (2011) bulgusu dışındaki tüm bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırmanın yapısal modelinin testiyle ulaşılan bir diğer önemli bulgu işlevsel olmayan bilişlerin hem doğrudan internet bağımlılığına etki ettiği hem de psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulgusudur. Bu bulgu, işlevsel olmayan bilişlerin internet bağımlılığı ile yakından ilişkili olduğunu ve psikopatolojinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu ışığında, kişinin psikopatolojisinin bilişsel durumunda olumsuz etkiler yarattığı, bu olumsuz etkiyle artan işlevsel olmayan bilişlerin de kişinin internet bağımlılığı geliştirmesine etki ettiği söylenebilir.

Alanyazın incelendiğinde Davis'in öne sürdüğü patolojik internet kullanımının merkezinde olan ve bilişsel davranışçı yaklaşımların da temel varsayımı olan işlevsel olmayan bilişlerin, internet bağımlılığına doğrudan etki ettiğini açıklayan çalışmaların (Carli vd., 2013; Kaess vd., 2014) yanı sıra bazı değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini bildiren (Mai vd., 2012; Brand vd., 2014; Lu ve Yeo, 2015; Vukosavljevic-Gvozden vd., 2015; Noh ve Kim, 2016) çalışmalar da göze çarpmaktadır. Carli ve diğerleri (2013) patolojik internet kullanımı ile eşlik eden psikopatolojiler arasındaki ilişkiyi ele aldıkları sistematik bir gözden geçirmede tüm psikopatolojilerin patolojik internet kullanımı ile ilişki düzeyi incelemişlerdir. Bu araştırmada patolojik internet kullanımının sırasıyla DEHB, depresyon, hostilite, OKB ve anksiyete ile daha çok ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bir Avrupa Birliği Projesi çerçevesinde 11356 ergenle gerçekleştirilen bir çalışmada (Kaess vd., 2014) patolojik internet kullanımı, psikopatoloji ve kendine zarar verici davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu kapsamlı araştırmada depresyon, anksiyete, intihar davranışı (intihar düşüncesi ve intihar girişi), davranış problemleri ve DEHB'nin patolojik internet kullanımının anlamlı ve bağımsız yordayıcıları olduğu görülmüştür. Bu bulgular, bizim araştırmamızın psikopatolojinin internet bağımlılığı üzerindeki doğrudan etkisine ilişkin bulgusuyla paraleldir.

Lu ve Yeo (2015) çalışmalarında bilişsel çarpıtmaların hem doğrudan patolojik internet kullanımına etki ettiğini hem de depresyon, motivasyon, yalnızlık ve stresli yaşam olayları ile patolojik internet kullanımı arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini bildirmişlerdir.

Yine benzer şekilde Mai ve diğerlerinin (2012) çalışmasında işlevsel olmayan bilişlerin, patolojik internet kullanımını üzerinde doğrudan etkili oluşunun yanı sıra sosyal kaygı ve stresli yaşam olayları ile patolojik internet kullanımını arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği bulgulanmıştır. Brand ve diğerleri (2014) de çalışmalarında kişinin özgül bilişlerinin (zayıf başa çıkma ve bilişsel beklentiler) genel internet bağımlılığı riskini artırdığı ve bu bilişlerin depresyon, sosyal anksiyete, düşük benlik saygısı, düşük özyeterlilik ve yüksek stres duyarlılığı gibi diğer risk faktörleri ile genelleşmiş internet bağımlılığı ilişkisine aracılık ettiği sonucuna varmışlardır. Davis'in (2001) modeli esas alınarak yapılan bir başka yapısal eşitlik modellemesinde işlevsel olmayan bilişlerin, depresyon ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye tam olarak aracılık ettiği; sosyal kaygı ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye ise kısmen aracılık ettiği bulgulanmıştır (Noh ve Kim, 2016). Bu bulgular, araştırmamızın psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide işlevsel olmayan bilişlerin aracılığına ilişkin bulgusuyla paraleldir.

İnternet bağımlılığına yönelik toplam varyansın % 76'sını açıklayan araştırma modelimizdeki değişkenlerin internet bağımlılığı üzerindeki etki büyüklükleri incelendiğinde, en büyük etkinin işlevsel olmayan bilişlere ait olduğu dikkat çekmektedir. Bu da internet bağımlılığının gelişiminde kişinin bilişsel durumunun oldukça etkili olduğunu ortaya koymaktadır. İşlevsel olmayan bilişlerin ardından sırasıyla psikopatoloji, durumsal tetikleyiciler ve internet kullanım süresinin bağımlılığın gelişiminde önemli düzeyde etkiye sahip olduğu da belirlenmiştir. Kişide var olan depresyon, anksiyete, OKB veya hostileteye ilişkin psikopatolojik belirtiler, internet kullanımına ilişkin durumsal tetikleyiciler ve kişinin internette kaldığı sürenin, işlevsel olmayan bilişler ile birlikte internet bağımlılığının gelişimini önemli düzeyde açıkladığı öne sürülebilir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, araştırma sonuçları genel olarak değerlendirilerek bu sonuçların eğitim ve psikoloji alanında çalışan uzmanların yanı sıra ailelerin ve öğretmenlerin gerçekleştireceği uygulamalar ve konuyla ilgili yapılacak yeni araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

5.2.1. Sonuç

Lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı % 10,2'dir. İnternet kullanım süresi, internette gerçekleştirilen etkinlikler ve internete ulaşım araçlarına göre öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerinin farklılaştığı görülmektedir. Ancak cinsiyet ve yaşa göre herhangi bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri üzerinde internet kullanım süresi, durumsal tetikleyiciler, işlevsel olmayan bilişler ve psikopatolojinin etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca psikopatoloji ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin önemli bir kısmı işlevsel olmayan bilişlerin aracılığıyla sağlanmaktadır. 2197 lise öğrencisinden elde edilen veriler, Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı İnternet Bağımlılığı Modeli ile yeterli düzeyde uyum göstermektedir. Bu model ile internet bağımlılığına yönelik varyansın %76'sı açıklanmıştır. Bu çalışmayla, alanyazında sıklıkla internet bağımlılığı ile ikili ilişkileri incelenmiş olan psikopatoloji, internet kullanım süresi, işlevsel olmayan bilişler ve durumsal tetikleyicilerin internet bağımlılığı ile ilişkisi bütün olarak incelenmiş ve hem alanyazından destek alan hem de bilişsel davranışçı yaklaşımca önce sürülen bir internet bağımlılığı modeli ortaya konmuştur.

5.2.2. Öneriler

1. Araştırmada yer alan internet kullanım süresi, durumsal tetikleyiciler, işlevsel olmayan bilişler ve psikopatolojinin lise öğrencilerindeki internet bağımlılığını yordadığı ve bu değişkenlerin internet bağımlılığındaki varyansın % 76'sını açıklamış olmaları dikkate alındığında hala % 24'lük kısmının açıklanması gerektiği ortaya konmaktadır. Bu açıdan internet bağımlılığını yordayan diğer değişkenlerin bulunabilmesi için farklı değişkenlerle yeni araştırmalar yapılabilir.

2. İşlevsel olmayan bilişlerin internet bağımlılığına etki düzeyi dikkate alındığında, öğrencilerin genel bilişsel durumları veya internet kullanımlarıyla ilişkili işlevsel olmayan bilişlerine yönelik önleme veya müdahale çalışmaları yapılabilir.

3. Psikopatolojinin internet bağımlılığına etkisi dikkate alındığında, öğrencilerin anksiyete, depresyon, öfke veya obsesif kompulsif bozuklukla ilgili belirtilerin fark edildiği aşamada müdahale veya yönlendirmenin gerçekleştirilmesi önerilebilir.
4. Durumsal tetikleyicilerin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi dikkate alındığında, özellikle ailelere internet kullanımında duyulan his, bilgisayar veya telefonun özellikleri ve internetin kullanıldığı yerin (öğrencinin kendi odası, evin salon gibi farklı bir bölümü veya okul, kafe, park vb. yerler) internet kullanım süresini artırabileceği veya bağımlı kullanıma neden olabileceğine yönelik bilgilendirici eğitim veya seminerler gerçekleştirilebilir.
5. İnternet kullanım süresinin internet bağımlılığı üzerindeki etkisi dikkate alındığında, ergenlerin psikososyal gelişimlerini korumak için spor, sanat veya sosyal sorumluluk gibi internet kullanım süresini düzenlemeye yönelik farklı alanlarda hobi edinmeleri sağlanabilir.
6. İnternete erişimin kolaylaşması ve internet kullanım yaşının giderek düşmesi gereği anaokulu, ilkokul ve ortaokul gibi daha küçük yaş gruplarında önleme çalışmaları yapılabilir.
7. Sağlıklı internet kullanımıyla ilgili çocuklara, ergenlere ve ailelerine yönelik ders, seminer, broşür veya afiş gibi çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abdul-Aziz, M., Wan-Ismael ,WS., Bahar, W., Mahadevan, R. and Azhar-Shas, S. (2018). Internet addiction among secondary school students in klang valley, malaysia: what is the association with depressive symptoms, anxiety symptoms, and self-esteem? *International Medical Journal Malaysia*, 17(2), 17-25.
- Abramson, L. Y., Metalsky, G. I. and Alloy, L. B. (1989). Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *Psychological review*, 96, 358. doi:10.1037/0033-295X.96.2.358
- Akar, F. (2015). Purposes, causes and consequences of excessive internet use among Turkish adolescents. *Eurasian Journal of Educational Research*, 60, 35-56. doi:10.14689/ejer.2015.60.3
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Aksoy, F. (2016). *Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ile Şema Mekanizmaları ve Baş Etme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Altıntaş, G. (2006). *Liseli ergenlerin kişiler arası iletişim becerileri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. American Psychiatric Pub.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV)*. American Psychiatric Pub.

- Ançel, G., Açıkgöz, İ. ve Yavaş-Ayhan, A. G. (2015). Problemlı internet kullanımını ile duygusal zekâ ve bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 255-263
- Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry Special Topics*, 2(1), 75-83.
- Arslan, N. and Kiper, A. (2018). Self-Disclosure and Internet Addiction. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, 6(1), 56-63.
- Ayar, D., Bektaş, M., Bektaş, I., Kudubes, A. A., Ok, Y. S., Altan, S. S. and Çelik, I. (2017). The Effect of Adolescents' Internet Addiction on Smartphone Addiction. *Journal of addictions nursing*, 28, 210-214. doi:10.1097/JAN.0000000000000196
- Ayas, T. (2012). The relationship between Internet and computer game addiction level and shyness among high school students. *Educational Sciences: Theory And Practice*, 12(2), 632-636.
- Ayaz, M. F. and Karatas, K. (2016). Examining the Level of Internet Addiction of Adolescents in Terms of Various Variables. *World Journal On Educational Technology: Current Issues*, 8(3), 238-244.
- Baron, R. M. and Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Batıgün, A. D. ve Hasta, D. (2010). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(3), 213-219.
- Batıgün, A.D. ve Kılıç, N. (2011) İnternet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, sosyal destek, psikolojik belirtiler ve bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 1-10.

- Baumgartner, H. and Homburg, C. (1996). Applications of structural equation modeling in marketing and consumer research: A review. *International journal of Research in Marketing*, 13, 139-161. doi:10.1016/0167-8116(95)00038-0
- Bayraktar, F. (2001). İnternet kullanımının ergen gelişimindeki rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Bayraktar, F. and Gün, Z. (2006). Incidence and correlates of Internet usage among adolescents in North Cyprus. *Cyber Psychology And Behavior*, 10, 191-197. doi:10.1089/cpb.2006.9969
- Beck, J. S. (2001). Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve ötesi. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Beck, A. T. (1964). Thinking and depression: 2. Theory and therapy. *Archives of General Psychiatry*, 10, 561-577. doi:10.1001/archpsyc.1964.01720240015003
- Beck, A., Rush, A.J., Shaw, B.F. and Emery, G. (1979). Cognitive therapy of depression. New York: Guilford Press Google Scholar.
- Bleakley, A., Ellithorpe, M. and Romer, D. (2016). The role of parents in problematic internet use among US adolescents. *Media and Communication*, 4(3), 24-34. doi:10.17645/mac.v4i3.523
- Blinka, L., Škařupová, K., Ševčíková, A., Wölfling, K., Müller, K. W. and Dreier, M. (2015). Excessive internet use in European adolescents: What determines differences in severity? *International journal of public health*, 60, 249-256. doi:10.1007/s00038-014-0635-x
- Brand, M., Laier, C. and Young, K. S. (2014). Internet addiction: coping styles, expectancies, and treatment implications. *Frontiers in psychology*, 5, 1256. doi:10.3389/fpsyg.2014.01256

- Brand, M., Young, K. S. and Laier, C. (2014). Prefrontal control and Internet addiction: a theoretical model and review of neuropsychological and neuroimaging findings. *Frontiers in Human Neuroscience*, 8, 375. doi:10.3389/fnhum.2014.00375
- Brown, T. A. and Moore, M. T. (2012). Confirmatory factor analysis. Handbook of structural equation modeling, 361-379.
- Browne, M. W. and Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. *Sage focus editions*, 154, 136-136.
- Budak, S. (2003). Psikoloji sözlüğü. (2. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Pegem Atıf İndeksi, 1-213.
- Byrne, B. M. (1998). Structural equation modeling with LISREL. Prelis, and Simplis, 196-199.
- Canan, F., Ataoğlu, A., Nichols, L. A., Yıldırım, T. and Öztürk, O. (2010). Evaluation of psychometric properties of the internet addiction scale in a sample of Turkish high school students. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13, 317-320. doi:10.1089/cyber.2009.0160
- Canbaz, S., Sunter, A.T., Peksen, Y. ve Canbaz, M.A. (2009). Prevalence of the pathological Internet use in a sample of Turkish school adolescents. *Iranian Journal of Public Health*, 38(4), 64-71.
- Caplan, S.E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18, 553-575. doi:10.1016/S0747-5632(02)00004-3

- Caplan, S.E. (2003). Preference for online social interaction a theory of problematic internet use and psychosocial well-being. *Communication research*, 30, 625- 648. doi:10.1177/0093650203257842
- Caplan, S.E. (2005). A social skill account of problematic Internet use. *Journal of Communication*, 55, 721-736. doi:10.1111/j.1460-2466.2005.tb03019.x
- Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior*, 26, 1089-1097. doi:10.1016/j.chb.2010.03.012
- Carli, V., Durkee, T., Wasserman, D., Hadlaczky, G., Despalins, R., Kramarz, E. and Kaess, M. (2013). The association between pathological internet use and comorbid psychopathology: A systematic review. *Psychopathology*, 46, 1-13. doi:10.1159/000337971
- Casale, S. and Fioravanti, G. (2011). Psychosocial correlates of internet use among Italian students. *International Journal of Psychology*, 46, 288-298. doi:10.1080/00207594.2010.541256
- Ceyhan, A. A. (2008). Predictors of problematic internet use on Turkish university students. *CyberPsychology and Behavior*, 11, 363-366. doi:10.1089/cpb.2007.0112
- Ceyhan, A.A., Ceyhan, E and Kurtyılmaz, Y. (2009). Investigation of university students depression. *European Journal of Educational Research*, 36, 75-90.
- Ceyhan, A. A. (2011). Ergenlerin problemleri internet kullanım düzeylerinin yordayıcıları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 85-94.
- Cheng, C., Sun, P. and Mak, K. K. (2015). Internet addiction and psychosocial maladjustment: avoidant coping and coping inflexibility as psychological

mechanisms. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18, 539-546. doi:10.1089/cyber.2015.0121

Chiu, Y. C., Pan, Y. C. and Lin, Y. H. (2018). Chinese adaptation of the Ten-Item Internet Gaming Disorder Test and prevalence estimate of Internet gaming disorder among adolescents in Taiwan. *Journal of Behavioral Addictions*, 7, 719-726. doi:10.1556/2006.7.2018.92

Chou, W. J., Chang, Y. P. and Yen, C. F. (2018). Boredom proneness and its correlation with Internet addiction and Internet activities in adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *The Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 34, 467-474. doi:10.1016/j.kjms.2018.01.016

Christakis, D. A., Moreno, M. M., Jelenchick, L., Myaing, M. T. and Zhou, C. (2011). Problematic internet usage in US college students: a pilot study. *BMC Medicine*, 9, 77. doi:10.1186/1741-7015-9-77

Cudeck, R., Jöreskog, K. G., Sörbom, D. and Du-Toit, S. (2001). Structural equation modeling: Present and future: A Festschrift in honor of Karl Jöreskog. Scientific Software International.

Cüceloğlu, D. (2008). İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları (17. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağır, G. ve Gürkan, U. (2010). Lise ve üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeyleri ile algılanan iyilik halleri ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 70-85.

Çakır, Ö. ve Oğuz, E. (2017). Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ile Akıllı Telefon Bağımlılığı Arasındaki İlişki. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 31, 418-429. doi:10.17860/mersinefd.290711

- Çam, H. H. ve Nur, N. (2015). Adölesanlarda internet bağımlılığı prevalansı ile psikopatolojik semptomlar ve obezite arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14, 181-188. doi:10.5455/pmb.20141016033204
- Çelik, V., Yeşilyurt, E., Korkmaz, O. and Usta, E. (2014). From the perspective of loneliness and cognitive absorption internet addiction as predictor and predicted. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 10, 581-594. doi:10.12973/eurasia.2014.23560a
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S. ve Pepsöy, S. (2012). Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637-653.
- Çevik, G. B., and Yıldız, M. A. (2017). The Roles of Perceived Social Support, Coping, and Loneliness in Predicting Internet Addiction in Adolescents. *Journal of Education and Practice*, 8(12), 64-73.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. and Büyüköztürk, Ş. (2010). Multivariate statistics for the social sciences: SPSS and LISREL applications. Ankara: Pegem Akademi.
- Çokluk, O., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). Sosyal bilimler için çok değişkenli SPSS ve LISREL uygulamaları. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Davey, S. and Davey, A. (2014). Assessment of smartphone addiction in Indian adolescents: a mixed method study by systematic-review and meta-analysis approach. *International Journal of Preventive Medicine*, 5(12), 1500-1511.
- Davis, R.A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, 17, 187-195. doi:10.1016/S0747-5632(00)00041-8

- Davis, R.A., Flett, G.L. and Besser, A. (2002). Validation of a new scale for measuring problematic Internet use: Implications for pre-employment screening. *CyberPsychology and Behavior*, 5, 331-345. doi:10.1089/109493102760275581
- Demir, İ., Yıldız, C. S., Özzorlu, E., Köse, T. ve Yelkenci, Y. (2017). Ergenlerin Problemlı İnternet Kullanımında Anne-Baba İzlemesinin Rolü. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1, 103-114. doi:10.31461/ybpd.339074
- Derogatis, L.R. (1992). SCL-90-R: Administration, scoring and procedures manual for the R (revised) version and other instruments of the psychopathology rating scale series. *Clinical Psychometric Research*, 1-16
- Doğan, A. (2013). İnternet bağımlılığı yaygınlığı. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Du, Y. S., Jiang, W. and Vance, A. (2010). Longer term effect of randomized, controlled group cognitive behavioural therapy for Internet addiction in adolescent students in Shanghai. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 44, 129-134. doi:10.3109/00048670903282725
- Durak, M. and Şenol-Durak, E. (2013). Associations of social anxiety and depression with cognitions related to problematic Internet use in youths. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 19-29.
- Durualp, E. ve Çiçekoğlu, P. (2013). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin yalnızlık düzeylerinin internet bağımlılığı ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 29-46.
- Eldeleklioğlu, J. and Vural-Batık, M. (2013). Predictive effects of academic achievement, internet use duration, loneliness and shyness on internet addiction. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 141-152.

- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., ve Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40, 177. doi:10.15390/EB.2015.3698
- Esen, E. (2010). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Esen, E. and Siyez, D.M. (2011). An investigation of psycho-social variables in predicting internet addiction among adolescents. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(36), 127-136.
- Evren, C., Dalbudak, E., Topcu, M., Kutlu, N., & Evren, B. (2017). The psychometric properties of the Turkish version of the Internet Gaming Disorder Scale. *Düşünen Adam J. Psychiatry Neurol. Sci.*, 30, 316-324. doi:10.5350/DAJPN2017300405
- Frazier, P. A., Tix, A. P. and Barron, K. E. (2004). Testing moderator and mediator effects in counseling psychology research. *Journal of counseling psychology*, 51, 115-134. doi:10.1037/0022-0167.51.2.157
- Frederickx, S. and Mechelen, I. V. (2012). Identifying the situational triggers underlying avoidance of communication situations and individual differences therein. *Personality and Individual Differences*, 52, 438-443. doi:10.1016/j.paid.2011.11.004
- Gentile, D. A., Bailey, K., Bavelier, D., Brockmyer, J. F., Cash, H., Coyne, S. M. ve Markle, T. (2017). Internet gaming disorder in children and adolescents. *Pediatrics*, 140, 81-85. doi:10.1542/peds.2016-1758H
- Greenfield, D. N. (1999). Psychological characteristics of compulsive Internet use: A preliminary analysis. *Cyberpsychology and Behavior*, 2, 403-412. doi:10.1089/cpb.1999.2.403

- Griffiths, M. (2000). Does internet and computer "addiction" exist? Some case study evidence. *CyberPsychology and Behavior*, 3; 211-218. doi:10.1089/109493100316067
- Grohol, J.M. (1999). Internet addiction guide. *Recuperado El*, 6, 25-26.
- Goldberg, I. (1996). Internet addiction disorder. *Social and Behavioral Sciences*, 191, 1372-1376.
- Gökçearsan, Ş. ve Günbatır, M. S. (2012). Ortaöğrenim öğrencilerinde internet bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(2), 10-24.
- Göller, L. (2010). Ergenlerin akılcı olmayan inançları ile depresyon-umutsuzluk düzeyleri ve algıladıkları akademik başarıları arasındaki ilişkiler. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Gönül, A. S. (2002). Pathological internet use (Internet dependency/abuse). *In New Symposium*, 40(3), 105-110.
- Görker, I., Korkmazlar, Ü., Durukan, M. ve Aydoğdu, A. (2004). Çocuk ve ergen psikiyatri kliniğine başvuran ergenlerde belirti ve tanı dağılımı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7(2), 103-110.
- Günüç, S. (2009). İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Günüç, S. ve Kayri, M. (2010). Türkiye’de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik-güvenirlik çalışması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39(39), 220-232.
- Günüç, S. (2013). İnternet Bağımlılığını Yordayan Bazı Değişkenlerin Cart ve Chaid Analizleri ile İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(71), 88-104.

- Gürcan, N. (2010). Ergenlerin problemlı internet kullanımları ile uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya
- Ha, J. H., Yoo, H. J., Cho, I. H., Chin, B., Shin, D. ve Kim, J. H. (2006). Psychiatric comorbidity assessed in Korean children and adolescents who screen positive for Internet addiction. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 67, 821-826. doi:10.4088/JCP.v67n0517
- Ha, Y. M. ve Hwang, W. J. (2014). Gender differences in internet addiction associated with psychological health indicators among adolescents using a national web-based survey. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 12, 660-669. doi:10.1007/s11469-014-9500-7
- Hall, A. S. and Parsons, J. (2001). Internet addiction: College student case study using best practices in cognitive behavior therapy. *Journal of mental health counseling*, 23(4), 312-327.
- Hand, C., Dall'Olmo Riley, F., Harris, P., Singh, J., and Rettie, R. (2009). Online grocery shopping: the influence of situational factors. *European Journal of Marketing*, 43, 1205-1219. doi:10.1108/03090560910976447
- Hardie, E. and Tee, M. Y. (2007). Excessive Internet use: The role of personality, loneliness and social support networks in Internet Addiction. *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, 5(1), 34-47
- Howell, E. A., Mora, P. A., Dibonaventura, M. D. and Leventhal, H. (2009). Modifiable factors associated with changes in postpartum depressive symptoms. *Archives of Women's Mental Health*, 12, 113-120. doi:10.1007/s00737-009-0056-7
- Hoyle, R. H. And Panter, A. T. (1995). Writing about structural equation models. In R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications*. Thousand Oaks, CA: Sage

- Hu, L. T. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6, 1-55. doi:10.1080/10705519909540118
- Hyun, G. J., Han, D. H., Lee, Y. S., Kang, K. D., Yoo, S. K., Chung, U. S. and Renshaw, P. F. (2015). Risk factors associated with online game addiction: a hierarchical model. *Computers in Human Behavior*, 48, 706-713. doi:10.1016/j.chb.2015.02.008
- Jang, K. S., Hwang, S. Y. and Choi, J. Y. (2008). Internet addiction and psychiatric symptoms among Korean adolescents. *Journal of School Health*, 78, 165-171. doi:10.1111/j.1746-1561.2007.00279.x
- İskender, M. and Akın, A. (2010). Social self-efficacy, academic locus of control, and internet addiction. *Computers and Education*, 54, 1101-1106. doi:10.1016/j.compedu.2009.10.014
- Johansson, A. and Göttestam, K. G. (2004). Internet addiction: characteristics of a questionnaire and prevalence in Norwegian youth (12–18 years). *Scandinavian journal of psychology*, 45, 223-229. doi:10.1111/j.1467-9450.2004.00398.x
- Jöreskog, K. G. And Sörbom, D. (2001). LISREL 8: User's reference guide. Lincolnwood, IL: Scientific Software International.
- Kaess, M., Durkee, T., Brunner, R., Carli, V., Parzer, P., Wasserman, C., Sarchiapone M., Hoven, C., Apter, A., Balazs, J., Balint, M., Bobes, J., Cohen, R., Cosman, D. and Cotter, P. (2014). Pathological Internet use among European adolescents: psychopathology and self-destructive behaviours. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 23, 1093-1102. doi:10.1007/s00787-014-0562-7

- Kaltiala-Heino, R., Lintonen, T. and Rimpelä, A. (2004). Internet addiction? Potentially problematic use of the Internet in a population of 12–18 year-old adolescents. *Addiction Research and Theory*, 12, 89-96. doi:10.1080/1606635031000098796
- Karasar, N. (1998). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kartol, A. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kelleci, M., Güler, N., Sezer, H. ve Gölbaşı, Z. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(3), 223-230.
- Kelloway, E. K. (1998). Using LISREL for structural equation modeling: A researcher's guide. Sage.
- Kerberg, C.S. (2005). Problem and pathological gambling among college athletes. *Ann Clin Psychiatry*, 17, 243-247. doi:10.1080/10401230500295388
- Keser-Özcan, N. ve Buzlu, S. (2005). Problemlü İnternet Kullanımını Belirlemede Yardımcı Bir Araç: “İnternette Bilişsel Durum Ölçeği” nin Üniversite Öğrencilerinde Geçerlik Ve Güvenirliği. *Journal of Dependence*, 6, 19-26.
- Khazaaal, Y., Xirossavidou, C., Khan, R., Edel, Y., Zebouni, F. and Zullino, D. (2012). Cognitive-behavioral treatments for internet addiction. *The Open Addiction Journal*, 5(1), 30-35.
- Kırcaburun, K. (2016). Self-Esteem, Daily Internet Use and Social Media Addiction as Predictors of Depression among Turkish Adolescents. *Journal of Education and Practice*, 7(24), 64-72.

- Kızılyar, O. (2010). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre denetim odağı boyutları ve akılcı olmayan inançlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kim, K., Ryu, E., Chon, M. Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J. S., and Nam, B. W. (2006). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: a questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, *43*, 185-192. doi:10.1016/j.ijnurstu.2005.02.005
- Kim, S. Y., Kim, M. S., Park, B., Kim, J. H., & Choi, H. G. (2017). The associations between internet use time and school performance among Korean adolescents differ according to the purpose of internet use. *PloS One*, *12*, 1-14. doi:10.1371/journal.pone.0174878
- Kim-Cohen, J., Caspi, A., Moffitt, T.E., Harrington, H., Milne, B.J. and Poulton, R. (2003) Prior juvenile diagnoses in adults with mental disorders: Developmental follow-back of a prospective longitudinal cohort. *Arch Gen Psychiat*, *60*, 709-717. doi:10.1001/archpsyc.60.7.709
- Kim, J. H. (2018). Psychological issues and problematic use of smartphone: ADHD's moderating role in the associations among loneliness, need for social assurance, need for immediate connection, and problematic use of smartphone. *Computers in Human Behavior*, *80*, 390-398. doi:10.1016/j.chb.2017.11.025
- Kimbrough, A. M., Guadagno, R. E., Muscanell, N. L. and Dill, J. (2013). Gender differences in mediated communication: Women connect more than do men. *Computers in Human Behavior*, *29*, 896-900. doi:10.1016/j.chb.2012.12.005
- King, D. L., Delfabbro, P. H., Griffiths, M. D. and Gradisar, M. (2012). Cognitive-behavioral approaches to outpatient treatment of Internet addiction in children and adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, *68*, 1185-1195. doi:10.1002/jclp.21918

- King, D. L. and Delfabbro, P. H. (2014). The cognitive psychology of Internet gaming disorder. *Clinical Psychology Review*, 34, 298-308. doi:10.1016/j.cpr.2014.03.006
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling: Methodology in the Social Sciences*.
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, C. C., Chen, S. H. and Yen, C. F. (2005). Proposed diagnostic criteria of Internet addiction for adolescents. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 193, 728-733. doi: 10.1097/01.nmd.0000185891.13719.54
- Ko, C.H., Yen, J.Y., Chen, C.C., Chen, S.H., Wu, K. and Yen, C.F. (2006). Tridimensional personality of adolescents with internet addiction and substance use experience. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 51, 887-894. doi:10.1177/070674370605101404
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Liu, S. C., Huang, C. F. and Yen, C. F. (2009). The associations between aggressive behaviors and Internet addiction and online activities in adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 44, 598-605. doi:10.1016/j.jadohealth.2008.11.011
- Koo, H. J. and Kwon, J. H. (2014). Risk and protective factors of Internet addiction: A meta-analysis of empirical studies in Korea. *Yonsei Medical Journal*, 55, 1691-1711. doi:10.3349/ymj.2014.55.6.1691
- Kuss, D. J., Dunn, T. J., Wölfling, K., Müller, K. W., Hędzerek, M. and Marcinkowski, J. (2017). Excessive Internet use and psychopathology: The role of coping. *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation*, 14(1), 73-81.
- Kuyucu, M. (2017). Gençlerde Akıllı Telefon Kullanımı Ve Akıllı Telefon Bağımlılığı Sorunsalı: “Akıllı Telefon (Kolik)” Üniversite Gençliği. *Global Media Journal TR Edition*, 7(14), 328-359.
- Lau, J. T., Gross, D. L., Wu, A. M., Cheng, K. M. ve Lau, M. M. (2017). Incidence and predictive factors of Internet addiction among Chinese secondary school students in

- Hong Kong: a longitudinal study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 52, 657-667. doi:10.1007/s00127-017-1356-2
- Laukkanen, E., Hintikka, J. J., Kylmä, J., Kekkonen, V. and Marttunen, M. (2010). A brief intervention is sufficient for many adolescents seeking help from low threshold adolescent psychiatric services. *BMC Health Services Research*, 10, 261. doi:10.1186/1472-6963-10-261
- Lawrence, C. (2006). Measuring individual responses to aggression-triggering events: development of the situational triggers of aggressive responses (STAR) scale. *Aggressive Behavior*, 32, 241-252. doi:10.1002/ab.20122
- Lee, S., Park, J. and Bryan Lee, S. (2016). The interplay of Internet addiction and compulsive shopping behaviors. *Social Behavior and Personality: an International Journal*, 44, 1901-1912. doi:10.2224/sbp.2016.44.11.1901
- Lee, H., Kim, J. W. and Choi, T. Y. (2017). Risk factors for smartphone addiction in Korean adolescents: smartphone use patterns. *Journal of Korean Medical Science*, 32, 1674-1679. doi:10.3346/jkms.2017.32.10.1674
- Lee, J., Sung, M. J., Song, S. H., Lee, Y. M., Lee, J. J., Cho, S. M., Park, M.K. and Shin, Y. M. (2018). Psychological factors associated with smartphone addiction in south korean adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 38, 288-302. doi:10.1177/0272431616670751
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M. and Peter, J. (2011). Psychosocial causes and consequences of pathological gaming. *Computers in Human Behavior*, 27, 144-152. doi:10.1016/j.chb.2010.07.015
- Lemos, I. L., Abreu, C. N. D. and Sougey, E. B. (2014). Internet and video game addictions: a cognitive behavioral approach. *Archives of Clinical Psychiatry (São Paulo)*, 41, 82-88. doi:10.1590/0101-60830000000016

- Leung, L. (2004). Net-generation attributes and seductive properties of the Internet as predictors of online activities and Internet addiction. *CyberPsychology and Behavior*, 7, 333-348. doi:10.1089/1094931041291303
- Li, N. and Kirkup, G. (2007). Gender and cultural differences in Internet use: A study of China and the UK. *Computers and Education*, 48, 301-317. doi:10.1016/j.compedu.2005.01.007
- Little, T. D., Cunningham, W. A., Shahar, G., and Widaman, K. F. (2002). To parcel or not to parcel: Exploring the question, weighing the merits. *Structural Equation Modeling*, 9, 151-173. doi:10.1207/S15328007SEM0902_1
- Liu, Q. X., Fang, X. Y., Wan, J. J. and Zhou, Z. K. (2016). Need satisfaction and adolescent pathological internet use: Comparison of satisfaction perceived online and offline. *Computers in Human Behavior*, 55, 695-700. doi:10.1016/j.chb.2015.09.048
- Lomax, R. G. and Schumacker, R. E. (2004). A beginner's guide to structural equation modeling. Psychology press.
- Lu, X. and Yeo, K. J. (2015). Pathological Internet use among Malaysia university students: risk factors and the role of cognitive distortion. *Computers in Human Behavior*, 45, 235-242. doi:10.1016/j.chb.2014.12.021
- Lukavská, K., Hrabec, O. and Chrz, V. (2016). The role of habits in massive multiplayer online role-playing game usage: Predicting excessive and problematic gaming through players' sensitivity to situational cues. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 19, 277-282. doi:/10.1089/cyber.2015.0495
- Mai, Y., Hu, J., Yan, Z., Zhen, S., Wang, S. and Zhang, W. (2012). Structure and function of maladaptive cognitions in Pathological Internet Use among Chinese adolescents. *Computers in Human Behavior*, 28, 2376-2386. doi:10.1016/j.chb.2012.07.009

- Mak, K. K., Lai, C. M., Watanabe, H., Kim, D. I., Bahar, N., Ramos, M., Young, K.S., Ho, R.C., Aum, N. and Cheng, C. (2014). Epidemiology of internet behaviors and addiction among adolescents in six Asian countries. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17, 720-728. doi:10.1089/cyber.2014.0139
- MacCallum, R. C., ve Austin, J. T. (2000). Applications of structural equation modeling in psychological research. *Annual Review of Psychology*, 51, 201-226. doi:10.1146/annurev.psych.51.1.201
- McMillan, J.H. and Schumacher, S. (2006). Research in education. Evidence-based inquiry (6th ed). Boston: Pearson Education Inc
- Miskewicz, K., Fleeson, W., Arnold, E. M., Law, M. K., Mneimne, M. and Furr, R. M. (2015). A contingency-oriented approach to understanding borderline personality disorder: Situational triggers and symptoms. *Journal of Personality Disorders*, 29, 486-502. doi:10.1521/pedi.2015.29.4.486
- Mo, P. K., Chan, V. W., Chan, S. W. and Lau, J. T. (2018). The role of social support on emotion dysregulation and Internet addiction among Chinese adolescents: A structural equation model. *Addictive behaviors*, 82, 86-93. doi:10.1016/j.addbeh.2018.01.027
- Morahan-Martin, J. and Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers In Human Behavior*, 16, 13-29. doi:10.1016/S0747-5632(99)00049-7
- Munro B.H. (2005) Statistical Methods for Health Care Research, (5th Ed). Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia, PA.
- Müller, K. W., Beutel, M. E., Egloff, B. and Wölfling, K. (2014). Investigating risk factors for Internet gaming disorder: a comparison of patients with addictive gaming, pathological gamblers and healthy controls regarding the big five personality traits. (*European Addiction Research*, 2), 129-136. doi:10.1159/000355832

- Niemz, K., Griffiths, M. and Banyard, P. (2005). Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *CyberPsychology And Behavior*, 8, 562-570. doi:10.1089/cpb.2005.8.562
- Noh, D. and Kim, S. (2016). Dysfunctional attitude mediates the relationship between psychopathology and Internet addiction among Korean college students: A cross-sectional observational study. *International Journal of Mental Health Nursing*, 25, 588-597. doi:10.1111/inm.12220
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C. ve Çakmak, D. (2001). Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 47-52.
- Özdemir, Y., Kuzucu, Y. and Ak, Ş. (2014). Depression, loneliness and Internet addiction: How important is low self-control?. *Computers in Human Behavior*, 34, 284-290. doi:10.1016/j.chb.2014.02.009
- Öztürk, M.O. (2004). Ruh sağlığı ve bozuklukları. İstanbul: HYB Yayınları.
- Öztürk, Ö., Odabaşoğlu, G., Eraslan, D., Genç, Y. ve Kalyoncu, Ö. A. (2007). İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 36-41.
- Öztürk, M.O. ve Uluşahin, A. (2011). Ruh sağlığı ve bozuklukları. Nobel Tıp Kitapları.
- Pallanti, S., Bernardi, S. and Quercioli, L. (2006). The Shorter PROMIS Questionnaire and the Internet Addiction Scale in the assessment of multiple addictions in a high-school population: prevalence and related disability. *CNS Spectrums*, 11, 966-974. doi:10.1017/S1092852900015157
- Preacher, K. J. and Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 36, 717-731. doi: 10.3758/BF03206553

- Preacher, K. J. and Leonardelli, G. J. (2001). Calculation for the Sobel test. *Retrieved January, 20, 2009.*
- Sakarya, D. ve Doğan, Y. B. (2011). Erkek Üniversite Öğrencilerinde İnternet Kullanım Örüntüleri Ve Kullanım Örüntülerinin Psikopatolojiyle İlişkisi: Epidemiyolojik Bir Araştırma. *Kriz Dergisi, 19(1-2-3), 29-36.*
- Salameh, E. M. (2010). Irrational Beliefs among Jordian College Students and Relationshipwith Self-Confidence. *Al-Balqa Applied University, 8, 137-144.* doi:10.5539/ass.v7n5p137
- Savcı, M. and Aysan, F. (2017). Technological Addictions and Social Connectedness: Predictor Effect of Internet Addiction, Social Media Addiction, Digital Game Addiction and Smartphone Addiction on Social Connectedness. *Dusunen Adam: Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 30, 202-216.* doi:10.5350/DAJPN2017300304
- Shapira, N.A., Lessig, M.C., Goldsmith, T.D., Szabo, S.T., Lazowitz, M., Gold, M.S. and Stein, D.J. (2003). Problematic internet use: proposed classification and diagnostic criteria. *Depression and Anxiety, 17, 207-216.* doi:10.1002/da.10094
- Shaw, M. and Black, D.W. (2008). Internet addiction: Definition, assessment, epidemiology and clinical management. *CNS Drugs, 22, 353-365.* doi:10.2165/00023210-200822050-00001
- Siyez, D. M. ve Uz-Baş, A. (2013). İnternet bağımlılığı ve psikososyal faktörler. M. Kalkan, C. Kaygusuz (Ed.). İnternet bağımlılığı: Sorunlar ve çözümler içinde. Ankara: Anı Yayıncılık. 115-149.
- Siyez, D. M. (2015). Üniversite öğrencilerinde onay bağımlılığı ve empatinin sosyal fayda aracılığıyla aşırı internet kullanımına etkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi, 16, 30-36.* doi: 10.5455/apd.172036

- Sobel, M. E. (1986). Some new results on indirect effects and their standard errors in covariance structure models. *Sociological Methodology*, 16, 159-186. doi:10.2307/270922
- Strauman, T. J. (2002). Self-regulation and depression. *Self and Identity*, 1, 151-157. doi:10.1080/152988602317319339
- Subrahmanyam, K. and Lin, G. (2007). Adolescents on the net: Internet use and well-being. *Adolescence*, 42(168), 659.
- Suler, J. (1996). Why is this thing eating my life? Computer and cyberspace addiction at the "palace". <http://www-usr.rider.edu/~suler/psycyber/eatlife.html> adresinden 23.10.2017 tarihinde alınmıştır.
- Suler, J. R. (1999). To get what you need: healthy and pathological Internet use. *CyberPsychology and Behavior*, 2, 385-393. doi:10.1089/cpb.1999.2.385
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Şahin, N. H., Batıgün, A. D. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlik, Güvenilirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13,125-135. doi:10.1037/t00789-000
- Şencan, H.(2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlik. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şenormancı, Ö., Konkan, R. ve Sungur, M. Z. (2010). İnternet bağımlılığı ve bilişsel davranışçı terapisi. *Psychiatry*, 11, 261-268.
- Şimşek, Ö. F. (2007). Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları. Ankara: Ekinoks.

- Şimşek, N., Akça, N. K., & Şimşek, M. (2015). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve internet bağımlılığı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, *14*, 7-14. doi:10.5455/pmb1-393401116
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2007). Using multivariate statistics. Allyn and Bacon/Pearson Education.
- Tahiroğlu, A.Y., Çelik, G.G., Uzel, M., Özcan, N. and Avcı, A. (2008). Internet use among Turkish adolescents. *CyberPsychology and Behavior*, *11*, 537-543. doi:10.1089/cpb.2007.0165
- Taymur, I., Budak, E., Demirci, H., Akdağ, H. A., Güngör, B. B. and Özdel, K. (2016). A study of the relationship between internet addiction, psychopathology and dysfunctional beliefs. *Computers in Human Behavior*, *61*, 532-536. doi:10.1016/j.chb.2016.03.043
- Thompson, B. (2004). Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications. American Psychological Association.
- Thompson, S. H. and Lougheed, E. (2012). Frazzled by Facebook? An exploratory study of gender differences in social network communication among undergraduate men and women. *College Student Journal*, *46*(1), 88-98.
- Tsai, H. F., Cheng, S. H., Yeh, T. L., Shih, C. C., Chen, K. C., Yang, Y. C. and Yang, Y. K. (2009). The risk factors of Internet addiction—a survey of university freshmen. *Psychiatry Research*, *167*, 294-299. doi:10.1016/j.psychres.2008.01.015
- TODAİE. (2017). İzmir ilçeleri nüfus listeleri. http://izmir.yerelnet.org.tr/il_ilce_nufus.php?iladi=%DDZM%DDR adresinden 22.09.2017'de alınmıştır.

- Turnalar-Kurtaran, G. (2008). İnternet bağımlılığını yordayan değişkenlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Türkçapar, M.H. (2007). Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve uygulamalar. HYB Basım Yayın.
- TÜİK. (2016). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2016.
- Ullman, J. B. (2006). Structural equation modeling: Reviewing the basics and moving forward. *Journal of Personality Assessment*, 87, 35-50. doi:10.1207/s15327752jpa8701_03
- Ülgen, V. (2014). 12-18 yaş arası ergenlerde internet bağımlılığında sosyal karşılıklık ve yordayıcı faktörlerin değerlendirilmesi. Tıpta Uzmanlık Tezi. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi. Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.
- Üneri, Ö. Ş. and Tanıdır, C. (2011). Bir grup lise öğrencisinde internet bağımlılığı değerlendirmesi: Kesitsel bir çalışma [Evaluation of Internet addiction in a group of high school students: A cross-sectional study]. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 265-272. doi:10.5350/DAJPN2011240402
- Vukosavljevic-Gvozden, T., Filipovic, S. and Opacic, G. (2015). The mediating role of symptoms of psychopathology between irrational beliefs and internet gaming addiction. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 33, 387-405. doi:10.1007/s10942-015-0218-7
- Wang, H., Zhou, X., Lu, C., Wu, J., Deng, X. and Hong, L. (2011). Problematic Internet use in high school students in Guangdong Province, China. *PloS One*, 6, 1-8. doi:10.1371/journal.pone.0019660

- Wegmann, E., Snagowski, J. and Brand, M. (2016). Excessive use of social networking sites: Does it reflect a generalized or specific form of Internet addiction?. *Personality and Individual Differences*, 525. doi: 10.1016/j.paid.2016.05.345
- Xin, M., Xing, J., Pengfei, W., Houru, L., Mengcheng, W. and Hong, Z. (2018). Online activities, prevalence of internet addiction and risk factors related to family and school among adolescents in China. *Addictive Behaviors Reports*, 7, 14-18. doi:10.1016/j.abrep.2017.10.003
- Yalçın, N. (2006) İnterneti doğru kullanıyor muyuz? İnternet bağımlısı mıyız? Çocuklarımız ve gençlerimiz risk altında mı. *VIII. Akademik Bilişim Konferansı (AB-2006) Bildiriler Kitabı*, 585-588.
- Yang, C. K., Choe, B. M., Baity, M., Lee, J. H. and Cho, J. S. (2005). SCL-90-R and 16PF profiles of senior high school students with excessive internet use. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 50, 407-414. doi:10.1177/070674370505000704
- Yang, C., Nay, S., and Hoyle, R. H. (2010). Three approaches to using lengthy ordinal scales in structural equation models: Parceling, latent scoring, and shortening scales. *Applied Psychological Measurement*, 43, 122-142. doi:10.1177/0146621609338592
- Yıkılmaz, M. (2009). Akılcı duygusal eğitim programının lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve problem çözme beceri algıları üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yılmaz, G., Şar, A. H., and Civan, S. (2015). Investigation of Adolescent Mobile Phone Addiction by Social Anxiety Effect of Some Variable [Ergenlerde Mobil Telefon Bağımlılığı İle Sosyal Kaygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.]. *Online Journal Of Technology Addiction Cyberbullying*, 2(2), 20-37.
- Young, K. (1996a). Internet addiction; the emergence of new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1, 237-244. doi:10.1089/cpb.1998.1.237

- Young, K.S. (1996b). Psychology of computer use: XL. Addictive use of the Internet: a case that breaks the stereotype. *Psychological reports*, 79, 899-902. doi:10.2466/pr0.1996.79.3.899
- Young, K.S (1997). What makes the internet addictive: potential explanations for pathological internet use. 105. Annual Conference of The American Psychological Association (15, 12-30). Chicago.
- Young, K.S. (1998a). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology And Behavior*, 1, 237-244. doi:10.1089/cpb.1998.1.237
- Young, K. S. (1998b). Caught in the net: How to recognize the signs of internet addiction and a winning strategy for recovery. John Wiley and Sons.
- Young, K.S. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48, 402-415. doi:10.1177/0002764204270278

EKLER

Ek-1: İnternet Bağımlılık Ölçeği (İBÖ) Örnek Maddeleri

	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sık sık	Devamlı
Aşağıda internet kullanımınızla ilgili sorular yer almaktadır. Her bir maddeyi okuyarak size en uygun olan durumu işaretleyiniz.					
1. Ne sıklıkla planladığınızdan daha fazla süre internette kalıyorsunuz?					
2. Ne sıklıkla internette kalmak için günlük ev işlerini ihmal edersiniz?					
6. Ne sıklıkla okula devamınız internette dolay olumsuz etkilenir?					
7. Herhangi biri internette ne yaptığınızı sorduğunda ne sıklıkla kendinizi savunur ve ne yaptığınızı gizlersiniz?					
17. Ne sıklıkla internette harcadığınız zamanın miktarını azaltmaya çalışır ve başarısız olursunuz?					

Ek-2: İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) Örnek Maddeleri

Aşağıda internet hakkındaki düşünceleriniz, tutumlarınız ve inançlarınızla ilgili sorular yer almaktadır. Her bir soruyu size uygunluk derecesine göre (‘1’ den ‘7’ ye kadar; ‘1’=’Kesinlikle Hayır’ - ‘7’=’Kesinlikle Evet’ olmak üzere) işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum...Kesinlikle katılıyorum						
	1	2	3	4	5	6	7
8. İnternetteyken kendim olabiliyorum							
9. İnternetteyken “gerçek hayatta” olduğundan daha fazla saygı görüyorum							
36. İnternet kullanımım zaman zaman denetimden çıkmış gibi görünüyor							
20. İnternetteyken sorumluluklarımı düşünmüyorum							
29. İnternetteyken günlük hayatın sorunlarını düşünmek zorunda olmuyorum							
31. İnternetteyken kaygılarımdan uzaklaşabiliyorum							
33. İnterneti kullanmak, yapmam gereken ama aslında yapmak istemediğim şeyleri unutmamın bir yolu							

Ek-3: Kısa Semptom Envanteri (KSE) Örnek Maddeleri

<p>Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmalarının bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz. Daha sonra o belirtinin sizi <u>bugün dahil, son bir haftadır</u> ne kadar rahatsız ettiğini işaretleyiniz.</p>					
	Hiç	Biraz	Orta Derece	Epey	Çok Fazla
18. Hiçbir şeye ilgi duymama					
19. Ağlamaklı hissetme					
28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahat etmekten korkma					
26. Yaptığımız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etme					
27. Karar vermede güçlükler					
40. Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği					

Ek-4: Durumsal Tetikleyiciler Değerlendirme Anketi (DTDA) Örnek Maddeleri

<p>Aşağıda internet kullanımınızı etkileyen bazı durumlar yer almaktadır. Her bir maddeyi okuyarak size uygun olan durumu “Evet” veya “Hayır” şeklinde yanıtlayınız.</p>		
	Evet	Hayır
1. Klavye, mouse veya ekrana dokunduğumda aldığım his internet kullanımımı etkiler.		
5. Kullandığım aracın (bilgisayar, telefon, tablet, tv vb.) hızlı olması internet kullanımımı etkiler.		
6. İnterneti kullandığım yerin konumu (ör; ev, okul, kafe, otobüs, kendi odanız veya salon gibi) internet kullanımımı etkiler;		

Ek-5: Kişisel Bilgi Formu**Kişisel Bilgi Formu**

Değerli Öğrenci,

Bu çalışma, lise öğrencilerinin internet kullanım durumlarını araştırmak amacıyla yapılmaktadır. Cevaplarınız yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak ve saklı tutulacaktır. Maddeleri okuduğunuzda size en uygun bulduğunuz seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir. Çalışmamıza yardımcı olduğunuz ve zaman ayırdığınız için teşekkürler.

Katılmayı kabul ediyorum

Katılmayı kabul etmiyorum

1. Okul:

2. Yaş:

3. Cinsiyet: K E

4. Sınıf: 9 10 11 12

5. Günde ortalama kaç saat internet kullanırsınız?:

0-3 Saat 4-7 Saat 8-11 Saat 12 saat ve üstü

6. Aşağıdaki elektronik aletlerden hangisini/hangilerini internete bağlanmak için kullanırsınız?
(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Cep telefonu

Bilgisayar

Tablet

Televizyon

Diğer

7. İnternette **en sık** hangi tür etkinlikleri gerçekleştirirsiniz?

Sosyal paylaşım (facebook, twitter, instagram vb.)

İletişim (whatsapp, line, viber, skype vb.)

Video izleme (youtube, netflix vb.)

Müzik dinleme (spotify, fizy vb.)

Online oyun oynama

Alışveriş yapma

Bahis veya iddia oynama

Merak edilen konular hakkında bilgi edinme (wikipedia, stalk vb.)

Diğer

Ek-6: Araştırmaya Katılım Onam Formu

Değerli Öğrenci;

Bu çalışma, lise öğrencilerinin internet kullanım durumlarını araştırmak amacıyla yapılmaktadır. Cevaplarınız yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak ve saklı tutulacaktır. Maddeleri okuduğunuzda size en uygun bulduğunuz seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir. Çalışmamıza yardımcı olduğunuz ve zaman ayırdığınız için teşekkürler.

Katılmayı kabul ediyorum

Katılmayı kabul etmiyorum

Ek-7: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Kullanım İzinleri

Fatih Bayraktar

Ynt: İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin Kullanım İzni Hk.

Kime: Adil

8 Kasım 2017 10:08

FB

Adil bey merhaba,

Çalışmanızda Türkçeye uyarladığım İnternet Bağımlılık Ölçeği'ni gönül rahatlığıyla kullanabilirsiniz. Başarılar diliyorum.

Doç. Dr. Fatih Bayraktar
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü
Mağusa / Kuzey Kıbrıs

From: Adil Kaval <adilkaval@hotmail.com>

Sent: Tuesday, November 7, 2017 9:55:57 PM

To: Fatih Bayraktar

Subject: İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin Kullanım İzni Hk.

Merhaba Fatih BAYRAKTAR Hocam,

Ben Dokuz Eylül Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü yüksek lisans öğrencisiyim, aynı zamanda İzmir'de bir lisede psikolojik danışmanlık (rehber öğretmenlik) yapmaktayım.

Tez konum, lise öğrencilerindeki internet bağımlılığını açıklayan bir model test etmeye yönelik. Tezimde sizin Türkçe'ye uyarladığınız İnternet Bağımlılık Ölçeği'ni kullanabilmek için izninizi talep ediyorum.

İyi çalışmalar dilerim.

Adil KAVAL
Psikolojik Danışman
Bornova Altay Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

aysegul durak

Ynt: Kısa Semptom Envanteri Hk.

Kime: Adil

25 Ağustos 2017 12:36

AD

Sayın Kaval,
Söz konusu ölçeği bilimsel çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar..

Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün

[Adil Kaval adlı kişiye ait metnin Daha Fazlasını Gör](#)

Gönderilen - Hotmail Posta Kutusunda Bulunanlar

Adil

Kısa Semptom Envanteri Hk.

Kime: aysegul durak, batigun@ankara.edu.tr, nesrins@baskent.edu.tr, nesrinhislisahin@gmail.com

24 Ağustos 2017 11:07

AK

Merhaba Sayın Hocam,

Ben Dokuz Eylül Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü yüksek lisans öğrencisiyim, aynı zamanda İzmir'de bir lisede psikolojik danışmanlık (rehber öğretmenlik) yapmaktayım.

Tez konum, internet bağımlılığını açıklayan bir model test etmeye yönelik. Bu modelde sizin geçerlik ve güvenilirliğini yapmış olduğunuz Kısa Semptom Envanteri'ni kullanabilmek için izninizi talep ediyorum.

Nesrin HİSLİ ŞAHİN hocaya yaklaşık bir aydır ulaşmaya çalışıyorum ama hiç yanıt alamadım. Bu konuda yardımcı olursanız çok sevinirim; etik kurul başvurusu için çok az zamanım kaldı.

Teşekkürler hocam, iyi çalışmalar.

Adil KAVAL

NESLİHAN ÖZCAN

31 Mart 2017 19:56

NÖ

Ynt: İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (Online Cognition Scale) yazınıza ulaşım hk.

Kime: Adil

lise öğrencilerinde hatta ortaokul öğrencilerinde bile uygun bulundu ve kullanıldı zaten. Biraz ayrıntılı literatür taraması yaparsanız göreceksiniz. Referans göstermek kaydıyla kullanabilirsiniz
kolaylıklar dilerim sevgiler

*Neslihan Keser Özcan, Psychiatric Nurse, PhD, Assoc. Prof.
Istanbul University Faculty of Health Science Department of Midwifery
Demirkapı Cad. Karabal Sk. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Bahçesi içi
34740 Bakırköy/İSTANBUL/TÜRKİYE
Phone: +90 212 414 15 00/ 40136
Fax: +90 212 414 15 15
Gsm: +90 (532) 634 12 55*

Ek-8: Uygulamaya İlişkin Yasal İzin Belgesi

**T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 12018877-604.01.02-E.20244052 28.11.2017
 Konu : Adil KAVAL'ın
 Araştırma İzni

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİNE
 (Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarihli ve 12607291 sayılı yazısı (Genelge 2017/25)
 b) 26/10/2017 tarihli ve 1974 sayılı yazınız.
 c) 28/11/2017 tarihli ve 20201316 sayılı Valilik Onayı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Enstitüsü Eğitim Bilimleri Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık yüksek lisans öğrencisi Adil KAVAL'ın "Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yordayıcıları: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi" konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Karşıyaka, Bayraklı, Çiğli, Bornova, Karabağlar, Buca, Gaziemir, Konak, Balçova, Güzelbahçe, Narlıdere ilçesine bağlı ekli listede adı geçen okullarda uygulama isteği ilgi (c) Valilik Onayı ile uygun görülmüştür.

Araştırmacı tarafından yapılan araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içinde Araştırmanın Teslimine İlişkin Taahhütname Tutanağı doldurulup, araştırmanın CD'ye aktarılması sağlanarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

İlker ERARSLAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

Ek:
 1- Valilik Onayı (1 sayfa)
 2-Araştırma Değerlendirme Formu,
 Anket Formları ve Okul Listesi (17 sayfa)
 3- Taahhüt Formu (1 sayfa)

**Aslı ile Aynıdır
5070 sayılı yasa ile
elektronik olarak imzalanmıştır.
28 Kasım 2017**

Şef

Fevzi Paşa Mh. 452 Sk.No:15 Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR Ayrıntılı bilgi için: N.GÜR
 Elektronik Ağ: izmir.meb.gov.tr Tel: (0 232) 2803631
 e-posta: strateji35_1@meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b1cc-596b-3a72-aa2b-7077 kodu ile teyit edilebilir.

Ek-9: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orjinallik Raporu

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 24/12/2018

Tez Başlığı:

Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yordayıcıları: Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 170 sayfalık kısmına ilişkin, 24/12/2018 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 14'tür**.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)

☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça hariç, ☒ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒ EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☒	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Adil KAVAL
 Öğrenci No : 2016950024
 Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri
 Programı : Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
 Statüsü : Yüksek Lisans Doktora

ÖĞRENCİ
 Adil KAVAL
 (Adı Soyadı, İmza, Tarih)

DANIŞMAN
 Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ
 (Unvan, Adı Soyadı, İmza, Tarih)

Açıklamalar

- 1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz. Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.
- 2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orjinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.
- 3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.
- 4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yüklemeye yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.